תנועה במאור העצם לפי שענין התנועה הוא דבר שמתחדש מעט מעט לא
לשנוי הכמות והאיכות והאנה הוא מתחדש מעט מעט אך שנוי העצם ב'
כמשמעו רצוני הוויתו והפסדו הוא עשוי בפתאום בלא זמן שאין אמ
אמצעי בין הנעדר והקנין וזה העדר. הנעדר נמצא עכבר ואחר כך יב'
לבש צורת קיומית לא היה זמן שלא היה בו או הנעדר או הקנין על כן א'
אין תנועה במאור העצם ואם יש תנועה הוא נמשך מזולת החומר שהוא
ידוע שמתחדש מעט מעט עד שיהיה ראוי לקבלת זאת הצורה ואותה ה'
התנועה על דרך האמת אעפ"י שהיא סבה לתנועה הנזכרת דעת היא כ'
במאמר האיכות שהשתנות שיבא לו לחומר ההוא קודם שיגיע הצור
אלין הוא שנוי איכותו כמו שזכר הרב מאמר החלק השני כי ההויה
וההפסד קדם להם ההשתנות ודע שהגלגל הוא גוף גשמי ונשא ק'
קיצת מן המקרים מקרי הכמות ומקרה האיכות ותכונותיו ות'
והאור ומקרה האנה ומקרה המצב לא ישתנה שנוי לא מעצם ולא מ'
מקרי רק במאמר המצב. שחלקי הגלגל יש בו נקודות בהשתנות מו'
מצב הגלגל כאלו תאמר שחלק הגלגל אשר השמש בו שהוא מהלך בת
מתקופת טבת מנגד ישוב הדרום על מקומו בתקופת תמוז והוא מנגד
ישוב הצפון ודע שכל הגלגל לא יחליף את מקומו על כן אינו שנוי ג'
גמור ושנוי החלקי והוא כלו במאמר האנה כאשר אמרנו אמנם הבו' ית'
לא ישיגהו שנוי כלל כי עצמו לא ישנה כי שנוי העצם אינו רק מעצם
גשמי שיבא לו לו שנוי מיתר הרכבתו דור עצם שאינו גשמי לא יוכל
להשתנות מעצם מה שהוא פשוט לא ישיגהו שנוי. או מקרה לא במאמר
הכמות ולא במאמר האיכות כי כל אלו הם מקרים נסמכים על העצם וה'
והבו' ית' אין לו זולת עצמו שיש תהיה בו גם לא ישיגהו ישיגהו שנוי מאמר
יתוכו לזולתו שהוא שנוי במאמר האנה. מאורך היושבי מצרים היושב על
סוף הארץ כי אין זה יחס בינו ובין זולתו אלא כי בהם חלק מקשמות מזא
מאותן ימלט היושב בינו ובין המקום ׃ מאמר ... נשלם תהלה לאל ושלום טובה לבורא עולם אמן
העולם ועד העולם ׃

ה"ל בין מה שאינו
בין מה שהוא

תהי ואי רך לעזר ה' בהתחלת פרישת מיימוני ׃

עלי מאמר אבות הקדושים וחפיני כם מאות יתרי וזוני ׃

אמר שמואל בן יהודה בן תבון זאת המסכתא ז"ל מסכת אבות ידועה היא
מסדר ישועות סדורה בין מסכת עדיות ומסכ' ע"ז ולא נמצא לה
גמרא והרב הגדול רבי' משה מיימון ז"ל פירשה בלשון הגרי ׃ כמו כל פירו
פירושו למשנה שהוא סדרי שפירשה טוב בלשון ההוא ... והרחיב
במסכתא הזאת מהיותה יקרה מפני שהיא מדברת מדרך ... רות הא
האיש החשובות הישרות והמעשות אשר החשובות והישרות מבין מפני הדר

הדרך ויובדלו המסילה העולה אל המעלות השכליות מאליו כמו שנ׳
החכם שמוע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך והמעלות השכליות
ישוג הראשון אל ידיעת בוראו כמו שאמ׳ החכם הנזכור ע״ה אם
תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת יי׳ ודעת אלהים
תמצא כלו׳ מבקשת החכמה ככסף וחפשך אותה כמטמונים רוצה
בזה בקשה וחפשה בזריזות והשתדלות יתירה שתחפש על דרך זאת
ראוי לך שימצא מבוקשו ויגיע אליו אז תבין יראת יי׳ ותגיע אל ה׳
מציאותו כמו ז״ל מה בחכמת יראת יי׳ הבנה אמרתי ראשונה כי ידיעת
התורה שהיא יראת יי׳ והגיע אליהם שהיו כולו מקבלים לבד קודם
בקשת החכם ומחכמ׳ ידע אותה והכרה בה וראיה במציאות דעת
ואמ׳ אלהים שידע מציאו יי׳ מבוקשי מציאות לא קבלה לבד כאשר היה
בקשו החכמה וידעת יי׳ אין ספק שהו׳ תכלי׳ האדם כמו שאמ׳ הנביאים
ע״ה כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני יי׳ עשה ח׳
חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם יי׳ ואע״פ שהרב פי׳
הפסוק בפירוש טוב בפרק נ״ד מחלק השלישי מספר מורה נבוכים וחידש
לנו חידוש לא יערכנו זהב וזכוכית והוא מורה שהבין מהלת מארץ יש לי
בפירוש קצת מלותיו דרך אחרת והם במלות כי באלה חפצתי נאם יי׳
יש לי בהם חידוש אין ספק אצלי מאמו ואמתתו וכמו כן בענין מלת
צדקה ומשפט נ״ל דלות מהשני מן החכם האמיתי ז״ל ואולי הוא יותר נ׳
נראות. והמאמינים את שניהם יבחרו את הטוב בעיניהם כי אין חלוק ביניהם
כלל בענין הרצון וראיתי לספר מה שנ״ל מן מחדוש בפתיחה הזאת שלא
תהא הפתיחה מחדוש מועל׳ והיא קטנה: והוא שהעיקר הרמוז באומרו כי
באלה חפצתי נאם יי׳ שהוא השכל וידוע אותי נתן כי טעם לזה ראוי לה׳
יתהלל באלו שנים לא בשלשה הנזכר מפני שאלו השנים ר״ל השכל וידיעת
השם הם תכלית חפצו וסוגתו באדם והרצונו לא השלשה הנ״ל בפסוק שלפניו
והם היותם היות דרך אל התכלית לא השכל וידוע כי אני יי׳
עשה חסד וגו׳ אך השכל וידוע אותי כי אני יי׳ וגו׳ אלו השנים והם
תכלית רצוני וחפצי מן האדם ובהגיע אל רצון השם אין צריך עוד
שתגיע אל דבר שראוי להתהלל בו וקראו השכל וידוע שנים מפני שני
שאינם לפי דעתי שתים במקום הזה על דבר אחר כלומר שיהיה הנושא ב׳
בהם אחר מלות אותו המשנה כה השם ית׳ עד שיהיה עניינו השכל
אותי וידוע אותי וזה כמו שיהיה השכל וידוע ב׳ עניינים חלוקים מן
שיהיה עניינם אחד וזה שאם יהיה עניינם אחד והוא שיהיה שמות
נאמים זה אחר זה על דבר אחד הם שנים במקום כי זה אחר הנושא
ה״ל אחר היודע׳ ואם יהיו שני עניינים חלוקים מבוארים והוא שאין

השכל והידיעה דבר אחד בערכנו יהיו שנים משום פנים ומיד עניינים
ומורינו שאלו אותות שהם שנים במקום הזה והאחד לא נזכר כי אם
והוא עולת השכלי שעניינו אינו השכל כל מה שבכח האדם להשיג
בלמו כל שאפשר בואו וידיעת מציאו לבד במה שאפשר לדעת כי זולת כי
צוו שיקנה מן הרבו כל מה שאפשר ובזה ידע אותי מענין שיגיע הי'
נוהשכל מה שאפשר להשכיל מנמצאות העליות כי אל ידיעת בלמו ידי'
ידיעת מנמצאות וידעת מה שראוי להאמרין כי לחיוב או לשלילה או לת
והחזקה ויהיה עניינו מענין את תכין יראות יי' וגו' המפרש לנו למעלה
כן החכם הנזכר בזאת אל יתהלל חכם רוצה כי כל המדות השכלות
לבד כגון שאת החכם האמיתי ז"ל כפי מה' הנביא ולפי יונתן בן עוזיאל יה
יהיה הנביא כי חכם הימנות החכם, שהגיע לידיעת דיני הש"ם שיוכל לדע
לדעתו בידיעתו ויהיה חכם משלמה כל עוד שיהיה מהימנות ולא השכלי
לעניי שאין חכם ספק במדרגה עליה מלך שלמה ע"ה אלהים כטמע הא'
האדם עניה וזה אם שאין משלמה שהגיע כמנו אל ידיעת הש"ם במראה
מספרי שקראו שנוו שיר השירים ואולם היה דעת יונתן בן עוזיאל ע"ה
ששלמה לא הגיע כלל אל ידיעת הש"ם לא נצטרך כל זה והנה החכמים ז"ל א'
אמרו עדיין כן קו מבחוץ כנו אונקלוס שהוא חכם לא הגיע עדיין למקום כי
שיוכל לראות הש"ם כנו להשיג ומה המושל החכם האמיתי ז"ל מדרגות כ'
בחמר ואור, שהגיע אל אחת מהן הוא הולך סביב הבית שהש"ם נראה בו ו
לבקש השער והגיע אל אחרת כבר כאו מששער הבית והוא הולך פרו זה
דרורו מזו שנה בפנים מן החוק השלישי יהיה החכם הנה חכם שהגיע אל
אחת המדרגות ההם קודם הגיעו לבית שהש"ם ית' נראה בו ויהיה אמרו כי
אני הש"ם עושה חסד משפט וצדקה בארץ מאור לידיעת הש"ם הרצון
אליה יבא וידוע אותי מאור איכות הידוע ההיא אין צריך שיהיה
עד שידע האדם מאמיתת מציאות הש"ם כל מה שאפשר לו וזהו שידע א'
שידע אותי יי' עושה חסד משפט וצדקה בארץ לא שידעני שהש"ם עוז
עניינה מחויב המציאות לבד כי שאמר הרב ז"ל שהוא ענין הש"ם ההוא
הנקרא שם המפורש אך ידעתם שאני אותי חסד משפט וצדקה בארץ
כי נפלאות כל הנמצאות אשר תחתי חסד להמציאם וידע כי נם ק"ש
שאנו עתיד לכל נמצאו בקורות המציאות וזה משפט שאני נותן לאדם שכו' ו
ולא לאחר ולשור כה נמצרב ולא לבעלי חיים עתי תחת קיים ולא לב
עניינים ולא לנו תנועה ולא [illegible] ושאותי [illegible] נמצאו אחר הא'
הרבה ונודת נמצאו אחר קורה כי הוא זה במשפט אשר אשר לא עשיתי
משפט אחד כמו שהתבאר כל זה לחסרים כי כל אחד מן הנמצאים הכל מה'
משפט חסד יי' במציאות שיוכל לקבל ממנו לא נגע טוב שיוכל לקבלו וידע

ודע עם ידיעתך שהמציאותי הנמצאות כלם כמשפט שאני מעיד אותם ו
והוא ענין המדרגה בפסוק הזה כלו שלא יחשוב שמעלתי הנמצאות להמציאם
כמו טוב שאפשר בהן והם עומדים מעוינים אחר שהמציאותם כמו שנמצא
בין הממציאים הנמצאים אחרים אחר שימציאון הרבה לא ימשך הנמצ'
הנמצאות מעמידתם אל המציאות כי הממצי יחד שהמציאן רצית בתכל'
לא ימשך אליו מעמידתם אך הש"י עם עמידתן אלו אינו כן שאחר שהמציא
הוא מעמידו ומלמדו לא היו יכולין לעמוד רגע כמו שהודיע הרב ז"ל בפ"ע מן
החלק הראשון וזה הענין הוא שקראו חסד והוא דומה למה שהביא הח'
החכם האמתי ז"ל מאמרו מהשבת העבט לעני ולך תהיה צדקה כי אחד שג'
שגמלו חסד להלות לו כפי יוסף, גמלו עוד להשיב לו עבטו שהוא ירחק׳ ואע'
ואפשר שצדקה מרב מדינות והוא ענינה כלו שב אחד שעשה ואחר
חסד שעשה והוא הנ"ל נאוה כמו קוו משתי המלות האלה ר"ל משפט וצדק
ואמנם שפי' מכן החכם האמתי טוב ולשני הפי' יהיה פי' בארץ לא ספק מה
שפי' כן הרב ז"ל כלו שלא יחשוב היודע אותי שאני מחייב הנמצאו כנמצא
הנמצאות כמשפט ומעמידם שאלו הדברים אמנם הם טובים נאותי כחק
הגלגלים והשכלים הנפרדים וכמלו כחק נמצאות שלא ישתנו וכהם נמצאו' השג'
השגתו לכן בארץ לכם במחשבת מכני עיינו האומר עזב יי' אלהים את הארץ
ומחשבת קיימת הפילוספים שאין הדבר כן שגם בארץ אני משגיח על מה ש'
שאפשר בכל נמצא לפי סדרו כמו שאמר החכם האמתי בפ"ז מן החלק השלי'
השלישי׳ ויהיה אמרו עושה חסד משפט וצדקה בארץ וזה כמדומה לי הרב
ז"ל מסמן על כן׳ אבל לא המנהג לחזור שאין מי שיעלה בדעתו שהש"י ישגיח כל'
בתחתונים ולא ישגיח בעליונים ויהיה השלם סוף הפסוק מפני. שבאלה חפצתי
נאם יי' וישוב אל השכל ויהיה אותי הידיעה המשוררת לי היא כלשונם כמו
שאמרתו מענין לענה ראוי להתהלל בזה ולא משלשה הסכר בפסוק שלפניו מפני ש'
שבאלה חפצתי, כלו שהם חפצו בין באדם גם כן הוא ששתדל להדמות בדרכיו׳
אל דרכי שראו כפי היכולת כמו שהבין הרב ז"ל באמרו כי באלה חפצתי כי כוונ'
שם שידיעת דרכי יי' הם דרך אל ידיעתו כי המדות שאפשר לאדם שידמה ב'
בהם למדות קונו הם היקרות, שמדות הנמצאות מנפש האדם אשר מעריכם
רחוק להשיג אל הידיעות השכליות כאשר זכר הרב ז"ל במקומות רבים ממאמרו
המדבר וכן זכרו כל חכם אמתי וזה מה שלא הוציא הנביא לאמרו כי כם הי'
התבאר מדברי משה רבי' ע"ה באמרו הודיעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא
חן בעיניך וזהו כי ענין הגני כו'. כמו שפי' כן הרב ז"ל בנ"ד מהחלק הראשון
וכל שכן שכבר נודע כל שלשתם מידת משה ע"ה לעשות כי חסד משפט וצדקה׳
ואולם אמר כי באלה חפצתי הוא שב לבוא שאמרנו׳ ואולת כי לשם כענין מ'
לפני אשר כמשפחו הם בהרבה נקודות, כי היא היתה אם כלה מפני שה

שהיתה כי נסבירו הדמיון ומפני שנסבירו הדמיון בכלם הוא לטעם על שלמעלה
והעניין הזה פנוך לפירוש לפירוש הרב ז"ל היה לו, ומאלה הפירושי שאומר
אילו לטעם כמו שתמן לדבריו ואיני משיב על דבריו כי שלנו שלו הוא כי
נסבירו אינו דלים וכי מין אינו שותפים · וזכר החכמה והגבור והעושר
וכר ואמר עליהם שאין ראוי להתהלל בהם כמו שזכר כן הרב הנזכר · וכי
אלו השלשה חשבם קיימת טעות הקדמונים בתכלית הצלחת האדם כמו
שידעו מספר הקדמונים להכם אחר שמלה · והחכמה האלהית והעיקר לדברי הרב ז"ל

אמר שמואל בן יהודה בן תבון אמר הרב הגדול רבי משה בן רבי מימון
ז"ל הנה רבינו בפתיחת זה החיבור מה היתה הסבה משם הן
המאמר זאת המסכת בזה הסדר וכו' וזכרנו גם כן רוב תועלת זאת המסכ'
וידעו פעמים רבות כמה שקדם מזה החיבור לדבר מן המסכת מעניינים
מועילים להאריך בם קיימת אריכות מפני שהיא אע"פ שתראה מאוחרת להמי
עשות מה שכללה איש ז"ל על כל האדם ואין כל ענייניה גם כן מימוני מכלי
פי ארוך עם היות ממנו לשירות גדול והצלחה אחריתי וכוונתי זה ראיתי
להרחיב מה המאמר וכבר אז ז"ל הוי ראוי רבנן לאחוז חבירו ירים ומי
מילי דאבות ואין אצלנו מעלה גדולה מהם ידות אלה הנבואה והיא הגיה
המביאה אליה כמו שאמר חסידות מביא לידי רוח הקודש · התבאר מ דבר
מדבריהם שעשות מוסר זאת המסכת מביא האדם לידי נבואה והנני
עתיד לבאר זאת מפני שמלות על חלק גדול מהמדות · וראיתי להקדים ד'
קודם שאתחיל כפי הוכב פרקים מועילים ידע אדם מהן הקדמון ויהיו גם
כן מפתח במה שאני עתיד לפרש · ודע שהדברי אשר כולן הפרקים
ובזה מעין זה הפירוש אינן ענייני שהאירם אני מעצמי ולא פירושי סא יבא וזה החבור
שחדשתי אמנם הם עניינים שלקטתי מדברי חכמים מדרשות ומתלמוד וזה
וזולתי מדבריהם מדברי הפילוסופים גם כן הקדמוני והחדשים ומקטרי הרב
מני אדם ושמע האמת ממה שאמרו ואפשר שתמצא פעמים מאומר
אחד כלו מספר מפורסם בלשונו ואין בכל זה רוע ואיני מתפאר במה שאן
שאמרו מי שקדם שאני כבר הודעתי בזה · אע"פ שלא אזכור את פלוני
שזה אריכות אין תועלת בו ואפשר שהיתי מביא זכרון שם איש לחשוב
מי שאין לו חוק אוהו מחמר שהדבר ההוא נפסד ומטעו את שלא יבינהו
ומפני זה ראותי שלא לזכור שם האומר שכוונתי להגיד התועלת לקורא וללמד בו
עניינים הנקודים מזאת המסכת ואני מתחיל עתה לזכור הפרקים אשר ר'
ראיתי להקדימם לפי טועתי והם שמונה פרקים ·

פרק א

בנפש האדם וכחותיה · דע שנפש האדם אחת ויש לה פעולות הרבה
חלוקות וקראו קצת הפעולות ההם נפשות ויחשב מפני זה שיש לאדם
נפשות הרבה כמו שחשבו הרופאים עד ששם ראש הרופאים פתיחת ספרו

.שהנפשות שלשה טבעית רוחנית חיונית לנפשות לענינים שיקראו כחות
וחלקים עד שיאמרו חלקי הנפש וזה השם ישתמשו הפילוסופים ה' רבה פעמים
ואינם רוצים באומרם חלק הנפש שהיא מתחלקת כהחלק הגוף אבל הם ר'
מונים פעולותיה החלוקות שהם לכל הנפש כחלקים לכל המחובר מהחלקי
ההם · ואתה יודע שתיקון המדות היא רפואת הנפש וכחותיה וכמו שהרו'
הרופא אשר ירפא הגופות צריך שידע תחילה הגוף אשר ירפאהו בכללו
וחלקיו מה הם ר"ל גוף האדם וצריך שידע איזה דברים יחליאוהו וישמור מ'
מהם ואיזה דברי' יבריאוהו ויכוין אליהם כן רופא הנפש הרוצה לתקן
המדות צריך שידע הנפש בכללה וחלקיה ומה ירפא אותה ומה יחליא
אותה ומפני זה אומ' חלקי הנפש חמשה · הזן הוא נקרא צומח · ו
והמרגיש והמתעורר והמדמה והשכלי · וכבר הקדמנו בזה הפרק שהקדמתנו
שדברנו אינו רק בנפש האדם כי כח הזן שיזון בו האדם על דרך משל א'
אינו כח הזן שיזון האדם החמור והסוס כי האדם ניזון בחלק הזן מן ה'
הנפש אשר לו · אמנם יאמר על כל נפש זן משתתף השם לבד לא ש'
שהענין שהענין אחד בעצמו וכן יאמר על האדם ועל חיים מרגיש כ'
משתוף השם לבד ולא שהמרגיש אשר באדם הוא המרגיש אשר בשאר
בח' ולא המרגיש אשר בזה המין הוא האחר אלא כל מין ומין מאשר לו נפש
יש לו נפש לאחת בלתי נפש האחרת ויתחייבו מנפש זה פעולות ומנפש
זה פעולות אחרות אפשר שתדמה לו פעולה לפעולה ויחשב בשתי הפ'
הפעולות שהם דבר אחד בעינו ואינו כן · והמשל בזה ג' מק'
מקומות חשוכי' א' מהם זרחה עליו השמש והב' הזירה עליו הירח והאיר
והג' הודלק בו נר והאיר הנה לכל אחד מהם ונמצא בו אור אבל סבת
זה האור ופועלו השמש ופועל האחר הירח ופועל האחר אש כן פועל ה'
הרגש באדם הוא נפש האדם ופועל הרגש החמור הוא נפש חמור ופועל
הרגש הנשר הוא נפש הנשר ואין להם ענין שיקבצם אלא שתוף השם
לבד · והבן זה הענין שהוא נפלא מאד ישגו בו מן המתפלספים ויתח'
ויתחייב מהן הרחקות ודעות בלתי אמתיות · ואשוב אל עניני בחלק
הנפש ואומ' החלק הזן ממנו כח המושך והמחזיק והמעכל והדוחה למותרות
והמגדל והמוליד והמבדיל הליחות עד שתבדילם מה שצריך לזון בו ו
ומה שצריך לדחותו והדברי' על אלו ז' כחות מה יעשו ואיך יעשו ובאיזה
אברים פעולתם יותר נראה ויותר גלויה ומה מהם נמצא תמיד ומה יכלה
מהם לזמן קצוב זה כלו ראוי בחכמת הרפואות ואין צריך לו בזה המק'
מקום · והחלק המרגיש ממנו כחות חמשה המפורסמים אצל ההמון
הראות והשמע והטעם והריח והמישוש והוא נמצא בכל שטחות
הגוף ואין לו אבר מיוחד כמו לד' הכחות · והחלק המתדמה הכח אשר

השיגום והרכיב קצתם אל קצתם והפריד קצתם מקצתם ולזה ירכיב ז
זה הכח מן הענייני אשר הזכיר רשומי המורגשים אחר העלמם מקר'
מקרבת החושים אשר השיגם ענייני שלא השיגם כלל ואי אפשר להם
להשיגם כמו שידמה האדם ספינות ברזל תרוץ באויר ואדם שראשו
בשמים ורגליו בארץ וכן חיה בעלת אלף עין על משל והרבה מאלו הנמנעות
ירכיבם המדמה וימציאם בדמיון ובכאן טעו המדברים הטעות ה'
המגונה הגדול אשר בנו עליו בנין הטעאותם בחלוקת המחויב והאפ'
והנמנעים שהם חשבו או הטעו כי כל מדומה אפשר ולא ידעו כי
שזה הכח ירכיב ענייני שמציאותם נמנע כמו שזכרנו והחלק המת'
המתעורר הוא הכח אשר בו ישתוקק האדם לדבר אחד או ימאסהו
ומזה הכח יבא גם הפעולות בקשת הדבר והבריחה ממנו ובחירת דבר
אחד או הבריחה ממנו והכעס והרצון והפחד והגבורה והאכזריות והחמלה
והאהבה והשנאה והרבה מאלו המקרים הנפשיים וכלי אלו כחות כל
אברי הגוף ככח היד על לקיחת דבר ועל הכאתו וכח הרגל על
ההליכה וכח העין לראות וכח הלב להתגבר או להתאמץ וכח האזן לשמוע
וכן שאר אברי הגוף הנראים והנסתרים הם וכחותיהם כלים לזה כח ה'
המתעורר והחלק השכלי הוא הכח הנמצא לאדם אשר בו ישכיל ובו יהיה
ההשתכלות ובו יקנה החכמות ובו יבדיל והנראה מן הפעולות ואלו הפע'
הפעולות מהם מעשיי ומהם עיוני והמעשיי ממנו מלאכת מחשבת ו
וממנו מחשבי והעיוני אשר הוא ידע בו האדם הנמצאות שאינם
משתנות על מה שהם עליו והם אשר יקראו החכמות סתם והמלא'
והמלאכה מחשבת הוא אשר בו ילמוד המלאכות הטוטים ועבודת הא'
האדמה והרפואות והמלחות והמחשבי הוא ישתדל בדבר במה ש
לעשותו אם אפשר לעשותו ואם לאו ואם אפשר לעשותו איך צריך לזה
השיעור מה שהיה צריך שנזכיר מענין הנפש הנה ודע שזאת הנפש הא'
האחת אשר קדם ספור כחותיה או חלקיה היא חומר והשכל לה צו'
צורה וכשלא יהיה לה צורה יהיה מציאות ההכנה לקבל הצורה בה
לבטלה כאלו היא מציאות הצורה יהיה מציאות הכל והוא אומרו גם ב'
בלא דעת נפש לא טוב ר"ל שמציאות הנפש שלא הגיע אליה צורה אבל ת'
תהיה נפש בלא דעת לא טוב אמנם הדבור על הצורה והחומר ומנין השכלים כמה
הן ואיך יגיעו אין זה מקומו ואין צריך במה שנרצה לדבר על המדות
ובזה יותר ראוי בספר הנבואה אשר זכרנו ובכאן אפסוק זה הפרק
ואתחיל באחר

הפרק ב'

בכחות הנפש ובידיעת החלק אשר בו ימצאו מדות הטו' בות והרעות דע שהעבירות והמצ'
והמצוות התורה אמנם נמצאו בשני חלקים מחלקי הנפש והוא חלק

המרגיש וחלק המתעורר לבד ושני חלקי אלו יהיו כל העבירות והמצות אמנם
החלק הזן והחלק המדמה אין בו לא מצוה ולא עבירה שאין דעת ובחירה פועל
מן שניהם מעשה כלל ולא יוכל אדם בדעתו לבטל מעשיהם או למנעם מפעולה א
אחת׳ הן לא תראה ששני החלקים האלה כחות הזן והמדמה יעשו בעת השינ׳
השינה מה שאין כן שאר הנפש אבל חלק השכלי יש בו מבוכה אבל אני
אני ש שיש בזה הכח גם כן מצוה ועבירה לפי אמונת דעת כוזב או אמונת א
אמיתי אבל אין שם מעשה שיאמרו עליו שם מצוה או שם עביר׳ סתם׳
ולזה אמרתי למעלה שבשני חלקי׳ ההם ימצאו מצות ועבירות׳ אמנם
המעלות הם ב׳ מינין מעלת המדות ומעלת השכליות וכנגד ב׳ מינין פחיתיות׳
אמנם המעלות השכליות הם ימצאו לחלק השכלי מהם חכמ׳ והיא ידיעת
הסבות הקרובות והרחוקות אחר ידיעת מציאות הדבר אשר יחקרו סבותיו
ומהם השכל אשר ממנו השכל העיוני והוא הנקנה לנו בטבע ר״ל המושכלות
הראשונות ומהם שכל נקנה ואין זה מקומו ומהם זכות התבונה וטוב הה׳
ההבנה והוא שישיג על הדבר ולהמצא מהרה בלא זמן או בזמן קרוב ופחיתו׳
זה הדבר הפך אלו או הפכם אמנם מעלת המדות ימצאו בחלק המתעורר לב׳
לבדו והחלק המרגיש בזה הענין אינו רק משמש לחלק המתעורר ומעלו׳
זה החלק רבו מאד הזהירות כמו יראת חטא והנדיבות והיושר והענוה ו׳
והשפלות והסתפקות והוא שקראוהו חכמ׳ עושר׳ באמרו איזהו עשיר ה׳
השמח בחלקו והגבור׳ והאמונה וזולתם׳ ופחיתות הוא החסר מאלו או
להוסיף בהם אבל חלק הזן והמדמה לא יאמר לא מעלה ולא פחיתות ולא יאמ׳
לא מעלה ולא פחיתות אך יאמר שהוא זן על יושר ועל בלתי יושר כמו
שיאמר עיכול פלוני טוב או בטל עיכולו או נפסד דמיונו או הוא מדמה יושר
ואין בזה כלום לא מעלה ולא פחיתות והנה הוא זה כמו שרצינו לזכור בזה
הפרק׳׳

הפרק ג׳

בחלי הנפש אמרו הקדמונים שיש לנפש כמ׳
בריאו׳ וחלי כמו שיש לגוף בריאות וחלי׳ ובריאות
נפש הוא שתהיה תכונת ותכונת חלקי׳ תכונה שיעשה בהם הטובות ו׳
והמעלו׳ הנאות׳ אמנם בריאות הנפש וחליו מלאכת הרפוא׳ תחקור עליו
וכמו שחולי הגופות ידמו להפסד הרגשות במה שהוא מתוק יהיה למר
ובמה שהוא מר שיחשבוהו מתוק ויציירו הנאות בלתי נאות ויחזק ת׳
תאותם ותרבה הנאתם בענינים שאין בהם הנאה כלל לבריאי׳ ואפשר ש׳
שיהיה בהם צער כאכילת העפר והפחם ודברים עפוצים מאד והחמוצי׳
מאד וכיוצא בהן מן המזונות אשר לא יתאוו׳ להן הבריאי׳ אבל ימא׳
ימאסו להם כן חולי הנפש ובעלי המדות הרעות ידמו מה שהוא
טוב שהוא רע והרע שהוא טוב ואדם שהוא יתאוה תמיד להג׳
להתכליות אשר הם באמת רעות וידמה בסבת חולי נפשו שהם טובו׳

וכמו שהחולים כשידעו החולי ולא ידעו מלאכת הרפואה שאלו הרופאי'
והודיעום מה שהוא צריך לעשות והזהירום ממה שידמו שהוא ערב ו'
ויכריחום ● לקחת דברים המאוסים המרים לאכול עד שיבראו גופם
וישובו למאוס ברע ולבחור בטוב כן חלי הנפש צריך להם שישאלו את החכמי'
אשר הם רופאים הנפשות ויזהירום מן הרעות ההם אשר יחשבו בהם
שהם טובים וירפאום במלאכת אשר יתרפאו בה מדות הנפש שאזכור
בפרק שאחר זה אמנם חולי הנפשות אשר לא ירגישו בחליים וידמו כי
שהן בריאים או ירגישו ולא ירפאו אחרית ענינם שיהיה החולי כשימשך
אחר הנאותו ולא ירפא שהוא ימות בלי ספק אבל המרגישים והם נמש
נמשכים אחר הנאתם אמרה מהן התורה האמיתית מספרת דבריהם
כי בשרירות לבי אלך ר"ל שיכוין לבו לרוות צמאו ונוסף לצמאון תמידי
אך על שאינם מרגישים מדבר שלמה החכם אז עליהם דרך אוי' ישר
בעיניו ושומע לעצות חכם ר"ל שומע לעצת החכמים מפני שהודיעהו הד'
הדרך שהוא ישר ● באמת ולא אשר יחשבהו ישר ואמר יש דרך ישר
לפני איש וגו' ואמר בחולי הנפש האלה ובהיותם בלתי יודעים מה יזיקום
ודרך רשעים באפלה לא ידעו במה יכשלו אך מלאכת רפואת
הנפשו' היא כמו שאספר בפרק הרביעי

הפרק ד' ברפואת חלי הנפש

ומענים כ'

המעשים הטובים הם המעשים השוים הממו
בין שתי קצוות ששתיהן רעה אחד מהן תוספת והשני חסרון והמעלו'
הם תכונות הנפשות וקניני' ממוצעות בין שתי תכונות רעות האחת מהן
חסירה והאחת מהן יתירה מן התכונות האלה יתחייבו הפעלו' ההם וז'
והמשל בו הזהירו' שהוא מדה ממוצעת בין רוב התאוה ובין העדר הה'
הרגש' התאוה והזהירו' היא מפעלו' השוב ותכונת הנפש אשר יתחייב
ממנה הזהירות היא מעלה ממדות אמנם רוב התאוה היא קצה ראשון
והעדר הרגש' הנאה לגמרי הוא קצה הקדוי אחרון ושניהן רע מאד וכתב'
ומתכונות הנפש אשר ממהם יתחייב רוב התאוה היא התכונה היתירה
והעדר ● הרגש' היא התכונה החסירה שתיהן יחד פחיתות מפחיתות
המדות וכן הנדיבו' ממוצעת בין הכילו' והפיזור והגבורה ממוצעת בין מיס
מהירה אכזריות ורקמנות ובין רוב הלצב והענוה בין הגאוה והשפלות
וההסתפקות ממוצעת בין אהבת הממון והתאוה והעצלות וטוב לבב
ממוצעת בין גדל הנפש ובין יתרון טומת לב והבושת שאין למדות ה'
הללו שם ידוע בלשוננו וצריך לפרש ענייניהם והוא שר"ל כי הפילוסופים לב
טוב לפי שכל כונתו להטיב לבני האדם בגופו ובממונו ובעצתו ובכל יכולתו כ'
בלתי שיסיגהו נזק אל מזון ובוא האמצעי והנבל הוא ההפך זה והוא
מי שאינו רוצה להועיל לשום אדם בדבר אחד כמה שאין מדיקו ואין

זולת חסרון ולא טורח והוא הקצה האחרון והכלמות ממוצע בין השפל
מן העדר הבשת חרפה ובשת פנים ממוצע בין העזות ורוב הבשת. וכן
שאר המדות ימשך לשמות מוסכמות להם לא יהיו — ע' פי' המורה ז"ל שטישו
העניינים מוכמם מהכרח והרבה פעמי' בני אדם יטעו — ויראה הוא מי שיש לו רוב
באלו הפעולות ויחשבו טוב ומעלה מן המעלות שיש — בשת ובשת פנים הוא רוב
בנפש. ופעמי' יחשבו קצה הראשון טוב כמו שיחשבו — ממוצע ... לא המוישן
הסכנות לגבורה הסכנה מעלה למעלת הנפש ויקראו — יראה ולא בושת פנים ואות
הנוהגים לסכנות גבורים ושיראו מי שהוא בתכלית — בשת פנים ... ולא ...
זאת המדה ז"ל שמוסר עצמו לסכנות ומוסר עצמו הטישן
למיתה בטוח ופעמי' שיגיע לו יש במדרגה ישבחוהו בזה ויאמר שזה
גבור ופעמי' יחשבו הקצה האחרון טוב ויאמ' על פחות הנפש שהוא
סבלן ועל העצל שהוא שוה ועל עדר הרגש הנאות לענוי טבעו שהוא
עדר בלו' ירא חטא ועל זה הענין מן הטעות יחשבו גם כן הפזור ויתרון
טוב הלבב מן הפעולות הטובות וזה כלו טעות. ואמנם ישובח באמת הממוצ'
הממוצע ואליו צריך שיכוין האדם וישקל מפעולותיו תמיד עד שית'
שיתמוצעו כלם. ודע שאלו המעלות והפחיתיות אשר לא יגיעו ויתקיימו
רק בכפל הפעולות הבאות מן המדה ההיא פעמי' רבות בזמן ארוך וה'
והרגלנו בהם. ואם יהיו הפעולות ההם טובות יהיה מגיע להם מעלה
ואם יהיו רעות יהי' המגיע להם פחיתות מפני שאין האדם בטבעו בת'
בתחילת ענין בעל מעלה ולא בעל חסרון כמו שנבאר בפ"ח. והוא יתרגל
בלא ספק מפעולות נהגשונות כפי מנהגת קרוביו ואנשי ארצו ואפשר ש'
שיהיה הפעולות ההם ממוצעות ואפשר שיהיה חסירות או מיותרו'
כמו שספרנו ותהיה נפשו חולה וראוי שילך ברפואות דרך רפואת הג'
הגופות בשוה. וכמו שהגוף כשיצא משווי מזגו נראה איזה צד נוטה
ויצא ממנו ונגדו בהפכו עד שישוב אל השוי וכשנשתוה נסלק ידינו מן
ההפך ונשוב לעשות לו מה שיעמידהו על שויו כן נעשה במדות ב'
בשוה. והמשל בו כשנראה האדם שהיתה לו תכונה בנפשו יחסר בו'
מכל טובה לרוב הכילות וזה פחיתות מפחיתות המדות. והפועל א'
אשר יעשהו מפעולות כמו שבארנו בזה הפרק. וכשנרצה לרפאו
זה החלי לא נצוהו להרגיל בנדיבות לבד שזהו כמו שירפא מי שגבר
עליו החום בדבר הממוצע בשוה שלא ירפאהו מחליו אבל צריך ש'
שנצוהו לפזר פעם אחר פעם ויכפל מעשה הפזור פעמי' רבות עד שת'
שתשוב מנפשו התכונה המחייבת למעותי ויקרב מהגיע לו תכונת ה'
הפזור ואז יסלק ידו מפעולות הפזור ונצוהו להתמיד על פעולת הנד'
הנדיבות וישקוד עליה ולא יותר ולא יחסיר. וכן כשנראהו מפזר

נוטה ועל פעולת הכילות ישנה ולשנותה אמנם לא ישתנה פועל המלנו
פעמי׳ רבות כשנותו פועל הפזור וזה השרש הנדרש הטוב הוא סדר
הרפואות וכללה׳ וזה שישוב האדם מן הנדיבות לפזרן יותר קל
ויותר קרוב משובו מן הכילות לנדיבות וכן שוב האדם מלעדר הרגש
מהנאה נזהר ויראו חטא יותר קל ויותר קרוב משובו מבעל תאוה כלל׳
ולזה נכפול על בעל התאוה פעולת העדרת הנאה יותר משנכפול על
בעל עדר הרגשה פעולת התאוה׳ ונחייב על דרך הלמוד מסירת עד
ענינו לסכנות יותר ממה שנחייב המופזר ענינו לסכנות רבות הלב
הלבב׳ מרגיל הנבל בתרון טוב לבב יותר משירגיל מי שיש לו יתר
יתרון לב טוב מבלה וזהו סדר רפואות המדות וזכרהו׳ ולזה הענין לא
היו מניחין החסידי׳ תכונת נפשותיהם תכונת הממוצע בשוה אך
היו נוטין מעט לצד היתר או לצד החסר על דרך הסייג והשמירה
ר״ל על דרך משל שהיו נוטין מן הזהירות לצד העדר הרגש ההנאה
מעט ומן הגבורה לצד מסירת עצמם לסכנה מעט ומטוב הלבב לצד יתרון
הלבב ומן הענוה לצד שפלות הרוח מעט וכן בשאר המדות ועל זה הענין
רמוז באומרם לפנים משורת הדין אמנם מה שעשו אותם החסידי׳ לעקירת זה
קצוות וקימת אותם כמו צום ק״ק עושין אחד קימה אחר צום ומקום כ
מילעת והגדרת אכילת בשר ושתות יין והרחיק נשים ולבוש הצמר והשכב
ושכיבת הקרים והתבודדות במדבר לא עשו דבר זה אלא על דרך הרפוא
כמו שזכרנו ולהפסד אנשי מדינתם גם כן ט׳ יראו שהם נפסדים מחברתם ור
ראות פעולתם עד שיפסדו מהפסד מדותיהם בעתים ועל כן יצאו למדברו
ולמקום שאין איש רע שם׳ כמו שאמר ירמיהו הנביא מי יתנני במדבר מלון אורחי׳
אורחים ואעזבה מאת עמי וכאשר ראו הסכלים שהחסידים עשו כל אלה ה
הפעולות ולא ידעו כוונתם חשבו שהם טוב וכוונו אליהם כחשבם שיהיו
כמותם ויענו גופם בכל מיני ענוי ויחשבו שקנו למעלות מעלה ו
ומדה טובה ושיעשו טוב ושבזה יתקרב האדם לאלהים כאילו הא
שונא הגוף ורוצה לאבדו והם לא ידעו שאלו הפעולות רע ושבהם פחיתות
מפחיתות הנפש׳ ואין להמשילם אלא לאיש שאינו יודע במלאכת
הרפואות כשיראה הבקיאים מן הרופאים שהשקו חולי שנטה למות
סם המות שהם הע״ל וכלום קלוקינתס והסקמוניא וכלום אשקרוניא והדומה
ומנעו אותו מן המזון והפסק מהם המזון ונרפאו מחליים ונצלו מן
המות׳ המלעה הוא אמלה גמורה ואז הסכל ההוא אמר שאלו הדברי׳
מרפאות מן החולי כל שכן שיעמדו הבריא על בריאותו או יוסיפו לו ב
בריאות והתחיל לקחתם מיד תמיד ולהתנהג כמנהג החולי שהוא
יחלה בלי ספק כן אלו חולי הנפשות מקחם הרפואות על פי הבריאו

היות התורה השלמה אותנו כמו שהעיד עליה יודע תורת יי' תמימה
משיבת נפש עדות יי' נאמנה מחכימת פתי לא דבר זכר זה ואמנם ה'
הכוונה להיות האדם טבעי הולך בדרך הממוצע יאכל מה שיש לו לאכ'
אכול בשווה וישתה מה שיש לו לשתות ויבעול מה שיש לו לבעול בהת'
בשווה וישכון במדינות ביושר ובאמונה ולא שישכון במדברים ובהרים
ולא שילבש השער והצמר ולא שיענה גופו והזהירה התורה מזה לפי מ
מה שבא בקבלה אמ' בנזי' וכפ' עלי' מאשר חטא על הנפש ואחז"ל וכי
באיזה נפש חטא זה על אלא שמנע עצמו מן היין יצריך כפרה והלא ק'
דברי' ק"ו ומה מי שמונע עצמו על היין יצריך כפרה המונע עצמו מן
מכל דבר' לכ"ש ודברי נביאינו וחכמי תורתינו' ראינו שהיו מכוונים
על השווי ושמירת נפשם וגופם על מה שחייבתן התורה ועלה השי"ת
ע"י נביאו למי שיש אל לצום יום א' בעולם אם יתמיד עליו אם לאו והוא
אמרו לזכריהו האבכה בחדש החמישי כאשר עשיתי זה כמה שנים' ועלה
אתם כי צמתם וספד בחמישי ובש' זה שבעי' שנה הצום צמתוני ומי תאכלו
ומי תשתו והלא אתם האוכלי' ואתם השותי' אחר כן צוה אותם ביושר ובמ'
ובמעלה לבד ולא בצום' והוא שאו' להם כה אמר יי' צבאות לאמר משפט
אמת שפטו וחסד ורחמי' עשו איש לרעהו ורע איש את אחיו אל תחשבו
בלבבכם ואח"כ אמ' כה אמ' יי' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום
השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדי' טובים
והאמת והשלום אהבו ודע שהאמת והשלום הם מעלות השכליות ומפני ש
שהן אמיתיות לא ישתנו כמו שזכרנו בפ' שיני' והשלו' היא מעלת המ
המדות אשר בהם יהי' שלום בעולם' ואשוב אל טענתי אם יתדמו אלו המ
המתדמים באנשי תורתינו שאינו מדבר כי אם שהם עושים מה שעושי'
אותו מהשררה גופתם ופירוש הנאתם אלא על דרך הלמוד לבעלות הנפש'
שיהיו אל צד האחר מעט כפי מה שאמרנו בזה הפרק שראוי שיעשה
האדם כן זהו טעות מהם אמור חשר והוא שהתורה לא אסרה מה ש
שאסרה ולא צותה מה שצותה אלא מפני זאת הסבה ר"ל כדי שנתרחק
מצד התאוה יותר על צד הממוצע שאסר מאכלות האסורות כולם ואיסור
בעילות ואזהרה על הקדשה' ומה שהצריך כתובת אשה וקידושין
עם כל זה אינה מותרת תמיד אבל תאסר בעת הנדות והלידה ועם כל
זה גזרו חז"ל ואנשי תורתנו למעט המשגל והנענה מזה שביארנו בסנהדרין
זה כלו' חוקים יצוה השם ית' להתרחק מקצה רוב התאוה הרחק גדול
ולהתרחק מן הממוצע אל צד העדר הרגש התאוה מעט עד שתשתרש
בנו' ותתיישב בנפשותינו תכונת הזהירות וכן כל מה שבתורה מנתינ'
מתנות העניים ולקט ושכחה ופאה ופרט ועוללות ודין שמיטה ויובל ו'

ומדרכה די מחסורו זה שלו קרוב מיתרון לבב עד שיתרחק רחוק ג׳
מדגנה המגלה ונקרב לקיצה יתרון טוב לבב עד שיתרחק לו לבב וגזל
טוב ובדאות הבחינה כמכ ברוב הרוסית תמצאם כלם שהם מולידו
ומדרזות ומקצילות מחות הנפש כמו שאמרה הנקימה והנטירה
עמולות הדם כאמרו לא תקום ולא תטור עזב תעזב והקם תקים
עד שיחלש כח הכעס והקנאה וכן השב תשיב עד שתסור תכונת ה׳
המילות וכן מפני שיבה תקום וגו׳ כבד את אביך ולא תסור מכל הדב׳
הדברי׳ עד שתסור מכל הדברי׳ הרעות קנין תכונת העזות והגאוה תכ׳
תכונת הבשות ואז הוכח תוכיח · את עמיתך לא תגורו מפני איש
עד שיסור מכ מעת גם כן וישאר בדרך האמצעי וכשיבא האיש
הסכל הזה בלי ספק וישתדל להוסיף על אלו הדברים כמו שיסור ה׳
המאכל והמשקה מוסיף על מה שאסר תורה מן המאכלים או
יאסר הזוג מוסיף על מה שאסר תורה מן המעלו ויתן כל ממונו לעני׳
עניים או להקדש מוסיף על מה שכתו׳ תורה על הצדקה ועל הה׳
ההקדשו והערכין יהיה עושה מעשה רע והוא לא ידע ויגיע אל הקצה ה׳
האחר ויצא מן המיצוע לגמרי · וחכמ׳ מה העניין דברי׳ שמעתי כלל כי
לא יותר ממנו והוא כנגד דברי מעבר מפני הנדרים דבריו קנאות המזיקין
על עינינו שסוע׳ ונדרי׳ עד שאסרו מגון איסורין אלו שבכ׳ כמה הלשון א׳
אמ׳ איר׳ משום ר׳ יצחק לא דייך מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר
עליך דברי׳ וזהו העניין שאמ׳ משוה בלי תוספת ובלי חסרון הנה מבואר
לך מכל מה שאמ׳ בזה הפרק שצריך לכוין אל הפעולות הממוצעות ושלא
יצא מהן אל קצה מן הקצוות אלא על צד הרפואה ולעמוד כנגדו בהפך ·
וכמו שאדם היודע במלאכת הרפואות כשיראה מזגו שנשתנה מעט שנוי לא
ישכח ולא יניח החולי להתחזק עד שיצטרך אל הרפואה החזקה בתכלית
החזק וכשידע שאבר מאבריו חלש ישמרהו תמיד ויתרחק מן הדברים
המזיקים לו ויתכוין למה שיועילהו עד שיבריא האבר ההוא או עד ש׳
שלא יוסיף חולשה כך האדם השלם יצריך לו שיבדוק מדותיו תמיד ויש׳
וישקול פעולותיו ויבחן תכונת נפשו יום יום וכל מה שיראה נפשו נוטה
לצד קצה מן הקצוות ימהר ברפואות ולא יניח שתגדל התכונה הרעה להתחז׳
במעשה הרע כמו שזכרנו · וכן ישים לנגד עיניו המדות הפחיתות אשר
לו וישתדל לרפואתם תמיד כמו שזכרנו שאי אפשר לאדם בלי ה׳
חסרון שכבר אמ׳ הפילוסופים כבר הוא ורחוק שימצא מי שהוא מוטבע
המעלות כולם ר״ל למעלות המדות ולמעלות השכליות מאוין ומוכן · אבל
ספרי הנבואה נמצא זה הרבה בהם אמ׳ הן בעבדיו לא יאמין וגו׳ ואמ׳
אך סתם מאדם אין יצדק כאדון וג׳ ואתה שיודע שאדון הנביאים ·

הראשונים והאחרונים היו כן ומשה רבי' ע"ה אמ' אליו הש' יען לא האמנתם
בי על אשר מריתם את פי על אשר לא קדשתם אותי וחטאו ונטה לנגד א'
מן הקצוות ממעלות המדות והוא הסבלנות כאשר נטה לנגד הקצוות כאשר
שמעו נא המורים דקדק עליו הש' ית' שיהיה אדם כמוהו כועס על ע'
עדת ישר' במקום שאין ראוי לכעוס· וכיוצא בזה הדין באיש ההוא ח'
חלול הש' מפני שתנועותיו כלם ודבריו היו ללמוד והיו מקוין בהן להגיע
אל הצלחת העולם הזה והבא ואיך יראה עליו הכעס והוא ממעשי הרע
כמו שבארנו ולא יבא כי אם מתכונה רעה מתכונות הנפש· אבל אמ' בו
כי מריתם פי הוא כמו שאומר והוא שלא היה מדבר עם סכלי' ולא עם מי ש'
שאין לו מעלה אבל עם אנשים שהקטנה שבנשיהן היה כמו יחזקאל בן
בוזי כמו שאמ' החכמי' וכל מה שיאמ' או יעשה יבחנוהו· וכאשר ראו
אותו שכעס אמ' משה ע"ה אין לו פחיתות מדה ולולי שהיה יודע שהש'
ית' כעס עלינו בבקשת המים ושאנו הכעסנוהו הקב"ה לא היה כועס·
ואנחנו לא מצאנו לשם ית' שכעס כשדברו אליו זה הענין אבל אמ' קח
את המטה והקהל את העדה את' ואהרן אחיך ודברת' אל הסלע לעיניה'
ונתן מימיו והנה יצאנו מכוונת זה השער אבל ספק מספקי התור'
שנ' בו דברים רבים ונשאל פעמי' רבו איזה חט' חטא וראה מה שנ' בו
ומה שאמרנו· ואנחנו אנשי האמת יראה דרכו· ואשוב אל כוונתי
כשיהיה האדם שוקל פעולותיו תמיד ומכוין לאמצעותם יהי' במדרג'
עליונה ממדרגת האדם בזה ובזה יתקרב האדם אל הש' ויגיע לטובו
וזה הדרך השלם שבדרכי העבודה וכבר זכרו החכמי' זה הענין וכתבו
עליו ואמרו כל השם אורחותיו זה הוא רואה בישועתו של הקב"ה שנ'
ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי ושם אלא ושם ושומא הוא השיעור והא'
והסכמ' זה הענין אשר פרשנו בזה הפרק כלו שוה והוא מה ש
שראינו שצריך בענין זה·

הפרק ה' להשתמש כחות הנפש לנגד תכלית האחד:

שיצריך שישעבד כחות נפשו כלם לפי הדעת כפי אשר הקדמנו בפרק שלפני
זה וישים נגד עיניו תכלית אחד והוא השגת הש' ית' כפי יכולת
האדם ר"ל ידיעתו וישים פעולותיו כלם תנועותיו ומנוחותיו
וכל דבריו מכוונין לזאת התכלית עד שלא יהיה מפעולותיו דבר לבטלה
הבטל ר"ל פעול' שלא תביא אל זאת התכלית והמשל בזה שישים הכוו'
במאכלו ובמשתהו ובמשכבו ובתשמישו ובשנתו ויקיצתו ותנועתו ו
ומנוחתו בריאות גופו שתמצא הנפש כלי הבריאות שלימי' להשיג חכ'
ספרו ולקנות מעלות המדות ומעלות השכליות עד שיגיע לתכלית ההי'·
ועל זה ההקש לא תהיה תכונתו אל ההנאה לבד עד שיבחר מן המזון

ובהנהגת הערב ומן שאר ההנהגות אבל יכוין אל המועיל ומשיזדמן שיהי' ע'
בעניין יהיה ומשיזדמן שיהיה בלתי הערב יהיה או ישים אל הערב על דרך
חכמ' הרפואות כמו שחלשה תאות המאכל ויעור' במזונו' המתובלים מע'
כערבות שמפט האדם ניתווה לכן וכן אם התעורר עליו לחה שחורה יס'
יסירה בשמיעת הניגוני' ומיני הזמר ובטיול בגנות ופרדסי' והבניני' הנא'
והבטת בצורות הנאות וכיוצא בהן ממה שירחיב נפשו ויסיר חלי המ'
המרה השחורה ממנו. והכוונה בכל זה שיבריא גופו ותכלית הכונה
בבריאות גופו לקנות החכמה. וכן מי שיתנועע לקנות ממון יהיה תכלית
כוונתו בקיבוצו שיוציאהו במעלות ושימציאהו מחסי גופו תמיד ולה'
ולהמשיך מציאותו עד שישיג וידע השם מה שאפשר לדעתו ועל זה
הדרך יש למלאכת הרפואות מבוא גדול מאד במעלות ובידיעת הש"ם
ובהגיעה אל ההצלחה האמיתית ויהיה לימודה ומלאכתה עבודה מן הע'
עבודות הש"ם הגדולות. ולא תהיה כאריגה והנגרות כי בה נשער פעולו'
פעולותינו וישובו פעולות אנושיות מביאות אל המעלות האמיתיות כי ה'
האדם כשיקדים ויאכל מזון ערב אל החיך טוב הריח שנפש האדם מתא'
מתאוה לו והוא מזיק ואפשר ש' שיסבב לחולי קשה או למיתה פתאום
זהו כבהמות אשר שוין ואין זה פועל האדם מאשר הוא אדם. אמ'
אומנם הוא פועל האדם מאשר הוא בח' נמשל כבהמות נדמו וא'
ואומנם יהיה פועלו מיוחד כשיאכל המועיל לבד ויניח פעמי' הערב ויאכל
המאוס כפי בקשת המועיל וזהו פועל לפי השכל ובזה נבדל האדם מ'
מפעולותיו לזולתו. וכן כשישמש כשיתאוה מבלי שישגיח מן ההזק ות'
תועלת ישנה. זה הפועל מאשר הוא מסב ולא מאשר הוא אדם ואפשר
שיהיה הנהגתו כולה לפי המועיל כמו שזכרנו. אבל ישים תכלית בריאו'
גופו ושלמותו מן החליים לבד אין זה חסידות סא"ו וכמו כי כמו שבחר
זה הבריאות בחר זה האחר הנאת המאכל או המשתה והמשגל וכו'
וכולם אין תכלית בכל מה שיתעסק בבריאות גופו והמשך מציאותו
על השלמות כדי שישאר כלי כחות הנפש אשר הם איברי הגוף שלימים
ויתעסק נפשו מבלי מונע במעלות המדות ובמעלות השכליות ומכל מה
שילמדהו מן החכמות והדעות מה שהוא מהם לתכלית ההיא אין בו דין
ודבר' ומה שאין בו תועלת לתכלית ההיא כמו אלו חכמת החשבון וספר
החרוטים והתחבולות והרבה משאלות אל הנדסה והשכבת המשקל'
וכיוצא בהן יהיה הכוונה בהן לחדד השכל ולהרגיל כח השכלי בדרכי המו'
המופת עד שיגיע לאדם הכח בידיעת הקדש והמופת מזולתו ויהיה
לו זה שיגיע לידיעת מציאות הבו' ית'. ומן דברי האדם כולם אין צרי'
שידבר אלא במה שיגיע לנפשו בו תועלת או שידחה הזק מנפשו או

נקאים או מחסר או ממעלה או ממטה מעלה במעלה חן ענות גאות נתאה
כי קלות כעלים חסרנו ודברים ענות ואם יהיה התכונה להסרס אחל מבי א
אדם עד שיתרחקו ולא יעשו כמעשיהם · הלא תורה אמורה במעשה
ארץ מצרים אשר ישבתם לא תעשו · וספר הסדומיים ומלחמה שבא
מקרא ענות מעלי חסרונו ודברים ולקנאי ושמח הטובים והקלותם אין ה׳
התכונה כי רק מה שהזכרתי עד שימשכו בני אדם אחרי דרך הטובים ו
ויתרחקו מדרכי הרעים ההם · ובשישים האדם כוונתו לזה העניין ·
יבטל מפעולתו מהם ויחסר מנהגיו הרבה מאד כי מה שיכוין אל
זה העניין לא יתעורר לפתח הפתלים מזהב או לעשות רקום זהב בבגדיו
אם לא יכוין בזה להרחיב את נפשו כדי שתבריח ותרחיק ממנה חלי ה
עד שתבריא גם בהירה זכה לקבל החכמות · והוא שאחז״ל דירה נאה
ואשה נאה ומטה מוצעת לת״ח כי הנפש תלאה ותעביר המחשבה
כי תמיד לעיין בדברי העיון כמו שיחלה הגוף · וילאה מעשות מלאכ׳
כבדות עד שינוח וינפש ואז ישוב לעניין השוה כן יצריך הנפש ל
להתעסק במנוחי החושים כעניין לפתוחי ולעניני הנאים עד שיסור מ
ממנו הלאו כמו שאמר כי חלשי רבנן מגירסא · וישוב שעל יד זה ה׳
המנהג לא יהיה אלא רעות ולא מעשה הבל · ר״ל עניין הפתוחי והיתוני
מבניין וכתרים ומכתלים · ודע כי זאת המדרגה היא מדרגה עליונה מ
מאד והוכחה לא ישיגה אלא מעט ואחר הרגל גדול · ומשיזדמן מציאות
האדם שזה עניינו איני אומר שהוא למטה מן הנביאים ר״ל שישים
כחות הנפש כלם וישים תכלית דעת השם ית׳ לבד ולא יעשה המעש׳
המעשה גדול או קטן ולא ידבר דבר אלא שהפעל ההוא או הדבר ה׳
ההוא מביא אל המעלה או למה שמביא אל המעלה והוא יחשב וי׳
וישתדל בכל פועל ותנועה ויראה אם יביא תכלית ההוא או לא יביא
ואז יעשהו · וזהו אשר בקש ממנו ית׳ שנכוון אליו באמרו ואהבת את
יי׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ר״ל בכל חלקי נפשך שתעשה תכלית
כל חלק ממנה תכלית אחת והוא לאהבה את יי׳ · וכבר הזהיר ה׳
הנביא על זה העניין גם כן ואמר בכל דרכיך דעהו ופי׳ חז״ל אפי׳ לדבר עב׳
עבירה ר״ל שתשים לפעל ההוא תכלית והוא האמת אע״פ שיש בו עבירה ·
וכבר כללו חכמי׳ זה העניין מעט בקיצור בתכלית להשוות הרבות על מלה זה
העניין הכללה שלימה מאד עד שאתה יודע כשתבחן קוצר המלות
איך ספרו זה העניין הגדול העצום כאלו אשר חברו חבורים ולא
השלימוהו · והוא שאמרו בלא ספק והוא אומרם במאמריהם ו
וכל מעשיך יהיו לשם שמים זה העניין אשר באמרו כפי זה וזה שי׳
בשיעור מה שהספיקה ראוי לזכרו הנה לפי זאת ההקדמה · · ·

הפרק ו

בהפרש אשר בין החסיד המעולה ובין הכו'
הכובש יצרו והמושל בנפשו · אמרו הפילוסופי'
שהמושל בנפשו אעפ"י שעושה המעשים הטובים והטובי' הוא עוש'
אותם והוא מתאוה אל הפעולות הרעות והם ונכסף אליהם וי'
ויכבוש את יצרו מפעולותיו על מה שיעירהו אליו כחותיו ותאותו ו'
ותכונת נפשו ויעשה הטובות והוא מתאוה ונכסף אליהם ובהס' מה
מן הפילוסופי' שהחסיד יותר חשוב ויותר שלם מן המושל בנפשו א'
אך אמנם שיהיה המושל בנפשו כחסיד בעניני' רבי' ומעלתו למטה
ממנו בהכרח בהיותו מתאוה לפעול הרע ואעפ"י שאינו עושה אותו
שהתשוקה לרע היא תכונה רעה לנפש וכבר אמ' שלמה המלך ע"ה
נפש רשע אותה רע' · ואמ' בשמחת הצדיק המעשה הטוב והצ'
והמעצב מי שאינו צדיק מעשייתם זהו המאמ' שמחה לצדיק ע'
עשות משפט ומחתה לפועלי און זהו הנראה בדברי הנביאי' לפי
מה שזכרנו הפילוסופי' · וכאשר חקרנו על דברי החכמ' בזה הענין נ'
נמצא להם שהמתאוה לעבירות ונכסף אליהם יותר חשוב ושלם מ'
מאשר לא יתאוה להם ולא יצטער בהנחתם עד שאמ' שכל איש
היותר חשוב ושלם תהיה תשוקתו לעבירות והצטערו בהנחתם :
יותר גדול והביאו בזה דברי' ואמ' כל הגדול מחבירו יצרו גדול עליו ולא ד'
דיים זה עד שאמ' ששכר המושל בנפשו גדול לפי רוב צערו במושלו
בנפשו ואמ' לפום צערא אגרא · ויותר מזה שצוו להיות מתאוה לעב'
לעבירות עד שהזהירו אותנו מלומ' שאני בטבעי לא אתאוה לזאת העביר'
ואעפ"י שלא אסרה תורה והוא רשב"ג לא יאמ' אדם אי אפשי לאכול
בשר בחלב אי אפשי ללבוש שעטנז אי אפשי לבא על הערוה אלא א'
אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי · ולפי הנראה מפשוטי של'
המאמרי' בתחלת המחשבה הם סותרים זה את זה ואין הענין כן
אבל שניהן אמת ואין חלוק ביניהם כלל הרעות אשר הם אצל הפ'
הפילוסופי' רעות הם שאמ' כי שלא יתאוה אליהם יותר חשוב ממי
שיתאוה אליהם ויכבוש יצרו מהם הם הענייני' המפורסמי' אצל
כל אדם שהם רעות כשפיכות דמים גנבה וגזילה והונאה ולהזיק
למי שלא הרע לו ולגמול רע למטיב ולבזות האב והאם ומה שדומה באלו
והם המצות מה שאמ' חז"ל אילו דברים שלא נכתבו ראויים הם ליכתב
ויקראו להם קצת חכמי' האחרוני' אשר חלו חלי המדברי' המצות
השכליות · ואין ספק שהנפש אשר תכסוף לדבר מהם כלל ותשתוקק
אליו שהיא חסירה · ושהנפש החשובה לא תתאוה לדבר מאלו ה'
הרעות כלל ולא תצטער במניעה מהם · אבל הדברי' שאמ' החכמ' עליהם כן

שכובש יצרו מהם יותר חשוב ונעלה יותר גדול הם התורה השמעיות
וזה אמת שאלולא התורה רעות כלל לא היו ולפיכך אמ' שצריך ה'
האדם שיניח נפשו ותהיה אוהבת אותם ולא יהיה לו מונע מהם רק
התורה והבט חכמתם ע"ה במה שהמשילו מה שאמ' לא יאמר אדם
אי אפשי להרוג הנפש אי אפשי לגנוב אי אפשי לכזב אלא אפשי
ואבי שבשמים גזר עלי אבל הביאו דברי' שמעיים כלם בשר בחלב ול'
ולבישת שעטנז ועריות ואלו המצוות וכיוצא בהן אשר קראם הש'
ית' חקותי אמ' חקים שחקקתי לך אין לך רשות להרהר בהם ואומו'
העולם משיבין עליהם והשטן מקטרג עליהם כגון פרה אדו' ושעיר
המשתלח ואשר קראום האחרונים שכליות אלו יקראו מצות
כפי מה שבארו חז"ל והנה כבר מכל מה שאמרנו איזה מן העבירות יהיה
מי שלא השתוקק אליהם יותר חשוב מן המשתוקק אליהם ויכבוש
יצרו מהם ואיזה מהם יהי' הענין בו בהפך וזה חדוש נפלא בה'
בהעמיד שני המאמרי' ולשונם על אמתת מה שבארנו נשלמה כ'
כונת זה הפרק

הפרק ז

במחיצות וענינם הרבה ימצא
במדרשות ובהגד' ויש מהם בתלמוד שמן הנביאי'
מי שיראה השם ית' מאחרי מחיצות רבות ומהם מי שיראהו
מאחרי מחיצות מועטות לפי קרבתם אל השם וחוזק מעלתם בנבואה
עד שאמרו משה רבי' ע"ה ראה את השם מאחרי מחיצה בהירה מז'
מזהירה והוא אומרו שהסתכל באספקלריא המאירה ואספקלריא שם
המראה העשויה מגוף מזהיר כשהם ובדולח כמו שיתבאר בסוף
כלים וזה והכוונה בזה הענין מה שאני אגיד והוא שאמרנו
בפרק ב' שהמעלות מהם מעלות השכליות ומהם מעלות המדות וכן הפחיתיות
יש מהם פחיתיות שכליות כסכלות ורוע ההבנה וקושי התבונה ומהם פחיתיות
מדות כמו רוב התאוה והגאוה והרגזנות והכעס והעזות ואהבת ממון והרבה כיוצא בהם
והם רבות מאד וכבר זכרנו הדרך בידיעתם בפ' ד' ואלה הפחיתיות כלם הם
המחיצות המבדילות בין האדם ובין השם ית' אמר הנביא ומבאר כי עונ'
עונותיכם מבדילים ביניכם ובין אלהיכם אמר שעונותינו והם הרעות שה'
שזכרנו הם המחיצות המבדילות בינינו ובין הב"ה ודע שכל נביא לא
יתנבא אלא שיהיו לו המעלות השכליות כלם ורוב המעלות המדות ה'
החזקות שבהם והוא אמרם אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועש'
ועשיר וחכם הוא כולל המעלות השכליות בלא ספק ועשיר הוא מה'
ממעלות מעלות המדות ר"ל ההסתפקות מפני שקוראים המסתפק בו
עשיר והוא אמרם בגדר העשיר איזהו עשיר השמח בחלקו ר"ל ש'
שיספיק לו מה שנתן לו הזמן ולא יכאב במה שלא נתן לו וכן גבור

גם כן ממעלות מעלות המדות ר״ל שיהיה מושל בכחותיו לפי הדעת והענין כמו ש׳
שאמ׳ בפ״ד ואמ׳ איזהו גבור הכובש את יצרו ואין מתנאי הנביא
שיהיה אצלו כל מעלות המדות עד שלא יפחתו שהרי שלמה ע״ה
העיד עליו הפסוק בגבעון נר׳ ה׳ אל שלמה ומצאנו לו פחיתות מדות א׳
והוא רוב התאוה בהרבות הנשים וזה מפעולת תכונת רוב התאוה
כמאמר נשים ואמ׳ הלא על אלה חטא שלמה וכן דוד ע״ה
אמר לי דבר צור ישר׳ ומצאנו אותו בעל אכזריות ואע״פ שלא שי׳
שימש בה אלא בגוים ובהריגת הכופרי׳ והיה רחמן לישראל אבל כ׳
באר בדברי הימי׳ שהשם ית׳ מנעהו לבנות המקדש ולא היה ראוי כ׳
בעיני לזה למה שהרג אמ׳ לא אתה תבנה הבית לשמי כי דמי׳
רבים שפכת ומצאנו באליהו ז״ל מדת קנאות ואע״פ שהשתמש בה בכו׳
בכופרי׳ ועליהם כעס אבל אמרו חז״ל שהשם ית׳ לקחו ואמ׳ לו לא אתה
ראוי להנהיג בני אדם ולהיות להם לכהן מי שיש לו הכעס כמו
שיש לך וכן נמצא בשמואל שפחד משאול וביעקב שהוא ירא
מפגישת עשו ואלו המדות וכיוצא בהן הם מחיצות הנביאים ע״ה
ומי שיש לו מהם ב׳ מדות או ג׳ מדות בלתי ממוצעות כמו שאמ׳ בפר״ד נ׳
נאמ׳ בו שיראה את השם מאחר ב׳ מחיצות או ג׳ ולא תרחיק ה׳
היות חסרון קצת המדות ממעט ממדרגת הנבואה שהרי מצאנו קצ׳
קצת פחיתות ימנענו הנבואה לגמרי כמו כעס אמ׳ כל הכועס אם
נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו והביא ראיה מאלישע ועתה
קחו לי מנגן וזה אבלה והדאגה שיעקב אבינו ע״ה כל ימי שהתא׳
שהתאבלותו על יוסף נסתלקה ממנו רוח הקדש עד שהתבשר בח׳
בחיי׳ ואמ׳ ותחי רוח יעקב אביהם ואמ׳ המתרגם ושרת רוח נבואה
על יעקב אביהון לשון חז״ל אין השכינה שורה לא מתוך עצלות
ולא מתוך עצבות אלא מתוך דבר שמחה וכאשר ידע משה רבינו
ע״ה שלא נשארה לו מחיצה שלא הסיר אותה וכי השלימו בו
המעלות המדות כלם והשכליות כלם בקש להשיג השם על אמיתת
מציאותו אחר שלא נשאר לו מונע ואמ׳ הראיני נא את כבודך
והודיעו הב״ה שאי אפשר לו זה בהיותו שכל נמצא מחובר משכ׳
הוא אדם ובוא אמ׳ כי לא יראני האדם וחי הנה לא נשאר לו מונע א׳
ומן השגת השם על אמיתת מציאותו אלא מחיצה אחת בהירה
והוא השכל האנושי שאינו נבדל וחמל אותו ית׳ החסד כמת לו מן
ההשגה אחר שבאלו יותר ממה שהיה אצלו קודם לכן והן
והודיעהו שהתכלית אי אפשר לו בהיותו שהוא בעל גשם וכנה א׳
אמתת מלת פני ההשגה בראיית פנים כי האדם כשיראה

את פני חברו תהיה אז נפשו יתרה חזקה עד שלא יתערב לו עם
זולתו בתורתו אבל כשיראה אחורין אע"פ שהוא מכירו מראייה הוא
אבל פניו נסתפק עליו ויתערב לו עם זולתו · כן השגתו ית' על האדם הי'
ידיעת האמת מאמתת מציאותו שלא ישתתף בעניני אותו ההוא זולתו
מן הנמצאו' עד שימצא בנפשו מציאות החזק נבדל ממה שנמצא מעצמו
ממציאו' שאר הנמצאו' ואין אפשר לאדם להשיג זה השיעור מן השג'
אלא שהוא ע"ה השיג למטה ממה מעט והוא אשר כינה אותו שנ' וראי'
וראית את אחורי · ואני עתיד להשלים זה העניין בספר הנבואה וכ'
וכאשר ידעו החכמי' ע"ה שב' מינין האלו מן הפחיתות ר"ל השכליות
והמדות אשר הם יבדלו בין האדם ובין הש' ובהם הוא יתרון מעלת
הנביאי' אמרו על קצתם כמה שראו מחכמתם ומדותיהם ראוי היו ע'
שתשרה עליהם שכינה כמשה רבי' ע"ה ואל יעלם ממך ענין הדמיון ש'
שהם דמו אותם כי לא השוו אותו חלילה לשם · וכן אמרו על אחרי' כי'
הושע על המדה שזכרנו וזהו העניין אשר כוונו לבארו בזה הפרק

הפרק ח

במציאות האנושית בטבע האנושי · אי אפשר שי'
שיולד האדם מתחילת עניינו בטבע בעל מעלה או ח'
חסרון כמו שאי אפשר שיולד האדם בטבע בעל מלאכה מן המלאכו'
אבל אפשר שיולד בטבע האדם נוטה למעלה או חסרון בהיות פעולות א'
אדם האחד יותר קלות עליו מפעולות זולתה · והמשל בו כשיהיה הא'
האדם מזגו נוטה אל היובש ויהיה עצם מוחו זך והלחות בו מעט שזה
יקל עליו לגרוס ולזכור ולהבין ענייני' יותר מאיש בעל לחה רב הלחות
במוח אבל אם יונח האיש ההוא כמזגו אל זאת המעלה בלתי למוד כלל
ולא כוחו ישאר סכל בלי ספק · וכן מי שיולדו ורכיתו זה הער מטבע רב יגע
ויבין אבל בקושי · ועל זה המין בעצמו ימצא האדם כמזגו לבו יותר
חם ממה שצריך מעט ויהיה גבור ר"ל נוטה לגבורה אם ילמדוהו גבורה יהי'
גבור מהרה ואחר ימזגו לבו יותר קר מן הצריך הוא מוכן לענין המורך
וכשילמדוהו ויתרגלהו מהרה ואם יטו מן הגבורה לא ישוב גבור אלא ב'
בקושי גדול אבל ישוב כשירגילהו בלא ספק · ואמנם בארתי לך זה כ'
שלא תחשוב ההשגחות אשר ישקרו בהם חכמי' הכוכבי' אמיתות כ'
כשיחשבו שיולד האדם ישימהו בעל מעלה או בעל חסרון ושהאיש
מוכרח על המעשים הם בהכרח · ואמנם יודע אני מה שהדבר המוסכם
מתורתינו ומפילוסופי יון שמאמרו טעות · המדות שפעולת האדם כ'
כלם מסורות לו אין מוכרח עליו בהם ולא ימצא אותו זולתו מה שיטהו
לענין מעלה או לענין חסרון אלא אם יהיה הכנה מצית לבד כמו שבארנו
שיקל עניין או יכבד אבל שיתחייב או יהיה נמנע אין זה כלל · ואילו

האדם היה מוכרח על פעולותיו היה כל בטלות מצות התורה ואזהרותיה ו׳
והיה הכל שקר גמור אחר שאין הבחירה לאדם במעשיו עשה · וכן ית׳
יתחייב בטול הלימוד והתלמודות ולמוד כל מלאכה של מחשבת היה כל
זה הבל בטלה אחר שאי אפשר לו כפי כל המכריח שיכריחוהו מן
מחוץ כולם לפי דעת האומרים זה שלא יעשה המעשה הפלוני ושלא ש׳
שידע החכמה הפלונית ושתהיה לו המדה הפלונית · והיה הגמול והעונש
גם כן עול גמור לא ממנו קצתינו לקצתינו ולא מהאלהים לנו שזה הרוצח את
ראובן אחר שזה מוכרח להרוג וזה נענש שמעון ואיך יתכן גם כן עליו ית׳
וצדיק וישר שיענשהו על פעל שאי אפשר לו שלא יעשהו ואפי׳ השתדל ש׳
שלא יעשהו לא יהיה יכול גם כן בטלו ההכנות כולם עד סופם בנית בתים
וקנית מזון והבריחה כנות הפחד · וזולת זה כי אשר גזר שיהיה אי
אפשר מבלתי היותו וזה כלו שקר גמור · וכנגד המושכל והמוחש והר׳
והריסת חומות התורה ולגזור עליהם הש׳ ית׳ בעול חלילה לו ממנו · ואמנם
האמת אשר אין בו ספק שפעולות האדם כלם מסורות לו אם ירצה יע׳
יעשה ואם לא ירצה לא יעשה מבלתי הכרח יכריחוהו עליו · ולפיכך זה
היה ראוי לצוותו ואמר ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת ה׳
המות ואת הרע · ואומ׳ או׳ ובחרת בחיים ושם לנו הבחירה בהם · וח׳
וחייב העונש למי שימרה והגמול למי שיעבור אם תשמעו ואם לא תש׳
תשמעו · וחייב הלימוד וההתלמדות שנ׳ ולמדתם אותם את בניכם ולמ׳
ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וכל זה כלומר ההכנות · וחייב גם כן
ההכנות כמו שבאו מפור׳ ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים פן ימות
במלחמה ומה ישכב ולא יחבול ריחים ורכב בתורה ובספרי הנביאים · וזה הענ׳
הענין ר״ל ההכנות אמ׳ ומה שתמצא לשון חז״ל הכל בידי שמים חוץ מיראת ש׳
שמים והאמת כן הוא אמת · ואמנם לשון זה שזכרנו · אבל הרבה פעמים יטעו בני אדם
ויחשבו הענין פעולות האדם הבאה בבחירתו שהוא מוכרח עליהם כמו כך פלוני או
אוהבות זה הממון בידם וזה יכול להיות אמת כי אמת האשה אם לקחה בכתובה
ובקדושין ולקחה לביתה והיא היא מצוה והשם לא יגזור במעשיית המצוה ואם
יהיה ממון כאסור היא עבירה · והשם לא יגזור במעשיית העבירה · וכן זה אשר ג׳
גזל ממון פלוני או גנב או הכהו והשכיבו והשביע על השקר ואם יאמר שגזר על זה
השם ית׳ זה הממון על ידו ושיגיע ליד האחר כבר גזר על העבירה ואין הענין
כן אבל כל פעולות האדם בבחירתו בלא ספק יכנסו המצות והעבירות כי כמו
ביארנו בפ״ב שמצות התורה ואזהרותיה בפעולות אשר לאדם בהם בחירה
שיעשה ושלא יעשה ובזה החלק מן הנפש תמצאנה יראת שמים ואינה בידי שמים
אבל מסורות לבחירת האדם כמו שבארנו אם כן אמרו הכל ואמנם אמרו בו הענ׳
הענינים הטבעיים אשר אין בחירה לאדם בהן כאורך ארכו וקצרו או

רות מטר או עצירה או הפסד אויר או זכותו וכיוצא בזה כמו כזה וש'
שמא לעולם זולת תנועה ומנוחתו ׳ ואמנם זה הענין אשר אמרו חז"ל ש'
שהמינות והעבירות אינם ביד השם ית' ולא ברצונו אלא ברצון אדם ׳
נמשכו בזה אחרי דברי ירמיהו והוא אמ' מפי עליון לא תצא מ' שהרעות
הם מעשים הרעים והטוב הם מעשים הטובים ׳ ואמ' שהשם ית' אינו גוזר
על האדם לעשות רע או טוב ואחר שהענין כן ראוי לו לאדם שיבכה ויתא'
ויתאונן על רוע שעשה מן החטאים והעבירות אחר שפשע ברצונו ואמ'
מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו ואחר כן שב ואמ' שרפואת זה החלי בי
בידינו כי כמו שפשענו בבחירתנו כן יש לנו לשוב ממעשים הרעים ואחר
אחר זה נחפשה דרכינו ונחקורה ׳ ונש' אכל המאמ' המפורסם אצל כל ה'
אדם ונמ' כיוצא בזה בדברי חז"ל ובדברי הנביאים ג"כ והוא שישיבת
וקימתו וכל תנועותיו ברצון הש' ואמרנו הוא כזה׳ אמת אלא אחר
ומה כמו שהשליך אבן אל האויר וירדה למטה שאמ' בה שברצון הש'
ירדה למטה הוא המאמ' אמת שהש' רוצה שתהיה הארץ במרכז ו'
ומפני זה בכל עת שישליכו חלק ממנה יתנועע אל המרכז׳ מרכז היא נקוד
וכן כל חלק מחלקיה אשר יתנועע למעלה ברצון שקדם להיות שבתוך העגול
מתנועע למעלה לא שהשם רוצה עתה בעת שהתנועע זה החלק רק כזה כי העגול הו'
הארץ שיתנועע למטה ובזה יחלקו המדברים כי שמעתי אומרי' כורחם אל ה'
שהרצון דבר עת אחרי עת תמיד ׳ ולא כן נאמין אנחנו א' העגול הסובב
אך שהרצון מששת ימי בראשית׳ ומשפט הדברי' כולם ע' אותה
על כן מנהג תמיד כמו שאמ' שהיה וזה שיהיה ומה שנעשה הוא שיע'
שיעשה ונש' ומפני זה הוצרכו החכמי' ע"ר של המופתי' היוצאים חוץ
לטבע אשר היו ואשר עתידי' להיות כזה שישער בהם כולם קדם הרצון
כל ימי בראשית והושם מטבע הדברי' או שיתחדש בהם כזה שיתחדש
ובאשר התחדש בעת שצריך נחשוב כי שעתה התחדש ואין הענין כן׳
ובבר הרחיבו בזה הענין הרבה במדרש קהלת וזולתו ואמרו בזה ה'
הענין עולם כמנהגו הולך ונוהג בדבריהם ע"ה כורחים ונותן הרצון
דבר אחר דבר ובעת אחר עת׳ ועל זה הדרך יאמ' כורה כשיקום וישב
שברצון הש' קם וישב ר"ל שהושם בטבעו בתחלת בריאת האדם שיקו'
וישב בבחירתו ולא שהוא רוצה עתה בעת קומו שיקום או שלא יקו'
כמו שלא רוצה עתה בנפילת האבן זה שתפול או שלא תפול׳ וכללו' הע'
הענין שתאמין כמו כי שרצה השם שיהיה האדם נצב הקומה ר'
רחב החזה בעל אצבעות כן רוצה שיתנועע וינוח מעצמו ויעשה פ'
פעולה בבחירתו אין מכריח לו עליהם ולא מונע לו מהם כמו שהתבאר ב'
בתורה האמיתית ואמרה זה הענין באמירה הן האדם היה כאחד

ממנו לדעת טוב ורע · וכבר באר התרגו׳ כפי שהזכרתי מה ממנו לדעת ט׳
טוב ורע׳ ר״ל שהיה אחד בעולם · ר״ל מין שאין מינו אין אחר שישת׳
שישתתף׳ לו בזה הענין אשר נמצא לו ומה הוא שמעצמו ומעצמו ·
ידע הטוב והרע ויעשה איזה מהם שירצה ואין מונע לו מהם · ואחר
שכן הוא אפשר שישלח ידו ויקח גם מזה ואכל וחי לעולם · ואחר ש׳
שיתחייב זה במציאות האדם ר״ל שיעשה בבחירתו פעולת הטוב
והרע אשר ירצה אם כן יתחייב ללמדו דרכי הטוב ושיצוהו ויזה׳
ויזהירוהו ויענישוהו ויגמלוהו ויהיה כל זה ישר · וראוי לו שירגיל עצמו
בפעולת הטוב עד שיהיו לו המעלות · ויתרחק מן הפעולות הרעות עד
אשר יסורו ממנו הפחיתות אם הם נמצאות אתו · ולא יאמר שהם ב׳
בענין שאין ביכלתו להשתנות שכל ענין אפשר להשתנותו מן הרע
אל הטוב ומן הטוב אל הרע והכל בבחירתו · ובעבור זה הענין זכרנו כל
מה שזכרנו והנה נשאר עלינו לבאר דבר אחד מזה הענין והוא שיש
קצת פסוקי׳ שיחשבו בהם בני אדם שהש׳ ית׳ יגזור מרי וגם שהש׳
מכריח עליו וזה שקר ומצריכי׳ מזה לבארם והרבה בני אדם התבלבו׳
התמשתו בהם · ומזה אמ׳ לאברהם ועבדום וענו אותם אמרתי הלא ת׳
תראה שגזר על המצריים לרע לאברהם ולמה ענש אותם הש״י הלא כה׳
מחוייב בגזירת הש״י השתעבדו בהם כמו שגזר עליהם · והתשובה בזה
שזה הענין דומה כאילו אמר הש״י שהנולדים לעתיד יהיה מהם מי
מורד ועובר וחסיד ורע · וזה האמת ולא מפני הגזרה התחייב פלוני
הרע להיות רע על כל פנים ולא פלוני הצדיק להיות על כל פנים · אבל כל
מי שיהיה רע היה בבחירתו ר״ל אילו היה רוצה להיות צדיק היה
יכול ואין מונעו וכן כל צדיק אלו היה רוצה להיות רע לא היה מונע
מזה כי הדברי׳ שאנו לא אמרים על איש ידוע עד שיאמר כבר גזר
עלי׳ · ואמנם באו הדברי׳ בכלל ונשאר כל איש בבחירתו שלא יחטא
מעיקר יצירתו · וכן כל איש ואיש מן המצריים אשר חמסום ועינו
אותם היה כל אחד בבחירתו שלא יחמוס אלו היה רוצה כי לא ג׳
גזר על האיש ידוע בפרט שיחמוס · וזאת התשובה בעצמה נשו׳
על הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו׳ שאין הפרש בין זה ובין מי ש׳
שעובד ע״ז יעשה כך וכך שאם לא ימצא מי שיעבוד אותה תה׳
תהיה ההפחדות לבטלה והיו הקללות כולם לבטלה וכן העונשין שב׳
שבתורה אין לנו לומר כאשר מצינו דין סקילה בתורה שזה אשר
חלל שבת היה מוכרח עליו לחללו ולא מפני הקללות שבאו בתור׳
נאמר שאשר עבדו ע״ז יחלו עליהם הקללות שהש׳ גזר עליהם לעבוד׳

אבל מבחירתו עשה מה שעשה וחל׳ עליו העונש כמו שנ׳ גם המה בחרו
בדרכיהם גם אני אבחר וכו׳ אבל מה שאמ׳ וחזקתי את לב פרעה וא׳
ואחר״כ ענשו והמיתו יש באותו עניין מקום לדבר ויעלה ממנו לידינו
שורש גדול והשתכל מאמרי בזה העניין ושים עליו לבך וחבר אותו אל
דברי זולתו ובחר לך הטוב. והוא אילו שפרעה וסיעתו אלו לא היה להם
חטא אלא שלא שלחו את ישר׳ היה העניין מסופק על כל פנים שהוא מנעם
משלוח אותם כמ׳ שאמ׳. וחזקתי וגו׳ כי אני הכבדתי את לבו ואז היה
נתבקש מהם לשלחם והם מוכרחים שלא לשלחם ואחר״כ יבא וענשו ע׳
מאשר לא שלחם והמיתו הוא וכל סיעתו זה יהיה עול בלי ספק וסותר ל׳
כל מה שהקדמנו מקודם אלא שאין העניין כן אבל פרעה וסיעתו
מרדו מבחירתם וגמרו הכרת וחמסו הגרים אשר היו בתוכם ועשו עליהם
עול גדול כמ׳ שנ׳ וכאשר ויאמ׳. אל עמו הנה עם וגו׳ וזאת הפעולה הרעה היתה מהם
מבחירתם ומרוע לבם ולא היה עליהם בזה הכרח והיה עונש הש׳ על זה ל׳
למונעם מן התשובה עד שיחולו עליהם מן העונש מה שהיה ראוי להם מן
הדין ומניעתם מן התשוב׳ הוא שלא ישלחם וכבר באר הש׳ ית׳ והודיעהו ש׳
שאלו לא היה רוצה להומיתם לבד היה מאבד אותו וכל סיעתו והיו יוצ׳
ישראל מהרה מאין איחור. אותם רמה עם הוציאו אותם לענשו על חי
חמסם הקודם שעבר כמ׳ שא׳ בתחלת העניין וגם את הגוי וגו׳ ולא אפשר לענשן
אם היו עושין תשובה ועל כן נמנע מן התשוב׳ והחזיקן בהם. והוא אומרו
כי עתה שלחתי את ידי וגו׳ ואולם בעבור זאת העמדתיך וכו׳ ואין להקדק ע׳
עלינו אם הש׳ יענש על״ש האדם שימנעהו מן התשובה ולא יניח אליו כח
בחירת התשובה כי הוא יודע החוטאים ולפי חכמתו ועושרו שיעור העונש
כי פעמים יענש לעולם הבא לבד ופעמי׳ יענש בעו׳ הזה לבד ופעמי׳ ענש
בשניהם. ועונשו בעו׳ הזה חלוק פעמי׳ יענש בגוף ופעמי׳ יענש בממון ופ׳
ופעמי׳ בשניהם יחד וכמו שיבטל קצת תנועות האדם שהם מבחירתו על
הדרך העונש כבטל ידו מן המלאכה שלא יוכל לעשות בה מאומה כמו שע׳
שעשה בירבעם בן נבט או סימא עינו מן הראות כמו שעשה באנשי
סדום הנקבצים על פתח לוט. כן מבטל ממנו בחירת התשובה עד שלא
יתעורר אליה כלל וימות בחטאו. ולא נתחייב לידעת חכמתו עד שנדע למה
ענש בזה המין זאת המורה ולא היתה לו צורה אחרת. אבל הכלל כי כל
דרכיו משפט ויענש החוטא כפי חטאו וגמול המיטיב כפי הטבתו. ואת׳ ע׳
יאמר בקש לחמוס ולשלוח יש׳ פעם אחר פעם והוא נמנע מלשלחם ולמה
לא באו עליו המכות והוא עומד במרדו על עקשותו ולא היה מבקש
מהם לבטלה מה שאי אפשר לעשותו וזה היה גם כן לחכמה היה שם ית׳

ענשו
מין אחר
שלא
רוח היה
יבה בהן
הרין זה

שיודיעהו שכבר יכול כמו שיתבאר משירצה לפעלה ואל אני מקדש ממך
שתשלחם ואלו עלותם היה נמנע אלא שלא תשלחם עד שתראה י' ו
והיה צריך סבה מושגת שיודיע לשלחם עד שיראה הפך דברי הנב'
שאמ' שהוא יהיה נמנע להודות והוא לא יהיה יכול והיה בזה אות
גדול ורצה רבות אינו כל בני אדם כמו שאמ' ולזה ספר שרוי כלו' כל
ב הארץ יספרו שהש"י אפשר שיענש את האדם שימנעהו מבחיר'
פעולה אחת תודיעהו בזה שלא יוכל לעשות נפשו והשיבה אל הבחירה
ההיא ועל זה הדרך במעטיו היה נענש סיחון מלך חשבון כי לוה שקדם
מיגדותיו אשר לא הוכרח עליו עשה הש' ורצונו מהפיך רצון ישר' עד
שהכניעהו' והוא אמרו ולא אבה סיחון מלך חשבון וגו' ואשר היה זה לו
קשה עד המפרשי' כי מחשבה שסיחון נענש מבלא הניח ישר' עבור
בארצו ואמרו האיך יענש והוא מוכרח כמו שיחשבו שפרעה וסיעתו
נענשו כאשר לא שלחו את ישר' ואין הענין אלא כמו שבארנו שפ'
שפרע וסיחון היה עונשם מאת הש' על רעה שקדם מחמס שלא ישום
עד שיבאו עליהם המכות' והיה עונש סיחון על רעה שקדם מחמסו ועל
ועולו מילבתו שנמנע לעשות רצון ישר' עד שהכניעהו' וכבר ביאר משה
על יד ישעי' שהוא ית' יענש קשות המורים כשימנע מהם התשובה
ולא יניח להם הבחירה כמו שאמ' השמן לב העם וגו' וזה דבר פשוט ואל
אינו צריך לפרש' אבל הוא מפתח למתעלים רבים ועל זה העיקר
הולכים דברי אלהן ז"ל באמרו על הכופרים מראשי דורו וזאת הסיבה
לכם אחרונית' ר"ל כאשר חטאו ברשעם היה עונשם עליהם שתסגר להם
אחוריות מדרך התשובה ולא תניח להם בחירה ולא רצון להמיר החטא
ההוא והתמידו מפני זה על טבעם באמרו חבור עצבים וגו' ר"ל שהוא
התחבר על העצבים בבחירתו ואהב אותם עשותו שווכיח על אהב'
אבכתם והוא עניין הנה לו כן המפרשים הטובים לוי שימן דהית
העניינים' ואמרם כמו יעצ' עה התעינו י"י וגו' אינו מזה העניין כלל
ואינו תלה בדבר ממנו ואמנם עניין אלו הדברים כפי מה שאמרו ז'
לפנין ולאחריו שהיה מתרעם כן קלות עבודתו והפסק ממשלתנו והת'
והתקררות האומות עלינו ואמר על דרך תפילה יי' אלהים משיראו
ישר' זה העניין מתקררות הספרים יתעגו מדרך האמת ויטה לבם
מיראתך וכאלו אתה היתה סבה לאלו הסבלים לצאת מדרך אמתך
כאמר' משה רבי' עה ואמ' כל הגוים וגו' מבלתי יכולת יי' והמפני זה
או ממהרין שוב למען עבדיך וגו' ר"ל על שלא יהיה העניין חילול
השם וכמו שבאר כתו' עשר וגו' המתחכמים אחרי האמת הזה
המתאנחים מן הגוים בזמן קלות או מסבב דבריהם ומעידהם

כל עושי רע טוב בעיני ה' ובהם הוא חפץ או איה אלהי המשפט
וספר נדברו בם גם כן מרוב קללות אמרו שוא עבוד אלהים ומה בצע
כי שמרנו משמרתו ומשמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני ה' צבאות ועתה
מאמ' גם זד' ובאר ובאר/ שהוא ית' עתיד לבאר ובאר/ ושבתם וראי'
ואיתם בין צדיק לרשע וגו' אלו הפסוקי' המוספקים בתורה ובדברי'
שיראה שהשם יכריח על הבחירות הנה באורנו בלא ספק ענינים ו
והוא כאשר עם טוב התבוננות ושבארנו על שרשינו שכחות הם
האדם הרצונה והבחירות והוא הבוחר בפעולתיו מה שירצה לע'
לעשותו יעשה ומה שלא ירצה לעשות לא יעשה רק אם יענשהו
השם על חטא שחטא שיבטל רצונו כמו שבארנו ושהקניין הפעולות
והבחינות מדו ומפני זה יצטרך שישתדל בקנות נפשו הפעולות ה'
מפני שאין לו מעיר זולתו שיעירהו אליהם והוא אומרם במוסרי'
זאת המסכת אם אין אני לי מי לי' ולא נשאר מזה הענין אלא
דבר אחד שיצטרך לדבר בו מעט עד שישלם כונת הפרק וזה שאע"פ
שלא היה כונתנו לדבר בו כלל אבל הצריך להביא אליו והוא יד'
ידיעת השם העתידות והוא הטענה אשר יטענו עלינו בהם
החושבים שהאדם מוכרח על הרצונה ועל הבחירה ושכל פעולות
האדם אין לו בחירה בהם אחר שבחירה ניתלת בבחירת השם
ואשר הביא לזאת האמונה שהוא אומר ס"ל שישאל השואל זה האי'
האיש ידע השם בו אם יהיה צדיק או רשע ואם תאמר ידע יתחייב
שיהיה מוכרח על הענין ההוא אשר ידע השם טרם היותו או תהיה
ידיעתו בלתי ידיעה אמיתית ודעת שלא ידע מקודם יתחייבו הרחקות
עצומות ויהרסו חומות נשגבות מעניין הדת לכן שמע ממני מה שאו'
לך והשכל מה שאומר מאד שהוא אמת בלי ספק וזה שכבר התבאר בחכמת ה'
האלהית ר"ל כל מה שאחר הטבע שהשם אינו יודע במדע ואינו חי בחיים
עד שיהיה הוא והמדע ב' דברים ואלו היה השם יודע במדע יהיה מתחייב
הריבוי ו, והיו הקדמונים רבים והשם והמדע אשר בו ידע והחיים אשר
בו הוא חי והיכולת אשר בה יוכל וכן כל תאריו ואמנם זכרתי לך תחילה
טענה קרובה וקלה להבין אותה ההמון אשר הטענות והראיות אשר
יבטלו זה ספק הם חזקות מאד ומופתיות' והתברר שהוא ית' תאריו ו
ותאריו הוא עד שיאמר שהוא המדע והוא היודע והוא הידוע עליו
והוא החיים והוא החי והוא אשר ימשיך לעצמו החיים וכן שאר
התארים' ואלו הענינים העמוקי' מאד וקשים לא תקוה להבינם בכמה
שלימה משתי השורות או שלש מדברי' ואמנם יעלה בידך ספור ד'
דברים לבד' ולהעיקר הגדול ולא התיר מלשון העברי עולם חי ה' כמו שא'

חי נפשך חי פרעה ר״ל שם מתואר· כי הוא הנאמר· והמתואר· אלא
דברים חלוקים ולא ישיגהו הדבר על עצמו וכאשר היו חי השם הוא
עצמו והוא עצמו חייו ואינם דבר אחר זולתו לא אמרו אותו בסמיכות·
אבל אמר חי י״י חי צבאות חי י״י אשר עשה ולא הטונה כזה שהוא וחי י״י
דבר אחד וכבר התבאר גם כן בספר הנקרא מה שאחר הטבע שאין
יכולת בדעתנו להבין מציאותו ית׳ על השלמות וזה לשלמות מציאותו
וחסרון דעתינו גם אין למציאות סבות שיוודע בהם וקוצר דעתינו מה
מהשיגו כקוצר מפני אור הראות מהשיג אור השמש היות זה באור
חזק כמו האור שירצה להשיגו וכבר דברו בזה הענין הרבה והם כלם
מאמרי׳ אמתיים נכונים ואולי מפני זה שלא נדע דעתו גם כן ושלא
יכילהו דעתינו כל אחר שהוא דעתו ודעתו הוא· וזה הענין נפלא הוא
מאד והוא אשר נעלם מהם· ומתוך שהם ידעו שמציאותו ית׳ על ה
השלימות אשר הוא עליו לא יושג וכדשו להשיג ידיעתו עד שידעוה זה
מה שאי אפשר שאלוה כי לדעתינו מדעו היה מכלל מציאותו אחר שה
שהם דבר אחד שהשגנו על השלמות הוא שיושג מה כמציאותו
מן הידיעה והיכולת והרצון והחיים וזולת זה מהתארים הנכבדים· הנה
כבר בארנו שההתעסקות בהשגת ידיעתו כסכלות גמורה אלא שנדע א׳
אותו שהוא יודע כמו שנדע שהוא נמצא· ואם ישאל מו שואל איך
ידעו נאמר לו אותו לא נשיג זה כמו שלא נשיג מציאותו על השלמות·
וכבר מי שהשתדל על אמיתת ידיעתו הרחיק ונאמר לו החקר אלוה תמצא
ואם עד תכלית שדי תמצא· והבן כל מה שאמרנו שפעולות האדם
מסורות אליו וברשותו להיות צדיק או רשע מבלתי הכרחת השם
על אחת מב׳ ענינים· ומפני זה היה ראוי הציווי והלימוד וההכנה וה
והגמול והעונש ואין בכל זה ספק· אמנם תואר ידיעתו ית׳ והשגתו לכל
הדברי׳ דעתינו קצרה להשיגו כמו שבארנו· זה הכלל מה שכווננו לשום
אותו בזה הפרק· וכבר הגיע העת לפסוק הדברים הנה ולהשלים כפי ה׳
המכוון אשר הקדמנו לו אלו הפרק נשלמו ח׳ פרקי׳ אשר חבר הגא׳
הגאון רבי׳ משה זצ״ל על פרקי אבות שרשים העד פרק ד׳ ומאיר לא פירש
דבר··

גם נואמי איש יעלה מלהר · טוב ולא טוב טעריו ונהר · ידיה כמן הריס נהר
זיתים גם עינו טעון מרוש ותהר · קם יאסנו נניו כשמים גם קנן תירוש ורוב יצהר·

משה קבל תורה מסיני· כבר בארנו בפתיחת חבורינו בזה ח׳
חיבור תואר הקבלה איך היתה ואין הטונה הנה אלא
לפרש המוסרים לכר ולארץ ולהיות קינת דרות ונאם שיועלת
וגם נצריך כהזכיר הקבלה בנתיבות שאדם גדול והמאמר אמר כה ה׳
המועלת לכר ודעת ענייניה מפני שענייניהם ולכר המואר הריעשיות

היו ויעשו

היו מתונין בדין שיאחרו לחתוך הדין ולא יפסקוהו מהרה עד שידעוהו
שיתגלו להם ענינים. שלא היו גלוים להם בתחלת המחשבה ·· ועשו
סייג לתורה ר"ל הגדרות והתקנות אשר ירחיקו האדם מן העבירות כמ'
שאמ' ית' ושמרתם את משמרתי ואמ' בפי' עשו משמרת למשמרתי
· על ג' דברים העולם עומד וכו' יאמר שבחכמה והיא התורה ובמעל'
ומעלות מדותיהם גמילות חסדים ושמירת מצות התורה והם הקרבנו'
והתמידות יתכונן העולם וסדר מציאות על דרך השלם יתקיים העול' ··
פרס נקרא הגמול אשר יגמול האדם למי שאין לו טובה עליו אבל יעשה
על דרך החסד והחנינה כמו שיאמ' לעבדו או לבנו קטן או לאשתו עשה
כך ואתן לך דינר או שנים וזהו ההפרש אשר בין פרס לשכר כי השכר ה'
שיגיע מדין ואמ' זה החסיד שאתם לא תעבדו על מנת שיטיב אליכם
ויגמול לכם חסד ותקוו לגמול ותעבדו בעבורו · ואמנם עבדוהו כעבדים
שאינם מקוים להטבה ולא לגמילות חסדים רוצה בזה שיהיו עובדים
מאהבה כמו שביאר. בפר' י' מסנהדרין ועם כל זה לא פטרם מן היראה
ואמ' עם היותכם עובדים מאהבה לא תניחו היראה לגמרי · ויהי מורא
שמים עליכם כי כבר נאמ' גם כן בתורה המצוה ביראה והוא אמרו את
יי' אלהיך תירא ואמ' ז"ל עובד מאהבה עובד מיראה ואמ' האוהב לא ישכח
דבר ממה שצוה לעשותו והירא לא יעשה דבר ממה שמוזהר מעשותו
כי היראה תמצא גדול במצות לא תעשה וכל' במצות השמעיות · והיה
לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס וכאשר ש'
שמעוהו שאמ' זה המאמ' יצאו מלפניו ואמ' האחד לחבירו הנה הרב אומ'
בבאור שאין לאדם לא גמול ולא עונש ולא תקוה כלל כי לא הבינו כונתו ע'
ע"ה וסמך האחד ידו על חבירו ויצאו מן הכלל ועזבו התורה והתחברו
לאחד כת אחת ולשני כת אחרת וקראום חכמים צדוקים וביתוסים
וכאשר לא היו יכולין לקבץ קהילות לפי מה שהגיע אליהם מן האמונה
כי זאת האמונה הרעה להפריד המקובצים כש' שלא תקבץ הנפרדים
מן המאמינין את הדבר אשר לא יכלו לאמרו · אבל ההמון שאלו היו
מוציאין אותו מפיהם היו הורגין אותו ר"ל דברים בתורה · וכל כל
אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה אבל הקבלה איננה אמיתית ול'
נאות עליה וזה כדי לפטור עצמן מן המצות המקובלות והגזירות והת'
והתקנות אחר שלא יכלו לדחות כל הכתוב והמקובל · ועוד שהתרחב
להם הדרך לפרש אחר שכבר פי' לבחירתם היה יכול להקל מה ש··
שירצה ולהכביד מה שירצה כפי טובתו אחר שאינו מאמין העק'
כלל ואמנם בקשו דברים מקבלים אצל קצת בני אדם לבד ומאז יצ'

ויגאו אלו הכרות האמורות של מינין ויקראו ויקראו באלו הארמות
ר״ל מינים קראין ׳ ושרון אצל חז״ל יהודים וכיתים׳ וזהו אשר הת׳
התחילו להשיב על הדלת ולפרש הפסוק כפי מה שיראה לו אחר מ
מינים מכלתי שמשמעו להם כל הפי מה שאי׳ ית׳ על פי התורה אשר
ירוך עד עד ירדן ושמואל׳׳ בית וועד בית מועד ר״ל שתשים ביתך
מוכן להתקבץ לחכמים תדיר ותדיר כבתי כנסיות ובתי מדרשות
עד שיאמר אדם לחברו אנה אתחבר או אמרו לה להיועץ יאמר לו ב
בבית פלוני׳׳ פתוח לרוחה שיהיה לו שער פתוח לכל הולכי דרכים כל
הולך דרך שיצטרך לדבר או ירעב או יצמא ימצא לביתך מיד ׳׳ויהי
יהיו עניים בני ביתך אין שיצטרך שיהיו משמשין עניים ה
הגונים והוא יותר ראוי ויותר העברים ורק היו חז״ל מצוים היות ה
העברי ומשמשי מי שעניים מ משמשין ובני ביתו ׳ וידוע. עם האש׳
על הרוב הוא מעניני הנושא ולפני זה אמרו שהרבות השיחה עמהן גן
וסור שגורם לעצמו רעה ר״ל שיקנה מדות פחיתיות לנפשו והוא רוכה
התאוה ומן מדברי תורה מבואר שהוא נאמר הדין כפסק׳ אחר
וסופו יורש גיהנם כעשר אלון זאת השיחה מן הדברי ויתחייב עליו א
את העונש׳׳ עשה לך רב ואפי׳ לא יהיה ראוי להיות לך רב אבל שים
אותו רב עד שתהיה מ שהוא מלמד ויעלה מכך כעשר זה תלמוד הכמ׳
כי אין לימוד האדם מעצמו למדו מזולתו אבל למוח יתקיים בידו יותר
והוא יותר מבואר אפילו היה כרוכן מחמוה או לרשה הדין ורק מבארו
כפי זאת הנימוס׳ וגו׳. וקנה לך חבר הוציאו בלשון קנין ולא אמר עשה לך
לך חבר או התחבר לאחרים הטנה שיצטרך לאדם שיקנה אוהב לעצמו ב
שיתקנו לו ׳ כל ענייניו כמו שאמר. או חברא או מיתותא ואם לא ימצאהו
יצטרך שישתדל בכל לבו ואפי׳ אם ימשך שיגישהו לאהבה עד שיגיע א
אוהב וימשך תמיד אחד רעהו ולא יסור עד שתתחזק אהבתו כמו שאמר
מצ׳ הנוסר מהשתהוב לא תאהב על מהותך ואהוב אוהב על מדרגת אה׳
והובך ומשיבין כל אחד משני האוהבים אל זאת התשובה יהיה העניין ב
כל אחד ומשניהם להפיך רצון חברו ויהיה טובת משניהם יחד דבר אחד
לאסבה׳ ויהי׳ טוב מאד. אריסטוטלוס האוהב אחר הוא אחד׳ והאו׳
והאוהבי׳ ג׳ מינין אוהב תועלתי אוהב מנוחה׳ אוהב מעלה׳׳ ואמנם א
אוהב התועלת כאהבת ב׳ שותפין ואהבת המלך ומשרתו׳ ואמנם אוהב
מנוחה הוא ב׳ מינין אוהב הנאה ואוהב מבחון׳ ואמנם אוהב הנאה ה׳
הוא כאהבת זכרים לנקבות וכיוצא בהם ואמנם אוהב מבחן הוא
שיהי׳ אוהב לאדם הבוטח נפשו בו ולא ישמור ממנו לא מוצאה ולא

כדיבור והודיענו כל עניינו הטוב מהם והנעלה ממלתי שיראו מהנו שיש
שיש יניח כמו זה הסרון לא אמלו ולא אומר זולתו כי כשיגיע לאדם כמהון א'
איש זה השיעור ימצא נמצאה גדולה כמריו ובאמתו מרכה ' ואותב ה'
המעלה הוא שיהי' רצות שניהם ועניני לענין אחד והוא הטוב ויהיה כל
אחד להעדר לחבירו מקנין הטוב בין לשניהם יחד וזה האוהב אשר יקיר
לקנות והוא כמהכבה הרב לתלמיד ותלמיד לרב ' וכן גם אהבת האדם ל'
לכף. זכות עניינו כשיהיה האדם שלא תדע אם צדיק טוב ואם על דרך א'
הוא אם רשע הוא ותראהו שיעשה מעשה או שיאמר דבר שאם תפרשהו
על דרך אחד יהיה טוב ואם על דרך אחר יהיה רע דין אותו על הטוב ואל ת'
תחשוב בו רע ' אבל אם יהיה האדם ידוע שהוא צדיק מפורסם על דרך הטו'
ונראה לו פועל שכל עניינו מורים שהוא פועל רע ואין אדם יכול להכריעו ל'
לטוב אלא בדוחק גדול ובאופשר רחוק מה ראוי שתדין אותו שהוא טוב א'
אחרי שיש שם צד אפשרות להיותו טוב ואין מותר לך לחושדו ' ועל זה אמ'
כל החושד בכשירי' לוקה בגופו ' וכן כשיהיה אדם רשע והתפרסמו מעשיו וא'
ואחר כך ראיתהו שיעשה מעשה שכל ראיותיו מורות שהוא טוב ויש בו
צד אפשרות רחוק לרע ראוי להשמר ממנו ושלא יאמין שהוא טוב אחר
שיש בו צד אפשרות לרע ועל זה נאמר כי יחנן קולו אל תאמן בו וגו' וכש'
וכשיהיה מעלתי יחוץ והנעשים ממלתי מכריע לאחד מן ב' הקצות יצריך
כדרך החסידות שידן לכף זכות איזה קצה שיהיה מב' קצות ' אל תתחבר
לרשע מין אחד ממיני האהבה והחברה כדי שלא תלמוד וכבר בארנו בפר'
מפרקי' הקודמי' כי ילמד אדם הפחיתות מחברת הרשעים ' ואכינסם תימ'
או תראה חוטא לא תבטח ותאמר שהשם לא יענישהו אלא כלום הזה ולא
תתיאש מהנקם ממנו מהרה על החטא ההוא ' ' עורכי הדיינין הם אנשי'
שילמדים הטענות והדינין עד שיהיו כדומי בני אדם בדיניהם שהם ר'
מנוען' מש' יאמ' הדיין כך יענהו בכך וכשיטען בעל דין כך יהיה תשו'
תשובתו כך כאלו הם עורכי הדין ובעלי הדיינין לפניהן ' והזהיר מהנהגות
הנה כלומר ללמד אחד מבעלי הדין טענה שתועילהו ויאמר לו כך אמור או ג'
הכחיש על דרך כך וכך אעפ' שידע בו שהוא העשוק וחבירו טוען עליו
שקר לפי מה שהוא חושב כאמת ועם כל זה אסור לו שילמדהו טענה
שתועילהו כלל ' רשות היא השולטנות ' ואליע מתות יש בכן יתיזן
האדונה והעולם כי והעדר המלאכה יצריך לו נזול ויונה ' והכבט הל'
המכות והשררה יארע לו נסיונות כעולה ורעות כי מפני שיקנאו לו
בני אדם ויחלקו עליו יפסיד אמונתו כמו שאמ"ל כיון שנתמנה פרנס
מלמטה נעשה רשע מלמעלה ' וכן ידיעת המלך ודיבורו רחוק מאד ל'

והמעט ממנה במעט הזה · והיא נוספת אמונתו כי לא ישגיח בדברי
רק במה שידברו בו אליו · ואתה יודע ענין דואג ואיתופל שהמלך אע
אשר דבר אליו כשהיה משיח יי ובחיר יי ונביאו ·· וגו' הרעים כינו'
למינות ואמ' השמרו בדבריכם מתוך ההמון ולא יהיה מדבריכם שיש
שיסבול לפרש פרוש אחר מפני מה שלא יהיו שם אנשים ספרים :
ויפרשו אותם כפי אמונתם · והתלמידי' כבר שמעו אותו מכם ויחזרו לו
למינות ויחשבו שזאת היתה אמונתכם ויהיה בזה חלול השם' כמו :
כאשר אירע לאנטיגנוס איש סוכו עם צדוק ובייתוס ·· אוהב שלום או
שאהרן ע"ה כשהיה מרגיש באדם או היו מספרים לו שהוא רע שבח
עבירה היה מתחיל לו בשלום והיה מתאהב אליו והרבה והיה מרבה '
לספר עמו והיה האיש ההוא מכייש נפשו ואמ' אוי לי אילו היה
יודע אהרן מצפון לבי ורוע מפעלי לא היה מתיר לעיניו להסתכל בי כ"ש
שלא ידבר עמי · אותי אני אצלו כאדם חשוב לכן אאמת דברין ומחש'
ומחשבתו ואהיה חוזר לטוב והיה בעל תשובה ושב להיות תלמידיו
ושב להיות מתלמידיו והלומדים ממנו · את השם ית' משראהו בזאת
המידה הנכבדת בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון · ואמ'
הענין המפורסם מן הלל · ואמ' גם כן כשימשוך האדם שם שם המחסר זה
הפסידו · והיה אומ' גם כן כי שאינו מרבה בקריאה ימיתהו השם
אלא כי שלא ילמוד כלל ראוי להרג · ומי שישתמש בתג' תורה ר"ל מי ש
שמות פרנס מתורה ויקבל ממנה תועלת · וזה היתה כוונתו בזה המאמר
כמו שהתבאר בזה המסכתא ונאמר בו על דרך סוד תלמיד גברא א'
אוחדשא · ר"ל שאין מותר לו לקבל שכר שימושו אדם אלא מחב'
מתלמידיו ·· הוא היה אומ' אם לא אהיה אני לעצמי המעורר
נפשו למעלות מי יעוררה שאין שם מעורר מבחוץ מה שכאמרו במה'
ואחר שכבשו להטות נפשי לאיזה צד שארצה איזה מעשה ו
שעשיתו בין המעשים עומד בעל היה מחבר נפשו · ואמ' מה אני ·
ר"ל מה בא ממני ואינני שלם ואע"פ שעשיתי זה הענין ואחרכך ט'
שב ואמ' אם לא אקנה עתה המעלות בימי הבחרות מתי אקנה א'
אותם בימי הזקנה לא כי קשה הוא לסור התכונות בעת ההיא
מפני שהתכיינון ·· והמדות נחזקו ונשתרשו או מעלו' או פחיתות
אמ' החכם ... על פי דרכו וגו' ·· עשה תורתך קבע עשה תלמוד'
תורתך השורש והעיקר וכל עסקיך נמשכות אחריו אם הזדמן ה'
הזדמן ואם לא הזדמן לו הזדמן אין נזק ואמ' ... אמור מעט ו'
ועושי' הרבה כאברהם סיעו בפת לחם אחת והמאכ' חמאה וח'

וחלב ובן הבקר וג' סאין קמח סולת · ורשעים אומ' הרבה ואפי' מעט אינם
עושי' מעפרון בן צחר. מה הכל כדברו ובמעשה לא הניח אפי' שוה פרוטה א'
אחת מן הדמים כסבר פנים יפות ימעט' עשה לך רב זכאה. אשר תיוה הנה
לעשות. איננו רב לענין תלמוד אלא להוראות שיש לך רב שתהא סומך ע'
עליו באיסור ובהיתר ·· והסתלק מן הספק כמו' בירושלמי ז"ל איתי לי
זקן מן השוק ואסמוך עליה ואשרי ליה · ובן כרח מהמוציא המעשרות
מאומד ומפני שהוא כן הספיקו ·· שמעון בנו אומ' וכו' · כבר אמר
החכם ברוב דברים לא יחדל פשע · וסבת זה שרוב הדברים תוספת ומותר
וחטא כמו שאומר עליה כי כשירבה האדם דברים יפשע על כל פנים כי
שאי אפשר שלא יהי' בדבריו דבור אחד שאין ראוי לאומרו ומופתי הח'
החכם מיעוט הדברים ומופתי הכסיל' רוב הדברים שנהוי כסילים
ברוב דברים · וכבר אמ' החכם שמיעוט הדברים ראיי' של מעלת האבות
והיות האדם מיוחס כראוי. שתירו' מייחסות · ואמ' בספרי המדות ש מלו
שאחד מן המתחכמים נאו' שותק הרבה עד שלא היה מדבר מעט מזער
ושא'. על מה רב שתיקתך · ואו' בחנתי הדברי' ומצאתי נחלקי' לד' חלקים
החלק הא' כלו נזק מבלתי תועלת כקללת בני אדם ודבר נבלה וכיוצא בה'
שהדברי' בהם שטות גמורה. החלק הב' יש בו נזק מצד אחד ותועלת
מצד אחד כשבח אדם אחר לקבל בו תועלת שיגי' בשבח ההוא כיון שי'
שישמעו שונאו ויזיק לזה ששבחו וצריך להניח הדברי' מזה קול השבח
הזאת. ושלא ידברו מזה החלק גם כן ·· החלק הג' דברי' שאין בהם תועלת
ולא נזק כרוב דברי ההמון איך נבנית חומה פלו' ואיך נבנה היכל פל' וב'
ובסיפור יפה בית פל' ורוב מן רעה. מדינת פל' וכיוצא בהן מאלו מדברי' ה'
המותר · אלו הדברי' שזה גם כן מותר אין תועל' בהן ·· והחלק הד' דברי' שכל
תועלת כדברי' החכמות ובמעלות ודבר האדם במה שהוא מיוחס בו מן ה'
הדברים שאין חיין בהם ובהן יתמשך מציאותו ובזה צריך לדבר' אחר
כל עת. שאשמע דברים אני בוחן אותם אם אמצאם מזה החלק הד' אז
אדבר בהם ואם הם משאר חלקי' אשתוק מהם · ואמ' בעלי המדות בזה
זה האיש וחכמתו שהוא חסר ג' רבעי הדברי' וזאת החכמה שצריך ללמד' ·
ואני או', אני שהדבור יחלק לפי חיוב התורה לה' חלקי' · מצווה בו ומוזהר ממנו
ונמאס · ואהוב · ומותר · החלק הא' הוא המצווה קרוא קריאת
התורה ולמודה · והגיית תלמודה וזאת היא מצות עשה מחוייבת כמ'
והיא שקולה כל המצות. וכבר באו' מן האזהרה תלמוד מה שלא יכ'
יכיל זה המאמר יקרתו · והחלק הב' הוא הדבור הנאסר והנזהר ממנו
שקר ודבר שקר והרכילות והקללה ודברי התורה מורים על זה החלק

אין
וכן גנות המדות ולשון הרע · והחלק הג' הוא הדבור המגונה אלא תועלת
בו לאדם ולא עבירה ולאמרי כרוב סיפור ההמון במה שאירע ומה ש'
שיהי' ומה הם מנהגי המלך פל' בהיכלו ואיך היתה סיבת מות פל' או
איך התעשר פל' ואלו קוראי' אותו חז"ל שיחה בטלה והחסידי' השתדלו ע'
עזבו להניח זה דיבור · ונאמר על תלמיד רב של רבי חייא שלא שח
שיחה בטלה מימיו · ומזה החלק גם כן שיגנה אדם מעלה או ישבח פ'
פחיתות יהיו מדות או שכליות · והחלק הד' הוא הנאהב כשבח המעלות
השכליות או מעלות המדות וגנות הפחיתיות משני המינין יחד · ולהע'
ולהעיר הנפש לעלות בספורי' ובשירי' ולמנוע מן הפחיתיות בדרכי' ההם
מענינים · וכן לשבח החשובים ולהודות מעלותיהם כדי שייטבו מנהגיה'
מנהגי בני אדם וילכו בדרכיהם · ולג' ולגנות הרעי' בפחיתותם כדי ש'
שיתגנו פעולותם וזכרם בעיני בני אדם ויתרחקו מהם ולא ינהגו כמ'
מנהגיהם · וזה החלק ר"ל לימוד המדות המעולות והתרחק מן המדות ה'
הפחיתיות יקרא דרך ארץ · · החלק הה' והוא המותר הוא הדבור במה
שמיוחד לבני אדם מן מלאכתו ופרנסתו ומאכלו ומשתיו ומלבושו ושאר
מה שיצטרך לו זה מותר אין בו אהבה ולא מיאוס אבל אם ירצה ידבר
בו מה שירצה ואם ירצה לא ידבר · ובזה החלק ישבח האדם כשי'
כשימעט הדברי' בו והזהירו אנשי המוסר מהרבות דברים · אבל האסו'
והנמאס אין צריך לאזהרה ולא לצואה שראוי לשתוק ממנו לגמרי'
אבל המצוה בו והאהוב אילו היה אדם יכול לדבר בו כל ימי חייו היה
טוב · אבל צריך להזהיר מב' דברים · א' מהם שיהיו מעשיו מסכימי'
לדבריו כמו שאמר נאים דברי היוצאים מפי עושיהן ועל זה הענין אמ'
לא המדרש עיקר אלא המעשה וחכמי' יאמ' לצדיק שיאמר המעל'
דרוש ולך נאה לדרוש · ואמ' הנביא רננו צדיקי' בי"י · והעניין השני
הקיצור שישתדל להרבות העניני' במיעוט דברי' לא שיהי' הענין כהפ'
והוא אמרו לעולם · ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה · ודע שהשירי' הנעש'
הנחברים בכל לשון ליהיו צריך שיבחנו ענייניהם כאשר יבאר ה'
הם הולכים על דרך החלוק אשר חלקנוהו ואמרנו בבירור זה אומ' ש'
שהוא מבואר מפני שראיתי זה זקנים וחסידי' מאנשי תורתינו מאו'
כשיהיו במשתה יין כחופה או זולתה וירצה אדם לשור שיר ערבי ואפי'
היה ענין השיר ההוא שמחה גבורה או הנדיבות והוא מן החלק ה'
האהוב או בשבח היין ירחיקו זה בכל צד של הרחקה ורואין מותר ש'
אצלם לשומעו · וכשמשורר המשורר פיוט מן פיוטי העברי' לא ירחיקו
ירחיקוהו ולא ידע עם היות בדברי' ההם המוזהר ממנו או הנמאס

וזה סבות גזירה שהדבור [illegible] יאסר ויותר ויזהב ויגרום וישנו
בשני דברים האחד הלשון שנעשה בו אבל מיתר ענינו שאם ענין יהי'
תשבר ההוא מעלה יתחייב לאומרו באופן לשון שיהי' גם יש לו
בזה תוספת כי כשיהי' בפיוטי' ושיהי' ענין או מעיר כח התהלה
ושבח אותה ושרוח הנפש בה והיא פרחיות והוא חלק מדבר ה'
הנראים מפני שהוא נזהר ומעורר על זה פחותה כמו שהתבאר
בדברינו כבר ויהי' א' משב הפיוטי' והא' ערבי או לעז יהיה שב
שמיעת העבר' והדבור בו יותר ואם אינו התורה למעלת הלשון
ושאין צריך שישתמשו בה אלא המעלות כמו שיכירו אליו שיש'
שישימו בו פסוק מן התורה או משיר השירים במנין ההוא ש
שאז ישנא מחוק הנראים לחוק המאוסר והמדבר ממנו ישאהו מורה
אסרה לעשות דברי נשא' במיני זמר בפתיתיו ובדברי ניגוני'
ואחר שזכרנו לשון הרע נחוק האסור ראיתי לבארו ולזכור בו קצ'
דיבת מה שנזכר כתני' ורבים כי מעוו ונו גדול והוא החטא הגדולש
שחטאו אדם תמיד ואמ' במה שאחז"ל שאבק לשון הרע לא ינצל אדם
ממנו כל יום ומי יתן שינצל מלשון הרע עצמו · ולשון הרע הוא לס'
רעות ויספר אדם ומום ופגות אדם באיזה מיושר יגר שיהי'
הגנות ואפי' היה נמצא חסר בו שנזכר שאין לשון הרע שיסב על
האדם וייחס לו מה שלא יעשה בה יקרא מוציא שם רע לא על חבירו'
ואמנם לשון הרע הוא גנות האדם אפי' בפעולותיו אשר יעשה א'
אותם באופן שהאומרו חטא ואשר ישמעוהו יחטאו · ואם ג' לשון ה
הרע הוא באות והשומע ושאות עליו ואת יותר מן האומרו · ואכן
לשון הרע הוא זכרון מומי האדם מבלתי באורי או שלא בפני הענין
כי פעמי' יהי' הזוכר מומי האדם מבלתי באור נראה שאין יודע
לו מה שהוא מדבר ושלא כיון לזה · ואמנם כיון ענין אחר מיו"ש
שאי' מתהלה היורה דיקי' חייו ממות ק איש רעה רימה את
רעה הורגו · וכבר שבח חכם מן החכמי' כתיבת סופר שבראו לו ב'
מעשיו גדול ובינה הרב נעשה המשכה כתיבת הסופר ההוא ו
ואמר לך מלשון הרע י"ל שאתה תפ בבגנותו כשמחך אותו בתוך ·
ההמון שהם מי שיאהבהו ונראה מי שישנאהו ויצטרך שונאו
משישנע שבחו לזכור מומו ורעתו לזה תכלית ההרחקה מלשון
הרע' ולשון המשמה לא נחתם גזר דין על אבותינו אלא על לשון הרע'
כ"ל ענין המרגלי' שנ' כמה ויוציאו דבת הארץ וגו' ומה אלו שלא
הוציאו שם רע אלא על העצים והאבני' התחייבו מן העונש מה ::

שנתחייבו מי שידבר בגנות חבירו על אחת כמה וכמה · ולשון
תוספת פירוש על ג' דברים נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו
חלק לעולם הבא ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם ;
ואמרו כשאמר כי מעט נזק גדול אע"פ שהוא בעולם הזה הוא גדול · וכן
וגלוי עריות נזק גם כן ואין אפשר הרע הגדולה ובשפיכות דמים עם
גם כן גדול עוני מנשוא · וכל מלשון הרע נזק לשון שכרת גדולות כל ש'
שהיו שקולות כנגד שלשתן · ודברו בחטא הזה הרבה הרבה
מאוד · ופירש' מה טוב כל המספר לשון הרע כאלו כופר בעיקר שנ' אשר
אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו · ואמרו בפרק קינת מה שספק
בזה החטא · ודע שהאריכתי כדי שיתרחק ממנו האדם בכל יכולתו וישים
כוונתו להתרחק מזה הלחלק מן הדבור ·· ונשלם משנתנו על ג' דברים העולם
קיים · הדין הוא הנהגת המדינה ביושר · וכבר בארנו בפ"ק שהאמת הוא
המעלה השכלית והשלום מעלות המדות וכשימצאו כל אלו הג' יהיה המציאות
האנושיות בשלמות מה שאפשר לו בלא ספק ·· פרק ב' ר' אומר
איזה דרך ישרה · מבואר הוא שהדרך ישרה · היא כו'
הפעולות הטובות אשר בארנו בפ"ד וגם הפעולות הבינוני' ... שבהם יק
יקנה האדם לנפשו תכונה חשובה ויהיה מנהגו טוב עם בני אדם והוא אומ'
אמרו תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם · ואחר כן אמר שצריך להזהר כ'
במצוה שיחשוב שהיא קלה שמחת הרגל ולמוד לשון הקודש כמצוה
שהתבאר שהיא גדולה כמילה וציצית ושחיטת פסח · ושם סיבת זה שאין
אתה יודע מתן שכרן של מצות ובאור זה הענין כאשר אומ' והוא שהתו'
שהתורה כולה מניני מצות עשה ומנינה מצות לא תעשה · ומצינו מצות
לא תעשה באר הכת' העונש על כל אחת מהן מלבד המעט מהן וחייב על קצ'
קצתם המיתה ובקצתם הכרת והמיתה בידי שמים ומלקות · וידענו מ
מעונשי מצות לא תעשה כולם מהם איסורם גדול ומהם למטה הימנה וגם כן ח' מ
מדרגות · המדרגה הא' והיא הגדולה שבהם הם הדברים שחייב עליהן סקילה
והמדרגה שלמטה הימנה מחייבי שריפה · והג' מחויבי הריגה והד' מחויבי
חנק · והה' מחויבי כרת · והו' מחויבי מיתה בידי שמים · והז' מחויבי מ'
מלקות · והח' לאו שאין לוקין עליהן ומהם המדרגות בעונש חומר בעון וקלותו א
אבל מצות עשה לא נתבאר שכר כל אחת מהן ומה הוא אצל השם וכל זה
שלא נדע איזה מצוה צריך מאוד לשמרה ואיזה מצוה למטה הימנה · א
אבל צוה לעשות ענין פלו' ופלו' ולא הודיע שכר איזה מהשניהם גדול אצל הש'
צריך להזהר עליהם כולם · ומפני זה העיקר אמ' כל העוסק במצוה פטור
מן המצות מבלתי האומה מן המצוה אשר הוא מתעסק בה ומן האחרת

אשר תכלית ממנו ולזה גם כן אמ' אין מעבירי' על המצות אלא כשר דומן
על מעשה מצוה לא תעבירנו ותניחהו לעשות מצוה אחרת ... אם
אעפ"י שלא התבאר שיעור חיוב מצוה על מצוה יש בהן ענין הקטנה
והוא של מצות עשה שתמצא אותו שיתחייב עליהם העונש עונש גדול
דע שמעלתה גם כן שכר גדול והמשל בו שהמילה והקרבן הפסח ושבית'
בשביעי ועשיית מעקה כל אלו מצות עשה אבל חייב העושה מלאכה ב'
בשבת סקילה ואמר יבטל המילה או הקרבן מבואר כרת והעונשים האלה
כבית לאו של ולא תשים דמים. ומזה תדע ששכר שביתה בשבת יותר
גדול משכר ושכר מילה יותר גדול אצל השם משכר עשיית מעקה והוי
עניין אמירתו מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה. ואמ' גם כן שתלמוד ת'
שכר עביר' כשלא תעשה כי זה גם כן לא התבאר מעונשה שחטא אשר ל'
עונש עושהו גדול הנה שכר הנחתו כפי הערך ההוא כמו האמור כמו שאמרו
בקדושי' שאמרם כל היושב ולא עבר עבירה נותני' לו שכר כעושה מ'
מצוה וכבר כתבנו שם. ולשון התורה בביאת הגויי' ירא' אלהי' יתברך
כמו שנזכרה עליו אמרו כמספרך אשר כתבת. יפה האמור תורה
רק אריך. אל צריך אריך הנה הענין ... ואין ואמרת שם שכבר
שהזכרנו במקום אחר אם סופו שהוא מלבנות את הבריות. ואם ואתה
מעלה אני עליכם שכר טוב עשית הוא דבר השם לעמיד' עשה הדבר שמ'
שמעני' שימצא מעשות מצוה מעת התעסקם ביצרכי הצבור נחשבתם
את כאלו אני עליכם שכר מצוה ההיא ואעפ"י שלא עשיתם אחר שהתם
שתעסקו בצרכי הצבור לשם שמים. רשות הוא ... שרשות הוא
שולטנות והוא מספר במדותיהם ומזהיר מהם. הילו אות אל ...
עמך כן ... אמר כבר הודענו כמו שאין צריך לדבר ... באמור של
לפי הפסדים ... שביארנו שם ואמר שהאדם אם תהיה תאוה חשובה כמבוא
והתחזקה לא יסלק ירא מלבבו מעשה הטוב להוסיף החזק ולא יפסח ויצא
זאת המעלה כבר עלתה בידי ואי אפשר לו שתסור. והוא אמרו עד
יום מותך. ודבר שאי אפשר לשמעו ... פשוטי הדברי' מדוחק
מאד ובטל ומשיסתכל בו האדם היטב יראה שהדברי' צבוני' ומדוקדקי' כמאד
הדין והיא כן הדמיון שהוא אח' לעולם דברי' הצריכי' לפרוש רחוק והשתכלות
יתירה ואז יבינם השומעם על כשאפשר כמה ... וזה רמוז שידבר במ'
מליצות שלא יבינו עשה הדבר הזה ... כמו הוא שאין לו לא ... ולא
נמצאת. ועם האדם שאין לו מעלת שלימות אלא יהיו לו קינות מעלות מדות ... וכ'
וכמו ... ודברו מי שמדקדק בכל דבר ושמע ועיין השתדל הדרך גם
... ומשכ' לקיבת המעלות. ואחר ... שילמוד יהיה אותה

מלפני נאמר׃ ואמ׳ ויעד איש ומשתדל גברא׳ אמ׳ שהתורה לא תמצא
באנשי הגאוות והגבהות ולא בהולכי לארצות רחוקות וכבר בא זה הפסוק על
ידי נביאנו והוא אומרו לא בשמים היא ולא מעבר לים היא׳ אמ׳ לא בגסי הרוח ולא
בהולכי מעבר לים היא׳ על דאטפת אטפוך א׳ שהריגת מעבור שהריגת
זולתך ואשר הרגך עתיד להיהרג׳ הכוונה בזה המאמר שפעולות הרע ישובו
לרעות עושיהם כמו שאמרו שעשו שדנו את הרשעתו׳ ואמ׳ בור כרה ויחפרהו וגו׳ ואמרו ז״ל במדה שאדם מודד בה מודדין לו וזה דבר נראה
בכל זמן ובכל מקום שכל מי שעשה רע ויחדש מיני חמס ופחיתיות
שהוא עצמו יזיק לו הרעות ההם בעינם יותר משם מפני שהוא למד מלאכה
מלאכה שעשה לו לזולתו׳ וכן כל המלמד מעלה ומחדש פועל טוב לא השיגו
ימצאהו תועלת הפועל ההוא מפני שהוא למד דבר שעשה לו לזולתו ודברי ה׳
הכת׳ בזה טוב מאד אמ׳ כי פועל אדם ישלם לו׳׳ ה׳ תלמידים היו לו לרבן יוח׳
שבח ר׳ אליעזר בזריזות׳ ושבח ר׳ יהושע במעלת המדות׳ ור׳ יוסי הכהן כמו כן
במעלות המדות ומעלת השכליות׳ ור׳ שמעון בזהירות׳ ור׳ אלעזר בן ערך
בטוב ההבנה והיות כל עיון עמוק קל אצלו והבנתו נוספת על העניין׳׳ עין
טובה ההסתפקות במה שיש לאדם והוא ממעלות המדות׳ ועין רעה הפכה ר״ל
הקנאת הרב והחריצות על התוספת׳ ואמ׳ הנה המיוחד את הלב יותר עני׳
עניינו שילמוד מה שעתיד להיות והוא שהוא עניין עתה ודומה בחכמות עד
שתהי׳ המעלה שלו ובא׳ פירושו שילמוד הנסתר מן הנראה אבל רואה בו׳
הנה העניין בעניני העולם ומשפטן אשר בהם תעשה ומיראתה שיעין בזה
באחרית ענינו׳ וכנגד זה הביא משל אחר והוא אמ׳ והלוה ואינו משלם שלוה
ישוה דבר אחרינו והוא פחיתות ויראה׳ וכבר בארנו כפי שהקדמנו לפי זו המוכנת
ממעלות המדות שלא טוביות חלק המתעורר ומחלקי הנפש לבד ולא גם כן
ממנו פחיתות המדות׳ ואמרנו כפי שהפעולות שהן טובות הן הפעולות הממ׳
הממוצעות אשר ימנו ממעלות המדות׳ וכן הוא ידוע אצל הפילוסופים וברופאים
שהנפש המתעוררת היא כלב והלב כליה ואלין היוחסו ואצבע שהתחיל מעגו
מתפשטות מן הלב והיא התחלתם לפי הדעת האמיתית׳ אבל הכח המתעורר
לא יתפשט ממנו ליום יותר כדרך המתפשט כח הזן׳ ר״ל החלק הצומח אלא
מרעהו כפי שהוא והלב ימלא הדבר ותכון ממ׳ אשר מרעהו כלב טוב יורנה כל הפע׳
הפעולות הטובות והם הפעולות הממוצעות והם מעלות המדות׳ והוא כולל הכ׳
ההסתפקות ואהבת השכני׳ וזולת זה מן המעלות והוא אומרו שבכלל דבריו דבר׳
דבריכם׳ וכן לב רע פחיתות המדות והוא כולל גם כן על מה שהזהיר ממנו׳׳ אל
תהי נוח לכעוס אל תכין עצמך למהר לכעוס׳ וכבר הפליגו לגנות הכעס והחזן
מזהירים לכל מי שטעה כעובד ע״ז והמוציאו ליושר אין יהי׳ אל זר ולא תשת

תשובתו ואל נכר ששני הדברים אחד · ושוב יום אחד לפני מיתתך לאיזן יודע
מתי ימות ויהיו כל ימיו בתשובה · אבל הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים ידוע
מן המאמרין אשר הזכיר כבר אבל הוא מה ששמע ומלתו והיה ניספר אותו זה
ומפני זה לא נשנית מכלל דבריו · והשונה בזאת המצוה שהיא אומ' שתתחבב
לחכמ'/ ואנשי המעלה אל תשגע עמהם ואל תתגדל עליהם אבל תהי' חמדתך אליה
שתתקרב כפי שתוכל ולא תוסיף להתקרב עליהם יותר ממה שידרשך שלא תה'
תפסיד כוונתם בך ותתהפך אהבתם לשנאה ולא תגיע מהם תועלת אשר קוית ·
והמשל שזה כמי שיתחמם לאש שאם ישב רחוק ממנו יהנה ויועיל לו בחומו ויקל
תועל מחומו ואם יפשע בענינו ויקרב יותר אליו ישרף וישוב לו התועלת לנ'
נזק · והוא ענין אמרו עלם המשל/ והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים' ויזהרם
הוסיף להפסיד נזה ואמ' אל תחשוב שאם יכשלו בלשונם תשוב ותפייס דבריו
ותפייסם אבל לא ישמעו ולחול מלחש כמו שלא ישמע השרף אליו כמו שנאמר את
אשר לא ישמע לקול מלחשים · וזאת תראה מענין גחזי עם אלישע רבו ויוש'
ויהושע הנוצרי עם יהושע בן פרחיה ·· ר' יהושע אומ' עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות המ'
הממון ורוב התאוה רוע הנפש והוא המרה השחורה שישים האדם לשנוא ג'
ראות עיניו וכו' וישנאהו · והעיק לו חברת החיות והתבודד במדבריות וביערות ומזומנות
שאין מיושבי' אלא ימות האדם בלא ספק ·· ר' יוסי אומ' יהי ממון חבירך וכו' וכבר
בארנו בפ"ב ענין ההכנה והזמון ושיכוין האדם להכין עצמו למעלות הטובות וכבר ב'
בארנו בפ"ה ענין אומרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים ·· ר' שמעון אומ' הוי זהיר ב'
ק"ש ות' כשיחשב האדם עצמו חסר ופחות לא יגדל בעיניו חסרון שיעשהו · וכ'
וכבר בארנו ענין קבע שתעבר בעיניו התפלה ויחשבה כמו שפויה לעשות
עסק אחר ויפטר ממנו ·· ר' אלעזר אומ' הוי שקוד ללמוד תורה צריך שתלמוד דב'
דברים שתשיב בהן האפיקורסים מן האומות ותחלוק עליהם ותשיבם אם ידינו לך
ואמ' לא שנו אלא אפיקורס גוי אבל אפיקורס ישר' כ"ש ואפקר טפי ·· כל שיוסיף
לכפרות ומפני זה שאין צריך לדבר עמו כלל שאין לו תקנה ואין לו רפואה כל עיקר
וזה שאמר הכתוב כל באיה לא ישובון וגו' · ואמ' אע"פ שתלמוד דיעות לדעת איך תש'
תשיב עליהם השמר שלא יעלה בלבך דבר מן דיעות ההם · ודע שמי שתעבוד יודע
ימסור לבו והוא לא יתן לפני מי אתה עמל ·· ר' טרפון אומ' היום קצר · זה המשל לקוצר
זה השנים ורוב החכמ' ומעטו בני אדם להקדש עם רוב השכר עליהם ועם רוב הת'
התרעות בתורה ואזהרתה לבקש חכ' וללמוד · ועתיד לבא ה"ל לעולם הבא · וכבר
בארנו בפ"ד מסנהדרי' כמה שראוי לזוכרו לפי קוצר זה הפירוש ··

פר' ג' עקביא

בן מהללאל או' הסתכל כו' זה ההסתכלו יביא האדם לידי ענוה כזכרו
מאין בא והם תכלו שאחריתו יבאהו לשוב כבריכי · והסתכל שורש והאמונה לעבור
לשמור חיותו וכשיעלה בידו אילו הג' דברים לא יחטא כלל ·· וחושב לפנים ראיתי

ואין אתה בא לידי עבירה כוונתו לומר הענין כשאדם כבר אינו עובר עבירה הוא בא לידי
וכשיבא היום כשאת לידו ולכן אמר התנא הסתכל וכו' ואין אתה בא לידי עבירה אלא אדרבא
הוא תמנו לדרך שתגלו ממנה / כמו שהגדירו אמרו [illegible] כמה הענין בפסוק דור [illegible]
[illegible]

עַל זה מוטב לנים הרי מוטב שלא ירבה בו דברי תורה ומוסף דבכן
הראשון כי יום כתורת י״י חפצו וגו׳ ר״ל שאפני שהיה חפצו בתורת י״י לא
ישב בושב לצים אשר אין בו תורת י״י׳ ישב בדרך וירום׳ פי׳ ישתוק מן
הדבור השפל הנפסד ויקדל דעתו דקה׳ וירום אותו תכן ושתיך אהכן׳
ואי יתן שהוקן כמו שודיים כל התורה כלה ומזוורו כי שלעליו נתינת ה׳
תורה כלה על שוין נתנה לבר ובעבותו׳׳ זכה׳ ניתים יקריון וקרובות עד ש
שכארתו כגן רעה׳ והיאדה גם כ כישעי ישון דיין יגויזה לכוותה וקנקרא׳
הגלוו והם ידוני׳ וקדם לפני זה הפסוק פסו׳ שזורה על עסק המאמל והוישט
והנשותה והנחת התורה ותשורה ומיפני זה היו השולחנו שלם כאלו יאכל ע׳
עליהם הדברים הניזוהוני׳ והייאות׳ ר״ל מאמל הינלוי והוא יון׳ גם אלה כין
טוב ובשם תעוגו׳׳ על תורה הייא התורת הקריאה׳ על ולותת הייא שוח
הולך וחייותיו׳ על דרך אורך טורח הזמן׳ אז׳ כי כשכל לקחי על תורה יאלי׳
יאליהו והשם ומחדי הולכים ז״ל ומעלו עורח הזמן׳ ואז׳ פירך על תורה ש
שאין אין תורה משורים׳ ואם סוכלה׳ ואז׳ חירות על הלוחות׳ ר״ל חירותו
ותולדות הזמן ועניני הגלוי׳ לפי שודקו׳ ועשה מה שנכתב בלוחות׳׳
הנה באונו בתחיל סנהדרי׳ שערה אינה נפלת על פחות מה׳ וגם באונו שכ׳
לא יהי׳ פחות ומן הם שנקראו׳ אלה׳ עניין הרושפם׳ ופי׳ אגורה מה שארם
אוגר בירו אחת והיד יש בה ה׳ אצבעות שבהן יאגר לכל ה׳ אצבעות׳ יד
יקרא אגור גם כ כח כן׳ אל׳ חנינא כ דוסא כ׳ אז׳ זה הדבר מוסכם הוא
אצל הפילוסופי׳ גם כן שהכל׳׳ הנילגו שיקדם החכמ׳ עד שיהי׳ קנין חזק ואו
ואחרכו ילמד החכמ׳ אשר הכיזהו על המדות הם ירכי׳ שמחה ואהבה וחסו׳
וחריינות להודיו אחר שיתעררהו למה שהוקן׳ וכשיקיאהו קניני הרעו׳
ואחרכו ילמד תהי׳ החכמ׳ מונעת אותו ומה שיתאוה עליו כהיכל ותכבד עליו
מניחנה׳׳ כל שומעסז ומוכי׳ כל שרוח הבריות׳ שינה של שחרית׳ יאמר כ
שאלו הדברי׳ ממלו׳ ומעות האדם עד שיצא מן העולם והוא אבר׳׳ הוא׳
כ׳ המלבין פני שהבריש הבירו׳ ומגלה פנים בתורה הוא שעובר על הוראות
בפרהסיא והוא תכלית הבבירה שמו שאז׳ ית׳ והנפש אשר תעשה ביד ר׳
רמה׳ ועניין ומגלה פנים בתורה העובר על דברי תורה בפרהסיא כמו יהויקים
בן יאשיה׳׳ ומיפר ברית המושך לו ערלה ושם אז׳ בכל הדברי׳ אשר אר
אמרו חכמי׳ שהעושה אותם אין לו חלק לעולם הבא׳ אז׳ כמה אנו קיימי׳
אם כשעשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני בעל תשובה׳ אלא כשלא ע׳
עשה תשובה ומת ביסורין ר״ל שחמור החטאי׳ החמורי׳ ההם אשר דברו בה׳
אין לו חלק לעולם הבא הם המורי׳ משאר החטאים והיסורין עם המיתה
לא יכפרו אותם׳ כלומר ומע ונח הוא הישוב והשקט ומי בזמת היסון

· כשתעמוד לפני אדם גדול המעלה שיש ביניך עד דל לשמש אותו ועומד לפניו
כאשר ימצ' אל תקדיר נפשך לו · וכשתהי' עם שחור כעיר · ר"ל יבעור השנים לא
תעשה כן אבל תקדיר נפשך ולא תשחק ולא תגעגע עמו אחרכך לא תחשוב
שזה שהזהרתיך מהתשעשע עם צעיר השנים יחייב שתקבל אותו בפנים זועמי'
לא הם כן הטונה אבל צריך שתקבל אותו וכל אדם קטן וגדול ועבד וכן חורין וכל
איש היודם כשמחה · וזה יותר ממה שיזכר בפנים יפות · אמ' המתקנים כי
ידבר הרב שהוא מפ' מלות מקבל וזה קבלת פנים וכאלו הוא מקובל העני' מאיך
ממקבילות הלולאות אשר הוא מן הארמית תקנו נר או נפח · וכו אמר זה הע'
העניין מערכי בלשון עגמה · והקבלה אותו פעמי פלני כשמחה או בזעיר
ובלשון ההוא פי' הרב הנזכר זו עמו · ר' עקיבא אומ' שחוק וקלות ראש · והוא
כשידבר היודם על דבר ויק ייעם יעלה כידו קנין המנע ממה שיראה שירמע
ממנו ויתחזק על ההוא וקל עליו · הפרי' ש"ל השוייר מן הטווא כמו שאמר כחג'
כחגיג' קרי עם הארץ מורם לפרושים · הוא היה אומ' חביב אדם · חביבי ישרא'
הוא אומ' שהודעת ממי שהטיבו לו שיעור הטובה היא הטבת איחרי' מ' פעמי' שי'
שיגמול אדם טוב לאיש ממני אדם על דרך רחמנות ולא יודיעהו שיעור מה שנעשה
עמו מפני שהוא נבזה בעיניו · הכל צפוי וכו' · זה הפרק כולל עניינים גדולי' מאד ור'
וראוי היה זה הדבר שיהי' לו עקב וזה פירוש כקיצרה · ועל תנאי שתדע כל מה שה
שקדם בפרקי' הקודמי' כל מה שבעולם ידוע הוא אצלו ית' והוא משיג אותו · והוא
אמרו הכל צפוי ואחרכך אמר לא תחשוב שבהיותו יודע המעשי' יתחייב ההכרח כלומ'
שיהי' אדם מוכרח על מעשה מן המעשים אין העניין כן · אבל הרשות ביד כל אדם
במה שיעשהו והוא אמרו והרשות נתונה על מה שבארנו בפ"ח ומה שדין השם ע'
עם בני אדם אמנם הוא בחסד וטוב · לא לפי הדין הראוי להם כמו שבאור ית' ומי'
מדרכיו ואומר ארך אפים ורב חסד · ואמ' ארך אפים לצדיקי' ולרשעי' ואומר ה'
הנביא בספרון טוב יי' לכל ואחרכך אמר שהמעלו' לא יגיעו לאדם לפי גודל המעשה
אבל לפי רוב המספר והמעשי' והוא שהמעלו' · אמנם יגיעו בכפול מעשה הטוב פעמי'
רבות · ועם זה יגיעו קנין חזק · והמשל בו שהאדם כשיתן ליד לראוי אלף זה'
זהובי' בפעם א' ולאיש אחר לא יתן לא יעלה בידו מעלת הנדיבו' במה המעשה
המאיר הגדול כמו שהגיע למי שהתנדב אלף זהובי' בכלל פעמים ונתן לכל אחד מ
מהן זהוב על דרך הנדיבו' ומפני שזה כפל מעשה הנדיבו' אלף פעמים והגיע קנין
חזק · וזה פעם אחת לבד התעוררה נפשו גדולה לפעול טוב ואחרכך פסקה ממנו וכן
אין שכר מי שפדה אסיר בך דע או עשה צדקה לעני בך דינ' שהוא מחסורו ג'
מי שפדה · אסיר · או השלים חסרון · עניים כי ריב' ועל זה היקיש זה העניין
אמרו לפי רוב המעשה · · ההוא הכל נתון וכו' וקרינו לפי שמאריך חובו עמו
ולא יבקשנו למהר · וזה המשל מבואר וכוונתו ידועה ואין כל הרוצה ללוה יבא

ואלה נתחדש הענין הקודם שאין עם חכמה אבל מבחינת האדם יעשה מה ש
שיראה לעשותו והגביל ט' ויש הוא על המות ושאר הענינים המבו' על הא'
האדם ויתקן לסעודה לטרקלין תכלית כוונת זה שלש חיי העולם הבא ר' אלעז'
בן עזריה אומ' אין תורה וכו' ר"ל שכל א' משניהם מוכפל מביא אל האחר ומשלי'
אותו ואמנם עניין דברו בבינה ובדעת הוא ענין פילוסופים רק ויאמר ואני א
אזכהו נשען על תבונות מי שעיין כזה וזה שהדעת שיגיע לו ונקנה אותו וא
יודע הוא תשיגנו המושכלות אשר תשיגם אם שנפריד היצירות תשכיל אותה
או שיג היצירות הנפרדות שאינם [illegible] ונכלתי שנעיינם אנחנו דעת אבל הם מ
כשאין אותם דעת והיות ההשגה אשר היא תקרא בינה והוא הדעת ובדעת
גם כן נכון ואפשר לנו שנשיג זה שנשיג וכאלו יאמר שאם לא נשיג ומושכל אין
דעת לנו ואם יהיה לנו דעת שכל לא נשיג ומוש' כי בדעת נשיג הם והכנתם זה
הדבר קשה ואופ' מן ספרי המחברי' כמו שם הכאן ואמנם אנחנו מיישרים א'
אלין היצירה לבד ... הה"א כל שחכמתו מרובה וכו' ר' אלעזר הכמאו אומ' כבר פ'
פרשנו עניין אלו הדברים בזה הפרק ודברי חנינא בן דוסא ... ר' בן זומא
אומ' כל זה מפורש וכבר זכרנו עניינו בפר' הקדמו' ... בן עזאי וכו' וכבר באורנו כ'
בפר' וסנהדרי' וכבר באורנו שהעירו הז"ל על חידוש נפלא בתורה יש בו זירוז ע'
על מעשה המצות והוא אמ' אחריני מטה שלש ערי וידוע שהיום מועילי' שלא
היה בהם דין ערי מקלט עד שמבדיל ג' אחרים שבארץ ישר' אמנם יודע היה כי
שלשה שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיהיו שלש שבארץ ישראל שנ'
שש ערי מקלט תהיינה ואמנם הבדיל אלו מפני שאמ' הואיל ובאה מצוה לידי א'
מקיימנה ואם כן [...] בהם כמו שאמ' ומשיג האמיתי שלם שכשלמות נכבו' לא
להזכיר [...] עשה על כל מעלותיו ושלימותיו אין יגריך לו שיעשה שבנסתר
וסגולה כנראות וקהיה ... הה"א מי ששכנו רעה והתחזקה ברעתו והדמה ... הה"א
וכו' שאין אפשר שלא יהי' שעה לכל אדם עד שיוכל להזיק בו או להועיל ואפי' דבר י
ועשו ... ר' לויטס איש יבנה אומ' כבר הקדמנו וזכרנו בפרקי' הקודמי' שהענוה ש'
של אדם היא ממדות הנעלות והוא ממוצע בין הגאוה ושפלות הרוח ואין לה שם
אחר אלא ענוה ולגאוה בלשון עברי' שמות רבות ורבה לה ועניים רבות וגאוה ורום'
ומשוחות הה"ל רוח גבוהה גסות הרוח והתגאה וכנגדו שפלות הרוח וכבר באורנו כמ'
שהאדם יצריך לו שיטה לאחד מן הקצוות עד שיעמוד באמצע הרעשים על ינר ה'
הסייג אלא כמו הזאת לבד כן על שאר המדות ר"ל הגאוה לגדל הסכנה זאת הנר
אמל החסידי' ודעתם בסיקה יחקן ממנו עד קצה האחרון ונטו אל ימר שפלות הרוח ל
גמרי עד שלא ישאירו בנפשם מקום לגאוה כלל הנה ראיתי בספר מספרי המדות
שנשאל לאחד מן החסידי' ואמרו לו איזה יום ששמחת בו יותר בכל ימיך אמ' יום
שהייתי הולך בספינה והיה מקומי בפחות שבמקומות הספינה בין חבילי הבגדים ו

זגיו כספינה סוחרי׳ ובעלי ומשא ומתן הייתי שוכב שיקוני׳ ויא׳ מאומני׳ הספינ׳
קם והשתין עלי ולא היה נקל בעיניו וכזה ומניני׳ ויותר היותי בעיניו שפל רוח מ׳
מאד עד שגילה ערותו והשתין עלי ושמחתי תכונות הגסות בנפשו וחי הש׳ לא
דאבה נפשי למעשהו כלל ולא התעוררתי ודימה כחי ושמחתי שמחה גדולה שהגעתי
לגדר שלא ידאיבנו כזה׳ הסוחר ההוא ולא הרגישה נפשי אלא כלל ואין ספק שזאת
תכלית שעת הרוח עד שיתרחק מן הגאוה ואני אומר עתה דינת מה שזכרו ח׳
חז״ל נמשכת הענוה וגנות הגאוה ומפני זה יבוא לי להתקרב אל השפלות ואמ׳ מאד
מאד הוי שפל רוח ומפחדו שישאר האדם על הענוה לבדו ש״ש שיהי׳ איכלו ח׳
ממנו מן הגאוה אחר שהיא קרובה אליה ומפני שהענוה ממונעת כמו שבארנו׳
אמ׳ כשבח הענוה מה שעשתה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסגלה שנ׳ ראשית
חכמ׳ יראת יי׳ עקב ענוה יראת יי׳ זאת ראייה שיראת יי׳ גדולה מן החכמה הר׳
הרבה מאד והנה עשת מניאות ואמ׳ עקב ענוה יראת יי׳ לומ׳ שיראת השם ת׳
תמצא משולי הענוה אבל הענוה גדולה מן החכמ׳ הרבה מאד ואמ׳ דבר זה פעמ׳
בתורה שני בנביאי׳ משולש בכתובי׳ כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב״ה
שם אתה מוצא ענותנו כל כתוב בתורה הא׳ הגדול הגבור והנורא ואחריו
עושה משפט יתום ואלמנה שני בנביאי׳ כי כה אמ׳ רם ונשא ואומ׳ מרום את
דכא ושפל רוח׳ משולש בכתובי׳ סולו לרוכב בערבות כי ה׳ שמו ואומ׳ אחריו א׳
אבי יתומי׳ ודיין אלמנות׳ ויש לו לברוך ומשה וכל ע״ה אשר נשלחו בו המעל׳
השכליות ומעלות המדות לפי ענפי מדריגת הנבואה אבל כחכמ׳ אבל בנבואה אב׳
בתורה ושבחו השם על כל האדם במדת הענוה שנ׳ והאיש משה ענו מאד׳
וגו׳ ואמ׳ מאד נוספת על ענותו שיגיע האחרון׳ וכן תמצאוהו אמ׳ והם ונח״ס
כתלינו עלינו וכן דוד מלך ישר׳ אמ׳ משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישר׳ והוא מלך
נכבד גדלה מלכותו וחזקה חרבו והוא שיערו לו השם ע׳ משה רבי׳ ע״ה והוא ה׳
הכוכב אשר דרך מיעקב שזו שבארו חז״ל והוא נביא והקהל שכמני זקני עם שא׳
התשבחות ואמר השליש׳ ועם כל זה אמ׳ לב נשבר ונדכה אלהי׳ לא תבזה׳ והדיבה
ויחזו המדות על תכלית הענוה׳ ומה שאמ׳ בגאוה כל אדם שיש בו גסות הרוח כ׳
כאלו עובד ע״ז כת׳ תועבת יי׳ כל גבה לב וכת׳ בתם לא תביא תועבה אל ביתך׳ ו׳
ואחז״ל כאלו כפר בעיקר שנ׳ ורם לבבך ושכחת את יי׳ אלהיך׳ ואמ׳ שהמשך כל
הגאוה שיו שבא על העריות שם אמ׳ תועבת יי׳ כל גבה לב׳ ושם אמ׳ כי כל התו׳
התועבות האל׳ ואמ׳ שהמתגאה הוא שעושה אבל השם ית׳ כעושר ע״ז עינוהו
והביאו ראייה מן מאומרה הרע לכם ומן האדם אשר שם׳ כאפו כי במ׳ נחשב הוא׳
כלו׳ גבה לב כי במה נחשב׳ ואמ׳ שהמתגאה ראוי להוקע מאומר כל מי שיש בו
גסות הרוח ראוי לגדע כאשירה כת׳ הכא ורמי הקומה נגדעים וכת׳ הות׳ ואשרי׳
ואשריהם תגדעון׳ ואמ׳ שהשם לא יחיה המתגאה לתחיית המתים באומרם כל

אדם שיש בו גסות הרוח. וכן עשו נגעי סגי הדיים וחתנו טורכני עפר כי עלא
אותו עליו ואין רפוי תפילותי שמעשה עפר כחין ; כל העטי גם אשר יחיד׳׳
והפלגו בזה ואמרו לפי שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנ׳ וגבה מרחוק
ידע והרבה מדבריהם באמרים שהירעת עונש המתגאים אמרו ששאת ולספחת ו
ולבהרת ואין שאת אלא גבוהה שנ׳ על כל גבעה הנשאות כלומר שמתגאה ג
הספחת ובהרת שאר כמותאו ראית כיה ומשותפה דלית כיה כל שאין ראוי
להיות לאדם שפל רוח לעולם מפני שאינו מן המעלות ושיעקרהו על דרך ה
ומשל חלק ומפר׳ כל שנושאים הגאווה בקיצה האחר ויהי׳ בניהם יותר ספר חלקי
שיהי׳ האדם עומד כח לך סגןאינו ויינה מיצוע הזאת המדה עברה לרוח
לכוון מן הגאווה שיהא יחסר חלק אחר ויקרב אל הגאווה יותר יכנס תחת ה
השוויתא זה היה דעת רבי מנוה אבל רבנים אמרו ופסק שאין ראוי לו
להיות לאדם מן הגאווה לא חלק דשן ולא חלק קרחן מפני שאין חטא מועטה
חטא שיעשים האדם תועבת ה׳ איך לו תדרכ אליו אם כזה הענין אם כן נא
לו מינה ולא מן היציאה מי זוטר מידי רכות תועבת ה׳ כל גבה לב ולחודך זה
הפעא האמר יון החסיד מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רימה כל שאת
יניר לעכבח את נפשו עד שתתרחק מן הגאווה שתוסר שאחרית הגנות
שהוא שוכן רימה ׳׳ ר׳ יוחנן בן ברוקא אומר כו׳ יודה יודע ומ יודע עט
הבית שהשוגג יש לו חטא ומפני זה יצריך כפרה והעושה אותו בו ונשלה וחטא אשו
חטא אבל איש כמזיד כלו ספק חלילה לו ואשר השם להשוות וחיד והשוגג
ברכי מן הדבכי יוכל שמשמע הנה שחילול השם יכרה במזיד אם כשוגג נפרעין
ממנו בעוי׳ יפה יה מזיד עונש וחיד ואם היה שוגג עונש שוגג אבל בעונש
הם בגלוי ׳׳ וכן היה הלל אומ׳ ודאשתמש בתגא חלף אחרי אשר הם בוחר
לא אדבר באות הזאת מפני שהיא מבוארת ולרעתי גם כן שדברי לא יאותו
לרב חכמי התורה הגדולים ואפשר לכולם חזרתי ומה ספרתי ואדבר ממלתי שלא
שאשגיח להקדמים או לעמידים רע שזה אם שלא תעשה דבר דורדם לא
לחופר בו כלומר שלא תחשבהו כלי לחיות בו ׳ ביאר ואמר שכל שיהנה מעולם ה
הזה בכבוד התורה נטל חיו לחיי העולם הבא והתעוורו בני אדם בזה הלשון
הנגלה והשליכוהו אחרי גוום ונתלו בפשוטי הדברים שלא הבינום ואני מפ
ויפרשם והזכיע להם חוקים על יחידי׳ ועל קהילו׳ והסיעו בני אדם לחשוב כם
בסכלות גמורה שזה מחויב שזה וראוי שיעזרו החכמים והתלמידים והאנשים
המתעסקי׳ בתורה ותורתם אומנתם וכל זה טעות כי אין בתורה דבר שיאמ
שיאמת אותו דבריו ולא שישען עליהם כלל ואנחנו כשנעיין בדברי חז״ל
נמצא אינם שיהיו מבקשין ממון מבני אדם ולא היו מקבצין ממון לישי
שיבות הנכבדות והיקרות ולא לאנשי גלויות ולא לדיינין ולא למתגיי׳ תורה ולא

לאחד מן הגבלי׳

אחד מן הגדולים ממון ולא ישאל מבני אדם · אבל נמצאו בכל דור ודור קהילות
יש בהם עניים בתכלית העניות ועשיר גדול בתכלית העושר וחלילה לי שאומר ש
שהם לא היו גומלים חסד ונותני צדקה · אבל הדבר אלו פשטו ידיו לקחת היו
ממלאין מהם כסף וזהב ופנינים, אלא שלא היה רוצה והיה מסתפק
במלאכתו שהיה מתפרנס ממנה בצמצום תמיד ידו אם מעט אם ברוח
והיה בוזה למה שבידי אדם שהתורה מנעתו מזה · ודבר ידוע שהלל
הזקן היה חוטב עצים והיה לומד לפני שמעיה ואבטליון והוא בתכלית ה
העניות ומעלתו כאשר ידעת ותלמידיו אשר משלו כמשה ויהושע והק
והקטן שבתלמידיו רבן יוחנן בן זכאי · ואין ספק למשכיל שאלו היה מורה
לאנשי דורו שרוצה לחיות מהם לא היו מניחין אותו לחטוב עצים · ור' ח
חנינא בן דוסא שיצאת בת קול ואמרה כל העולם כולו אינו ניזון אלא בשביל
חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת ולא היה מב
מבקש ממון אדם · וקרנא שהיה דיין באי והיה דולה מים וכשבאין
בעלי הדין לפניו היה אומר להם תנו לי מי שידלה במקומי או תנו לי שכר ב
בטלתי ואדון אתכם ולא היו ישראל שבדורם לא אכזרים ולא בלתי גומלי חסדים
ולא נמצא חכם מן החכמים העני שהיה מגנה אנשי דורו שלא היו מעשירי'
אותו חלילה לשם אבל הם בעצמם היו חסידים מאמינים האמת לעצמן ומא
מאמינים בשם ובתורת משה אשר בה יזכה האדם לחיי העולם הבא · ולא
היו מתירין לעצמן לבקש ממון בני אדם ולא עוד אלא שראו שהוא חלול ה
השם בעיני ההמון מפני שיחשבו התורה מלאכה מן המלאכות אשר יחיה
בהם האדם ותתבזה בעיניהם · ואמנם מי שעושה דבר זה דבק בו [illegible]
ואמנם הטעו אלו המתגברים להוד על האמת ועל הפסוקים המפורשים ו
והגיעו לקיחת ממון בני אדם ברצונם או על כרחם המעשים אשר ימ
ימצאו בתלמוד מאנשי מעלה ממון בנכסיהם או דינים באים בימים
על שאי אפשר להם לעשות מלאכה שאין התמחה להם אלא לקחת מ
ממון מאחרים ואם מה יעשו האומן זה לא יכותב תורה · ואתה
תמצא המעשה אשר הביא ראייה ממנו באומן היתה באמונות ס
סוחר מורחקים תביא לחו מבעלי מים שלא היה יכול לעשות אבל כנס
היכולת לא המציאה תורה אילו רצך · ר' יוסי יצחק היה נושא עצ
עצים מנדוס למקום והיה אוצר גדולה מלאכה שמחממת בעליה · הלל עם
עורח אכרים כי מהולים העצים הכבדים היה נתחמם עתם בלא ספק
והיה משנה בן בן ושונים כו והיה נהנה מה שחלק לו השם ית' במה
שאכלו מעולת הסתפקו · ושמעתי הראשונים הסכלים [illegible] אומרים מא
באומרם הרוצה להנות יהנה כאלישע ושלא ליהנות אל יהנה כש

כשיוצא וזה אינו דומה לזה כלל אבל זה אינם הטעם גמור ויהביאם
מאיזה גזירה ומפני שהוא מבואר ואינו מה״ס שיטעה כל אדם שאינו
היה מדבר עמהן מבני אדם וכמו שהוא היה מתקדש מהם ודומע עליהם כדי
חקים חלילה לא׳ ואמנם היה מדבר הכתוב׳ מלבד כשהיה מתוכחן
אותו אותו כענבה אליו בבית אוכלו והיה אוכל לחמו ביום ההוא או
כלילה ההוא והיה שב לעפרו׳ ושמא לא היה נכנס בבית אדם ולא
היה אוכל משום אדם וכיוצא בזה אחד כשהיה כשיוצא להרבות כל
עד שלא יכנס לבית אדם כשהוא הרשות בידו ואם יצה להתאפס
אצל אדם מעכרו עליו לצרך הוצאת הדרך מאיש הרשות בידו
מפני שכבר היה יודע שלא לאכול אצל אדם ולא יצטרך ואין זה
המדבר מעורתו בכל ניזום וכו ואין כל מעמד שאינה של ויגיעה אסור לזה
גזירה ולכך אאריך בזה הענין ואני אזכיר המעשה אשר התבאר ליהנות
בתלמוד אדם אחד היה לו כרם והיה נכנס בו הגנב וכל אשר היה
רואה אותו בכל יום היה מוצא פירותיו מתמעטים והולכים ולא היה
ספר אותו שאין מה הגנב נתן עיניו בה והיה מיבטע בזה כל
ימי הבציר עד שכבר מחנו מה שבציר וממנו ונמחקים עד שימכשו
ואסף היוצרים ודרך בני אדם כשנאספו הענבים שיפלו ענבי
מן התאנים ומן המעבים ומותר לאוכלם מפני שהן הפקר וכבר הניח
בעליהם לעניים ובא ר׳ טרפון במקרה יום אחד לכרם ההוא ושב לו
ולקט מן הענבים שנפלו והיה אוכל אותן ובא בעל הכרם וחשב
שזה הגנב אשר גנב ממנו כל השנה ולא היה מכיר אותו׳ אבל
שמח עליו והחזיק עליו ושם אותו בשק אחד ושם אותו על כתיפו
כדי להשליכו בנהר וכשראה ר׳ טרפון וכך צעק אוי לו לטרפון שזה
הורגו וכששמע בעל הכרם הניחו וברח לדעתו שחטא חטא גדול והי׳
ר׳ טרפון מתנחם כל ימיו ומתאבל על מה שאירע לו מפני שהציל נפשו
בכבוד התורה והוא היה עשיר גדול והיה יכול להציל עצמו בממונו
ואומר לו הניחני ואני אתן לך כך וכך ואם היה נותן לו לא היה צריך
להודיעו שהוא ר׳ טרפון והיה מציל עצמו בממונו לא בתורה אבל
כל ימיו של אותו הצדיק היה מתנחם על דבר זה ואמר שנשתמשתי
בכתרה של תורה שכל המשתמש בכתרה של תורה אין לו חלק לעולם
הבא ונעקר מן העולם ואמר בזה לשון ר׳ טרפון עשיר גדול היה
והוא לא נתייאש מדבריו׳ ורבינו הקדוש ע״ה פתח אוצרו בשנת רעב
רעבון ואמר כל מי שצריך לקחת פרנסתו יבא ויתפרנס ובלבד
שיהי׳ ת״ח ובא ר׳ יונתן בן עמרם ועמד לפניו והוא לא היה מכיר

אותו ואמ׳ לו ר׳ פרנסני ככלב פרנסני כעורב ר״ל אעפ״י שאין בי חכמה כמו שיתפ׳
שיתפרנס השם ית׳ חיה או עוף עורב שאין עם הארץ פחות מהם
ונתן לו ואחרכך נתחרט כשאמ׳ פתחון מלבריו ואמר אוי לי שנתתי לע״ה
מנכסי׳ ואמרו לו כל המשמשים מה שאירע לו אולי יונתן בן עמרם תלמי׳
הוא שאינו רוצה להנות בכבוד התורה כשיוכל להשיגו ומנה ואפי׳ כ׳
בתחבולה וחקר ומצאו הענין כן ושני המעשים האלו ישתקו כל חולק
בזה הענין אמנם הדבר אשר התורה לת״ח שיתנו ממון אל בני האדם
לעשות להם בו סחורה במחיצתם אשר ירצו ועשה זה יש לו
שכר גדול עליו וזה הוא ... והגדול מטיל מלאי לכיס ת״ח ומשתכר
סחורתם לפני ... כל סחורה ויקדו להם פתחיה מן השו׳
השוק אלו הם חקים שקבע השם להם כמו שקבע המתנות לכהן
והמעשרו ללוי לפי מה שנ׳ בקבלה כי כ׳ הפעולות האלה יעשו אותם ה׳
הסוחרים קיימתם עם דרך הכבוד ואעפ״י שאין שם חכמה וכ׳
וכבוד וכו׳ הוא תחלתו להיות מעט נכבד וכן היה לה תורה ומעל ת״ח טולם
חקי המלכות מן המכרות ואכסניות החיל והחדים מיוחדים בכל ה׳
איש ואיש והם הנקראים כסף גלגלתא שיתנום כמפורסם הקהל וכן כל
טיין החוניות וכיוצא בהן ואפי׳ היה הת״ח בעל ממון גדול לא יתחייב
דבר מכל זה וכבר הורה בזה רבנא יוסף אבן מגאש הלוי ז״ל לאיש אחר
כסעבר שהיו לו גנות ופרדסי׳ וכרמים שהיה לתת עליהם אלפי׳ זהובים
והורה שיפטר מתת עבורם שום דבר מכל מה שזכרנו מפני שהיה ת׳
ת״ח ואעפ״י שהיה נותן כמס הוא אפי׳ עני שכיש׳ וזהו דין תורה כמו
שפטרה התורה נחלת השהל מן הכהנים מה שנא׳ במקומו ומה
שחמא לזה ר׳ יוסי אומ׳ כל המכבד התורה כבוד התורה הוא להר׳
להראות בזריזות לעשותה ויכבד חכמים המעמידים אותם והספ׳
והספרים אשר חברו בה וכן חלול התורה בהפך השלום ר׳ ישמ׳
ישמעאל אומ׳ גס לבו להתנבל להורות נבל ירא׳ ופחד הה״א הת׳
התורה התירה לאיש מומחה לרבים לדון יחידי כמו שנאמר בסנהדרי׳
אבל זה הוא דבר תורה והזהירו ממנה הנה על יתר הגאוה ולא על יתר
האסור ואת כשיחלקו עליך כדעתך מן הדיעות לא תכריחם לקבל ס׳
ספרותך מפני שהם מכירים אם יש להם לקבלה ואין ברשותך להכ׳
להכריחם דעתך ר׳ יונתן אומ׳ כל המקיים התורה וכו׳ אמ׳ כאן
כאשר יעסוק האדם בתורה והוא עני ודל ועם כל זה ימסור נפשו לעסוק
בה לסוף יעסוק בה מעושר ואשר לא יהי׳ לו שיתמידהו ומן הקב׳
הבריאה ומי שלא יעסוק בתורה מפני ההמון להתעסק במאמ׳

ומישתר וכמנוחה לסוף · ישתדלו וייע להזמין עד שיהי׳ לו סבת כמעט כדי
בקריאת שרדים כלחם מאלו׳ · ר׳ מאיר אומ׳ הוי ממעט בעסק יותר
מעט הסחורה והתמיד על התורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ר״ל שלא תהיה
שפל בפני אדם הגדולים לבד רק בפני כל אדם עד שתתקשר עם איזה א׳
אדם שיהיה יהי׳ שיתחבר עמו כאלו הוא יותר גדול ממעלה ממך ו
וזה כולו לכוח מן הגאוה כמו שבארנו ואמ׳ בטלים הרבה כנגדך הוא
שיש דברים רבי׳ מבטלים ומטרדין ומי שיתעסק בהם ובטלת מתעסק ב׳
בתורה יצטרך הזמן ההוא מן הדברים ההם · ראב״י פרקליט
הוא הרציש המליץ טוב על האדם · ... וקטיגור הוא הפך ז׳
זה המלשין האדם אל המלך ומתרע ... להמיתו · ואו
התשובה ומעשים טובים ר״ל התשובה אחר מעשים הרעות ומעשי
טובים בתחילת העניין כלא חר מג׳ העניני׳ האלה ועונשים ניבא הת
המות והחליים לאדם · שלשה כתרים הם · אלו ג׳ מעלות הגד׳
הגדולות נתנו לאומותינו בתחילת נתינת ... התורה והם הכהונה
והמלכות והתורה · כהונה זכה בו אהרן מלכות זכה בו דוד כתר ת׳
תורה מונחה לכל מי שירצה להתעטר בו · ואומר ואולי תאמר שזה
הכתר פחות הוא והשנים האחרים אינו כן אבל הוא גדול מ׳
משניהם וכן יהיו השנים · שנ׳ בי מלכים ימלוכו בי שרים ישרו
אבל כתר שם טוב מגיע ממאת התורה · ר״ל ידי ענוה והמעשה בהני
בהם · מגיע השם הטוב האמתי · ר׳ נהוראי אומ׳ הוי גולה למקו׳
תורה · אמר בקש מקום הקריאה והלמוד כי עם זולתך יתכן לך ה׳
הקריאה והתקיים ולא תשען על תבונתך ותאמר שאינך צריך
לחברים ולא לתלמידים שיעזרוך · ר׳ מתיא בן חרש אומ׳
הוי מקדים לשלום · שהיות האדם תלמיד למי שהוא יותר ח׳
חכם מאשר יותר טוב ויותר ראוי מהיותו רב לפחות ממנו כי
כעניין הראשון יוסיף ובעניין השני יחסר · ואמרה ת׳
תכין ומה שבארנו בסנהדרין שהם שוו מעט מענין בה׳ דרש ו
ואין ולחיים הראש ישיבה של מעלה הוא סוד עם מי שיבה ג׳
גדולה וראוה שהוסיפו לו בזה מעלה · טרקלין הוא היכל
לפרוזדור בית המלך והמשל מבואר והכונה ידועה בעולם
הזה יקנה האדם המעלות שבהם יזכה לחיי העולם הבא
· ההיא יפה שעה אחת · כבר בארנו בפ׳ לסנהדרים של
כל ישר׳ יש להם חלק שאין אחד ... ואתן סוף לא של
מות ... ישלם ... מעלה בזה העולם ואז זה ...

שלמה במאמרו אין מעשה ודעת וחשבון בשאול אשר אתה הולך שמה אבל
העניין ההוא אשר ילך האדם עליו כשאר לעולם לכן יצריך שישתדל האדם בזה
הזמן הקצר ולא יאבד זמנו אלא בקנות המעלות לבד מפני שהפסידו
מכובד אחר שאין תשובה ע״ו ואין לו תקנה וכאשר ידעו החסידים זה לא
רצו לאבדו אלא בחכמה ובתוספת המעלות והרויחו זמנם כולו על דרך ה
האמת ולא הפסידו מזמנו מפני הנשואים אלא זמן קצר מאד בדבר הא
הארץ שלא אפשר זולתו ׳ ואחרים הוציאו זמנם כולו בנשואות למו ויש
ויצאו מזמנו כאשר באו אליו כל עת שבא כן ילך וכו׳ והפסידהו כולו
הפסד עולמיותיו ההמון העולם כולם יהפכו האמת בזאת השאלה ו או
שהכת הראשון הפסידו העולם והכת האחרון הרויחו העולם כהפך כמו
שבארנו ספרנו שמים חשך לאור וכו׳ ראוי לאכרם כאמתיו העניין ה
הזה עשה אותו שלמה עיקר ושורש בקהלת בשבחו הרוחות זה העולם
ונשתו מכירתו והפסדו ובאר שאין ריוח לקנין אחר המות. ומן כדבר
אשר יבינר מזמנו והנה זה כלו אמת ומתכחן הספר הספר ההוא
בזאת הכוונה יתבאר האמת ׳ רש״בנ אומ׳ זה מבואר והם עניני
ומוסריים מתיקון חברת בני אדם כהפיל הדבר מנדומו המועיל׳
שמואל הקטן אומ׳ חכון איש לא נאי אלא חכון אשר מלחר שמוחלי
לו על כל עונותיו ׳ ואעפ״ שמוסר שלמה את זאת הימומה ׳ אם זה החכם
היה מוכיח בזאת המדה ומזהיר מזאת העבירה ׳׳ אלישע בן אב׳
אבויה אומ׳ יאמר כי הלומד כי מי הילדו יתקיים ולא יקל לשכחו וה׳
והלומד כותי הזקנה הפך וזה מבואר נראה לעין ׳ ר׳ אומ׳ אל תסתכל בקנקן
אל תסתכל בקנקן אומ׳ כי חכמי הבחורים יש בה הסתפקות ושאלות
כלתי מדוקדקו ולא שלמו מן הקושיו׳ כי לא ארכו להם הימים לשנות
תלמידם ולהסיר הספקות ׳ ואמ׳ לא תבחן היין מקנקן כי יש קנ׳
קנקן חדש מלא יין ישן וקנקן ישן ריקם ואין דבר בו ׳ כן יש בחורי׳
שטו אלהותיכם וחכמותיהם זכות לא התערבה ספק מין ישן של׳
שעברו שורו ממנו ׳ ויש זקנים שאין להם חכמ׳ כלל ואין יצריך ש׳
שאין להם חכמ׳ מבולבלות ומעורבות ׳׳ ר׳ אלעזר הקפר אומ׳
אומ׳ כי עם אלו המדות או כאו מהן תפסיד אומנות התור׳
מהכרח לא ימנע לא מעלות השכליות ולא מעלות המדות
׳ ההא הילודי למות לידע ולהודיע ׳ר״ל כן שיודע ה׳ עתידות
להוליד ואשר הם נולדי׳ עתה וימותו ואשר יחיו אחרי המות ׳
וילמוד לו הכתות האלה שהוא היוצר והוא הבורא ואמ׳ שהוא
הדיין והוא עתיד לדון את אשר יחיו לעולם הבא כגמולו וכמעשי׳

ונו׳ ולא יקח שחד כי שאו׳ גם כן בתורה אשר לא ישא פנים ולא שחד ו׳
ואין ענייננו ית׳ שוחד שיקח להטות הדין שזה מן השטות שידמה מהש״ם
ית׳ מה שלא יתייר ואני לא ידומה איך יתן לו שחד ומה יהיה לו שחד אב׳
ענייננו מה שבארנו שהוא לא יקח שחד הטובות כמו שיעשה אדם אליו טובו׳
ורעה א׳ שלא ימחול השם העבירה ההיא לרוב טובותיו ויחסר לו מאלו׳ טב׳
טובותיו טוב א׳ או יותר אם יעשה על זאת הרעה או ימחלהו על הטובות כ׳
כלם וזהו עניין שלא יקח שחד והוא כמו כן לא ישא פנים שיעשה הגמול כ׳
כמעלה על דבר מועט כמו שנענש משה רבי׳ ע״ה על חטא הכעס מ׳ שבא׳
שבארנו בפרק ים הקדומי ונמ״ל לעשו הטובה על כבוד אב ואם נבוכי נינר
על כבוד השם כמו שהתבאר בגמר׳ סנהדרים וזהו עניין ולא ישא פנים׳
ובחן ומאמרו שעל כרחך אתה נולד ומת שרצה בו שהוא זכר העניינים
שמצוי שאין כח ביד האדם בהם שעליהן או הכל בידי שמים חוץ מיראת
שמים׳ ולא אמר על כרחך אתה חוטא או עומד או נהלך או עומד ומה
שדומה לזה שאלו כלם עניינים שהם ברשות האדם ואין הכרח מהם כמו
שבארנו בפת׳

בתורה שנ׳ כי

בעשרה

מאמרות נברא העולם כשתסתכל
עשה בראשית ויאו׳ ויאמר יהי
תמצאם ט׳ ובראשית כמו כן מאמר הוא דכת׳ בדבר י״י שמים נעשו
ואעפ״י שלא התבארנו מלת ויאמר תורה עליו כאלו אמ׳ ויאמ׳ אלהים יהי
שמים כי לא נהיו מכלתי ויאמ׳ והיה יכול לספר הבריאה במאמר
אחד שיאמ׳ ויאמר אלהים יהי׳ שמים וארץ ויקוו המים ואותם יחד
מאמ׳ לכל עניין להודיעך גודל מעלת הנמצאות ושעורם דרכן ושמפסידו
מפסיד דבר גדול ומתקנו מתקן דבר גדול ר״ל כמפסידו מי שיפסיד נפשו
ולא יהיה שלם במינו וכן מתקן ומתקן נפשו והמפסידה וכאלו הוא
התכלית האחרון מכלל הנמצאות אשר אמ׳ בו׳ ואמרו כמו שאמ׳
בפתיחות חבורנו זה״ ״ ׳דורות מאדם ועד נח׳ אלה הדורות הם
רבה התורה כל הוליד על סדר וזכר זה נראה שאחריו ומפני זכרו׳
מאמרו׳ שבהם מוסר האדם לגנז אותו ולתקן נפשו במעלות הגדו׳
ומעלות השכליות שזו היא כונתה מסרתה׳׳ ׳ נסיונות נסנה
אברהם כלם בתורה הם כאגדות׳ הא׳ הגלות שנ׳ לך לך מארצך ו׳
וממולדתך׳ הב׳ הרעב אשר נמצא בארץ כנען כבואו שם והן
יעדו ואעשך לגוי גדול וזה נסיון גדולתו ויהי רעב בארץ׳ הג׳ המס
המצרים עליו בהלקח שרה הד׳ הלחמו בארבע מלכי׳ הה׳ לק׳
לקחו הגר לאשה אחר שנואש מהוליד משרה׳ הו׳ המילה אשר
נעוה בה בימי זקנה׳ הז׳ חמס מלך גרר עליו בלקחת שרה גם כן׳

הח נדרש הנז אחרי הכנתו ומונה הט הרחק כמת ישמעאל והורו יתי
או אל ירע בעיניך ונו׳ וכבר העיר הפסוק איך היה קשה מעיניו ה׳
הדבר הזה בעיניו שנ׳ וירע הדבר מאד בעיני אברהם ונו׳ אלא ט׳
ששורי מאות השם ונבשו ה׳ עקידת יצחק אבל הי׳ נסים שעשו
לאבותינו במצרים הם הנבלים ומן הי׳ מכות והיות על מכה ומכה
מיוחדת במצרים ולא מש׳׳ ואלו נסים היו מלא ספק ולשון היתר
בכל מכה ומכה שהביא הקב״ה במצרים לבד ויבדל מכת הכינ׳
שלא באר כה זה אלא שהוא ירמז שלא עשו ישר׳ אל היו נמצ׳
נמצאים אצלם ולא היו משערין אותם וכן באו חז״ל אל הצאר י׳
התבאר בהם המנין או כדם ולא יכלו מצרים לשתות מים ראו
ראייה שהנה היה מושך אותו לכדם ואו׳ בצפרדע ועלו ובאו
בביתך ואו׳ והפליתי ביום ההוא ונו׳ ואו׳ בדבר ומקנה
בני ישר׳ ונו׳ ואו׳ כי היה השחין ובחרטומי׳ ואו׳ בברד רק מאו
בארץ גשן ונו׳ ואו׳ בארבה ויעל הארבה על כל ארץ מצרי׳ ס׳
ואו׳ בחשך ולכל בני ישר׳ היה אור במושבותם אבל הי׳ נסים
שהיו על הים הם קבלה הא׳ הבקיעו המים שנעשו שלמו׳ ויבקע
המים׳ הב׳ שאחר שהבקיעו המים נעשו בקובה עד שנעשה כמו
גג משופע והיה הדרך כאלו הוא נקוב במים שהמים מימין
ומשמאל וממעל והוא שאו׳ חבקוק נקבת במטיו ראש פרזיו וכו׳
הג׳ שקרקעיתו נסנקשה ונקפה להם שנ׳ הלכו ביבשה ולא נשאר
בקרקעית הנהרות שהם חור ועיט מדובק שנ׳ חומר מים׳ הד׳
שרבי׳ מצרי׳ היה כחומר ועיט מדובק שנ׳ חומר מים׳ הה׳
שנבקעו רבים לרבי׳ במספר השבטים כמנין קשת על על זה
המורה והוא אומר לגוזר ים סוף לגזרים׳ הו׳ שנקפו המים ונקשו האב
כאבנים ועל זה שברת ראשי תנינים על המים׳ הז׳ שנתקשו המים
עב שטם מעין שספנו הראשים עליהם הז׳ שלא נקפה בקפיאת
המים הנקפאים׳ הח׳ חתיכה אחת אבל היו חתיכות רבות כאלו הם שאר
אבנים סדרו קומתם על קומתם שנ׳ אתה פוררת בעזך ים׳ הח׳ שנ׳
שנקפו בזכוכים או כשוהם׳ הי׳ בהיר עד שיראה קומתם אל קומתם
בעננים שנ׳ חשרת מים עבי שחקים׳ הי׳ שהקפיאו המים היה בע׳
פנים השונים לשהר שהוא בהיר׳ הט׳ שהיו נזלים אחד ממנו מים ח׳
ומתוקים והיו שותים אותם׳ הי׳ שהיו נקפאים שעה שהיו נוזלים
אחר שלקחו מהם מה ששתו עד שלא היו נגררים לארץ שנ׳ נצבו
כמו נד נוזלים׳ פכ״ל ברמז הנוזל היה נקפא בלב ים ומצאנו גם כן כך בקמה

שהמצרים באו עליהם המכות על הנסיונות ומכות ויסורים אבל טעם ה'
היו ומי המינים ההם אשר ירדו ממצרים ונחלקו למינים הרבה על הים
ואולי זה רמז באומרו אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במ'
במדבר כ"ל במדבר ים סוף אמר ר' נסיונות שנסנו אבותי את הק'
המקום טעם דברי הכתוב כן א' על ים סוף באומרם המבלי אין ק'
קברים וגו' ב' במרה שנ' וילונו העם וגו' ג' במדבר סין כשבקשו המן
ד' בהניח המן עד הבקר שנ' ויותירו אנשים ממנו ה' בבקשם אותו
בשבת שנ' ויהי ביום השביעי יו' ברפידי' על המים כמו כן ז' בחורב
ממעשה העגל ח' בתבערה בהיותם עם מתאוננים במקום ההוא כמו
באמת והתאוננו שם שנ' ויהי העם כמתאוננים וגו' ט' בקברות הת'
התאוה כדעת המפ' י' במדבר פארן המרגלים ושם נאמר וינסו אותי
אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי י' דברי' נעשו לאבותינו
בבית המקדש כבר ידעת שהמזבח עמד באמצע העזרה ואו'
ואומרו עליו י' לבאור זה במקומו והוא מעלה ימות השמים ועם כל
זה לא היו מכבי הגשמים אשו ולא היה מפזר הרוח עמוד העשן ה'
העולה הרקיענו אבל בעת הדרסה היה האויר נח והיו עומדים
מצירה כל אחד כבר חבירו ובעת ההשתחואה לא היו לוחצים זה
את זה ורוב מוראם ויושבם במקום ההוא י' דברים נעשו
דבר הזהרתי לך בפה שהם לא ימצאו בחדשו היינו בכל עת אבל מה
בתחלת עשיית הדברי' עם מבטם שיעשה בהם כליה שיעשה יהיה
הדבר ההוא והוא הדבר המעט או יהיה חדוש לעתים כחידות והוא
המופת הכלה שוה ומפני זה יאמר בשבוע השישי עם מבטא לארץ
שתפתח לקרח ועל עדתו ליתאר שיוציא המים ולאתון שתדבר וכן
השאר וכתב היא התמונה שכתב לפניו ית' ממנה שאמרו ולא טרעו
אין והוא אות ואתנה לך וגו' והמכתב הוא המכתב שעל הלוחות כמו ש'
שאמר והמכתב מכתב אלהים הוא וגו' ואולי תראה אחר שהנפלאות
כלם הושוו בטבע הדברי' ההם ח' ימי בראשית למה יחד אלו ה' ש'
דע שלא יחדם לזו שאין שם מופת שהושם בטבע הדברים ההם
רק אלו אבל אם שאלו נעשו בין השמשות לבד ושאר נפלאות
ומופתי' הושמו בטבע הדברי' אשר נעשה בו בעת העשותו תחי'
תחילה ואמר על דרך משל שיום שני בתחלת המים הושם בטבע
שיחלק מים סוף למשה והירדן ליהושע בן לאליהו ז"ל ולאלישע ויום
ד' שנבראו המאורות הושם בטבע שעמוד ... יהושע ואלו
וכן שאר הנפלאות ולבד אלו ה' שהושמו בטבע הדברי' ההם בין

השמשות · ושאר האמשות דעין חוץ מהאומים הנרוי מבין עליהם וכן
מה שאמה את בית המקדש ומכתב הוא כלי שידוח בו המעה הרמז החס
עד שיעשה בו מה שיעשה · ז' דברים בגולם וז' בחכם הלו' ויתבר בו מה
תחלה אלו המלות המבלעות הרכה בר כרי חמיים והוא כוכ ומה גולם ו
וחכם וחסיד אומם כי הוא האיש אשר אין לו מעלות השכליות ולא מי'
מעלות מדות ר"ל לא חטא ולא [illegible] ואין לו עם קנין הדעות אלא כאלו
הוא ערום מן הטוב ומן הרע וזהו הנקרא בור לדמות כארץ אשר לא
יזרע בה דבר מן הדברי' והיא נקרא בור כמו שהתבאר בדעים ועם
הוא האיש שיש לו מעלות ומדות אבל אין מעלות השכליות ר"ל שיש
לו דרך ארץ ואין בו תורה והוא הנקרא עם' ר"ל שהוא טוב לישוב
הארץ ולקבוע המדינות מפני שיש בו מדות שתטיב בהם חברתו
עם זולתו כמו שבארנו בתחלת חבורינו וגולם הוא שיש לו מעלות שכ'
שכליות ומעלות מדות אלא שאינם שלימות ולא הולכת על סדר כראוי
אבל יש בהם ערבובי' ובלבולי' והתערב בהם חסרון ומפני זה נקרא
גולם לדמות כלי אשר יעשהו האומן היית בו הצורה המלאכית אל'
שחסרה ההשלמה והתיקון כמו הסכין והסיף כשיעשה הנפח גולי'
גולים והגיע להם צורתם קודם שישחדם ויחדדם וימריטם ויפתח בהם
מה שצריך לפתוח וישלים תקונם והם לפני זה נקראים גולמי כלי ו
ומתכות כמו שהתבאר בכלים והוא מלת עברית גלמי ראו עיניך · ר"ל
החומר שלו קודם שהגיע צורת האדם בה ומאשר לא הגיע בה צורת
שלימותו קראהו לדמותו בחומר הנמצא והוא מוכנת לקבל צורה ה
אחרת ישוב בה יותר לישלם · וחכם הוא האיש שהגיעו כל מי'
ומין מן המעלות על השלמותו כמו שצריך · וחסיד הוא האיש הח'
החכם כשיוסיף דבר מעלה · ר"ל מעלות מדות עד שיטה אל הקצה הא'
האחד מעט כמו שבארנו בפר' · ומין ומבארים ומחכמתו ומפני זה
נקרא חסיד והוספת בזה הפעלה בדברי קרא חסיד · ותהי הה'
הפעלה ההיא כטוב או כרע · ואמר הנה שחכם יהיו לו אלו הז' מ'
מעלות והם עיקרים גדולים ומפני זה כוון אליהם שבהם אפשר
התלמוד והלימוד והמעשה · הד' מהם הם מעלות המדות והוא
אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה ואינו נכנס לתוך דברי ח'
חברו אבל ינוח עד שישלים דבריו ולא יתפאר במה שלא ידע'
על שלא שמע אומר לא שמעתי ולא יתבייש אבל כשישמע האמ'
האמת יודה ואפי' במה שאפשר לו לדחות ולחלק ולהטעות לא י'
יכונה לעשות וזהו אמרו מודה על האמת והג' מעלות השכלי'.

הוא כי משנתנו ומשנה כהלכה המשנה לא יבא לשאול ויתעכב באמרת אבל
יתגלה כמהירה מדוקה עצמת מבלבלו והוא אז ואינו נבהל להשיב ׳ וזה
יהיה אומנם לקבל כללות ההכנה ורוב ההתבוננות ולמאור המשנה והכוונה
הפרש הדברים ׳ והמשנה כי יגיד שישאל מה שיצריך לשאול בדבר ׳
ההוא לא יבקש מופת לדברי כח כלות העמן לא עשה עכבית החכמ
החכמות הלמודיות וכיוצא בזה ׳ ואם יהיה הוא הנשאל יעשה גם כן
עצה מעניין השאלה ואם יש אל מענייני שמטבעי ומופת יענה מעניין ה
השאלה בראיות ׳ ואם ישאל במה שלמעה מזה יענה לפי מה שלמט
מטבעי ׳ ועוד אם לא ישאל ויתן סבת חומרית ויתן סבה צורית או ׳
ישאל סבה צורית ויתן סבה מינה התכלית וזהו אומרו שואל כענין
ומשיב כהלכה ׳ וזה לא יהיה אלא אחר מחכמה יתירה ׳ והמעלה
הג׳ שיסדר תלמידיו ויקדים מה שראוי להקדימו ויאחר מה שראוי
שיאחר ׳ לאמרו שזה הדרך מועיל ללימוד מאד מאד והוא אומר על
ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ׳ ואלו כלם הם קנים בה עד שמני ט
שהוא כלל שלם כמו שבארנו ולא תגיעו לזאת המעלה׳׳
רעב של בצורת היא תוח׳ תרי השנה כמעט מטר ימטיר במקומות
מקומות והמתנם לא ימטיר ואמר ימטיר יה׳ מטרו ומע׳ ׳ ורעב׳׳
שלמה הוא שיתעסק האדם במלחמות ודעות וחרושין שיתחרשו ל
להן עד שתשוטט הארץ ולא תזרע מעת הזריעה לעבדת העולם ׳ ורעב
של כליה היא שלא ימטיר כלל ויכסו הנהרות והאגמי׳ כאמרו והיו
שמיך וגו׳׳ ענוי הדין הוא כמשפט אחור ועוון כו יומים כביד
בדבר מבואר ׳ ועוות הדין שידין מה שאין ראוי ׳ כבר פרקים
הרבה ומתרבה בכל כארכנו פעמי׳ רבות כסדר זרעים סדר המתנות
המעשרות והחדים והן התמו אך ׳ ושם התבאר שבשנה ג׳ ושנה ו׳
היה מוציא מעשר ונותנו לעניים וזהו מעשר עני במקום מעשר שני
שהיה מוציא בשאר שני השמיטה ׳ ומתנת עניים הם לקט וחב׳
והשכחה ופאה ופרט ועוללות כי בחג יטול זה כלו כי כבר נשלם עסק הא׳
הארץ ומשנתנו אלו החדים נתכם ואשכל אותם גדולם ׳ ד׳ מדות בא
באדם הנה נתבאר לך בזה המאמר שהחסיד הוא שירבה במעל
מעלות הטוב׳׳ ז״ל שיעה לה׳ משט׳ הקיצות ומע׳ והתבאר לך
לך גם כן שרשע יקרא מי שיש לו פחיתו ונפחיתו הנפש ׳ ז״ל שיש
בפעולותיו אל הקיצה הא כמו שבארנו בפ״ד ׳ כי זה אשר ירגה היומי׳
שיהי׳ לו וגונו וממון זולתו יש לו רוב התאוה ודראוהו רשע׳׳
ד׳ מדות בדעות ׳ הסתכל איך קרא הסכל שסכלותו יתי׳

עד שיקרב להעדר ההרגשה לרבה וימנעים חסיד יקרא ומי שיש לו
פחיתות רשע ד' ומדות במוסרים הסתכל איך לא קרא הסכו"ה
הזכן חסיד ומפני שהיא מעלת שכלית וקראו חכם ולא קראו הרשע
להבין העניין רב השכחה רשע ומפני שאינה כידם ואינם מן המעלו'
אשר אפשר לקנותם רמז שבארנו בספ'' ד' ומדות במותנו ינהר
הסתכל איך קראתי הכחונות אשר לא יספיק לו מה שיראה הוא לו
לבדו עד שירנה שיראוהו שיראה גם כן אחרים חסיד וקרא הא
האכחב רשע'' ד' ומדות בהולכי לבית המדרש אומרו להולכי לבית
המדרש ועושה בו כה ליב' לבית המדרש יש ד' ומדות הסתכל איך
קרא המרכבה להיות המעלות חסיד והמתעצל קנותם רשע' וכשית
השתדע המעלות השכליות ומעלות המדות ותדע כל ענין ומהסאם
אמור החכם והמעשה ותדע המיצע ודרך המעשה אשר יקרא בו
טוב והתוספת על המיצע ממנו אשר הוא מפעלות החסידים המעט
המתורסמי ותדע התוספת והחסרון אשר שניהם רע אלא שאו מן ה
הקינות יותר ראוי משום הרעה הא' יקרא חטא פעל לבלתי עבון זה
והמשל כן שהיה יראת טוב גמור בלא ספק ' ורב התאוה יעג
גמור' והעדר ההרגשה ההנאה אעפ' שהוא רע אבל אינו כרב ה
התאוה ויקרא חטאו פעל בלתי נכון והיינו המן הזה יראת מעט
יקראו חסיד לרב העדר ההרגשה מן הראוי לשלמים 'וכשתבין
זה העניין תדע שאי שיקרא מן הזה יראת ומעט יקרא חסיד כמו
שהקדמנו ונעדר ההרגשה יקרא חוטא ולזה או מנזיר ומא
משנו חט' על הנפש כמו שבארנו בספ' ' ומכל מה שהקדמנוהו
ובארנוהו תדע לך מפני אדם ראוי שיקרא חכם טוב ועה' ול
ונעלם וחכם ורשע וחוטא ומי ראוי שיקרא עה' ומי ראוי שיי
שיקרא חוטא אלו ד' שמות נופלין על ד' אנשים לפי מה שיש
לו מן המעלות הפחיתות שכליו ושל המדות לפי מה שקדם לכן מן
הפר' והנה אנחנו אשר וזמים ומכככים שמם לפי ענייני האיש
כמי שיש לו פחיתות המדות והוא נקרא רשע כמו שאמרנו יהי
לו ויעלה שכלות ישתמש בן כדעות שזה יקרא רשע ערום א
אינו להחכמים ' ואם היה רשע ויזיק בני אדם ' ר"ל שיהיו
ומכל פחיתות מדותיו עניני שיזיקו בני אדם כעצמת והיא כדרכת
ומיונא כהם זה יקרא רשע רע' וכן מי שיהיו אלו מעלות
שכליות ופחיתיות מדות ויזיק כהם יקרא הוא חכם והרע
כמו שאת כירמי קך חכם היותו להרע ול' ר"ל שמעלותם הי
השכליות ישתמשו כהם בפעולות הרעות ולא בטובות ' אמר

איש אשר יתקבצו המעלות כולם השכליות ומעלות המדות עד שלא תח'
מעלות שכליות ולא מעלות מדות שאינם בו וזה נמצא מעט והפילוסופים יאמ'
שמציאות כך רחוק מאד אבל אינו נמנע וכשימצא הם יקראוהו איש
האלהים וכן קרא בלשוננו כמו שנ' ויעל מלאך יי מן הגלגל ואמ' הפילו'
הפילוסופי' שנוכל שימצא אדם שיקבצו בו הפחיתיות כלם עד סופם
מאין שכליות ושלמים עד שלא תמצא יהי' לו מעלה כלל ומשימצא וזה
רחוק הם יכנוהו כשם א' מן החיות הרעות המזידות מן דרכו שלו
דור סכל שהוא סכן הסכלות והמזיק אלו גם כן ה' מדות ר' עניני ה'
והם רשע טעים ורשע רע וחכם להרע ורוב שכל וא' גדולה ואין גדו
מעט והוא איש האלהים או מלאך יי, וכבר ביאר הכת' קריאות א'
איש שימצאו לו כל מעלות השכליות ומעלות המדות מלאך יי והוא א'
אמ' כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' כי מלאך יי' הוא ובדעת הוא כ'
כולל כל המעלות שכליות ומפני שלא ישלם כי אם אחריכם ואמ'
ותורה יבקשו מפיהו ראייה על שלמותו במעלות המדות כמו שבארנו
בפנ' שזה הוא כוונת התורה ולזה אמ' כל נתיבו שלום וכבר בארנו שם
גם כן ששלו' הוא גדל המעלות המדות ואמ' אחריכך כי מלאך יי' צב'
צבאות הוא ׳ ד' מדות ביושבי לפני חכמ' דימה האיש הזוכר
שיזכור כל מה שישמע ולא יבדיל בין האמת ומשקר לספוג והוא מן
ימצא הים שבולעת הכל ׳ ודימה מי שיבין לאחר ולא יזכור דבר
כלל לא האמת ולא מה שאינו אמת משפך ׳ ודימה מי שיבין
שיזכור הדברים הרעים והדעות שאינם אמת וישכח הדברים
האמתי' אשר עליהם המעשה משמרת ולא ישאר בה רק ה'
השמרים ויצא היין ודימה שהאיש מהפך ומדה כנפה ש'
שמוציאה העפר והאבק ומנקיה ונשארת הסלת וזה נפת
הסלת לפי היא הטובה שבהן להיות מוציא את הקמח הדק א'
אשר בו מורך ומשאיר הגס והוא הסלת ׳ כל אהבה שהי'
תלוי' בדבר פי' אלו הדברי' כך כל אהבה שהי' תלוי' בדבר בטל
דבר בטל אהבה ושאינה תלוי' בדבר אינ' בטילה לעול' ומהם י'
יודע שאלו הסבות הגשמיות יבטלו ויסורו ויתחייב סור המס'
המסובב כי סור סבתו ומפני זה כשתהי' סבת האהבה עניין
אלוה והיא הידיעה האמתי' האהבה ההיא אי אפשר שת
סורה לעולם ומפני התמדת הסבה … ׳ כל האהבה ׳ … היא
ידבק חט' והחטיא אות דברי זה כלו מבואר שאלו הענינים
על דבר הגמול והעונש כי מי שחולק לא לטובת סתיר דברי חכ'

חבירו אל לימותו דעת האומות יתקיימו דבריו ולא יפסקו · וכל מי שה
שוויישר בני אדם יגמלהו השם ית׳ כשימנעהו מן החטא · ומי שיח
שיחטיא בני אדם יענשהו השם כשימנעהו מן התשובה · ואחר מבואר
אין דשי ט כשתבין מה שכללנוהו ·· כל מי שיש בו ג׳ דברים טובים
מתלמידיו של אברהם וג׳ דברי׳ רעים מתלמידיו של בלעם הרשע עין
טוב ונפש שפלה ורוח נמוכה מתלמידי׳ של אברהם · כבר בארנו שעין
טוב הוא ההסתפקות ונפש שפלה הזהירות ורוח נמוכה הענוה היתר׳
כמו שהתבאר בפרק שלפני זה · והג׳ שכנגדן הוא החריצות לזנות הר׳
הממון והוא עין רע ורוב התאוה היא נפש רחבה והגאוה היא רוח ג׳
גבוה · וג׳ מעלות הטובות נתפרסמו לאברהם אבי׳ ע״ה ומפני זה יקרא
כל שימצאו לו אלו מעלות תלמידו מפני שנתנהג כמדותיו · וכל מי ש
שימצאו אלו ג׳ הפחיתיו הוא תלמידו של בלעם הרשע שנתנהג כמ׳
מידותיו · ואני אזכור המקומות שהתבארו בהם אלו המעלות לא׳
לאברהם והפחיתו׳ ההם כלם לבלעם והם כולם הנמצאים בתורה · אמ׳
אמנם ההסתפקות של אברהם הוא אמ׳ למלך סדום אם מחוט ועד ש׳
שרוך נעל וזה תכלית ההסתפקות והוא שיניח אדם ממון גדול ולא י׳
ולא יחדיך ממנו אפי׳ מ׳ כמדבר מועט · והזהירות אמ׳ לשרה ביום באו
למצרים הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את · ונאמ׳ כפי שלא
הסתכל לעולם ברורות הסתכלו שלי רק היום ההוא וזה תכלית
הזהירות · ועוד אמ׳ על הגר שלקחה הנה שפחתך בידך וגו׳ מן זה
שלא היה לו רצון להתענג בה עניה · וכשבקשה ממנו שרה לגרשה
עם ישמעאל עד שתמנעהו ממנות אחרים מעבור המשך הענין כהל׳
בספר שהרע מעיניו עניין ישמעאל למר והוא אמרו וירע הדבר מאד
בעיני אברהם וגו׳ ואלו כלם מופתי׳ הזהירות · ואמנם ענותנותו
אמרו ואנכי עפר ואפר · והתפרסם לבלעם החריצות על הממון והוא
מאז ויאמרם נערים מעבור הממון ששכר לו לקלל ישר׳ שנ׳ ואשר ש׳
שכר עליך בלעם בן בעור וגו׳ ואמנם רוב תאותו הוא עינתו לבלעם
שיפקיר הנשים לזנות עם ישר׳ וישימם זונות חשב מפנים מות
ולולי תכונת רוב התאוה שהיתה בנפשו והיות הזנות טוב בעיניו
לא היה ריעה כן שהינות האדם אינה כך לפי דעתו כי הטובים
לא יורו יעצו כבע אבל יהיו מנוגה לשון הסת׳ הנה היו לפני׳
וחמ׳ אוי בלעם בועל אתונו היה · ואין ספק שמי שזה דעתו כמות
תהי׳ פחיתותו · ואמנם גאותו אמרו שנ׳ נאם שומע אמרי א׳ · ואמנ׳
בראיה על בלעם מאמ׳ ואתה אלהים תורידם וגו׳ מפני שהיה אומר

דומים שהוא היה סבת מות ישמ׳ טענתו והוא גם כן איש מורה במעש׳
מעשותו תחרותו לפעולות הרעו׳ והביאו ראיה על תלמידי אברהם מאו׳
להנחיל אוהבי יש וגו׳ מיו שקראו זרע אברהם אהבי · יהוד׳ בן
תימא אומ׳ · הוה עז פנים לגיהנם אומ׳ שאמ׳ זה עז פנים לגיהנם יר׳
ינוה במעלות כתוכחות המורים וכוונה בהם ובאלו יאות המעשים
בדיעת הפחיתתי ובודאות ברצון השם ובאמיתתו כמאמר הנביא
ועם עדש ותתפל אלא כתנאי שתהי׳ האמת והוא רצון ה׳ אבי שב׳
שבשמים · ומן הטובה שיורין השם דאת האומר שיש לו בושת פנים
וכן אמ׳ שמתועלת זרע אברהם שהם ט׳ שני׳ רחמני׳ גומלי חסדי׳ · ואמ׳
ובעבור תהיה יראתו וגו׳ ובאלו אמ׳ כאשר ספר מעלת המשתיי׳ א׳
אלהים כאשר חננתנו דאת המעלה כן תחנינו להבנות · עירך במהר׳
בימינו · בן בג בג אומ׳ הפך בה והפך בה ובה תחזי וסיב ובלה
בה ומינה לא תזוע · כן היה אומ׳ לפום צערא אגרא · אמ׳ על התור׳
שיהפך ויהפך בה מפני שהכל בה · ואמ׳ ובה תחזי ר״ל תחזה האמת
ותראה בעין השכל ואחר כך אמ׳ סיב בה ובלה בה ר״ל התעסק בה
עד ימי הזקנה ולא תסור ממנה לזולתה ואמ׳ כן היה לפי מה שתע׳
שתיגע בתורה יהיה שכרך ואמ׳ שלא יתקיים מן החכמה אלא
מה שילמדו מטורח ובעמל וביראה מן המלמד · אבל זאת התענוג והמ׳
המנוחה אין להתקיים ולא תועלת בה כפי מאמרו אף חכמתי
עמדה לי חכמה שלמדתי באף עמדה לי · ומפני זה ייטב להטיל
אימה על התלמידים ואמ׳ דבוק מורא על התלמידים · · ·
ר׳ חנני׳ בן עקשיא אומ׳ רצה הקב״ה לזכות את ישר׳ לפיכך הרבה להן תורה ומצות שנ׳
ה׳ חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ·

הדרך עד

מסכת אבות ופירושה רבינו משה ע״ה ב״ר מיימון ז״צל · · · ואעשה פרק חלק ופירוש רבינו משה בן הרב ר׳ מיימון ז״צל ·

מ ישר׳ יש להן חלק לעה״ב שנ׳ ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו
ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר · ואלו שאין להן
חלק לעה״ב האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין
תורה מן השמים ואפיקורוס · ר׳ עקיבא אומ׳ אף הקורא בספרים
החיצונים · והלוחש על המכה ואומ׳ כל המחלה אשר שמתי במ׳
מצרים וגו׳ · אבא שאול אומ׳ אף ההוגה את השם באותיותיו ·
אמ׳ הרב הגדול המחבר רבי׳ משה בן הרב ר׳ מיימון ז״ל ראיתי לי
לדבר במקום הזה בעקרי׳ הגדולי׳ מן האמונה יקרים ונכבדים ·

דע כי בעלי התורה נחלקו בספריהם בענין הטוב אשר ישיגהו האדם מעשייתו
המצות אשר צונו השם בהם ע״י משה רבינו ע״ה ובעונש אשר ימצאנו
כשיעבור עליהם ונחלקו חלוקות רבות מאד כפי השתנות הדעות והשתב׳
והתערבו בו המחשבות טבות וגרועות עד אשר כמעט לא נמצאם פנים א׳
איש אשר התברר לו זה השיעור ונפלא שנמצא מאד ברור ופשוט
לאדם אלא בשיבושים רבי׳ כי יש כת מהן אשר תאמין כי גמול ה׳
הטוב הוא גן עדן והוא מקום שיאכל בו וישתה בלי ויגיעת הגוף ובלי
עמל וימצא שם בתים מאבני יקרות ומרבדי שש ורדיה ונהרי עסיסי שמ׳
שמן ויין וזרים ובעניינים האלו רבים · וכי העונש גיהנם והוא מקום בוער
באש והגוית ישרפו שם הפגרים ויענשו שם הרשעים בעניני העונש אשר
יאריך פה׳ והביאו ראיות זאת הכת על דעתם מדברי נבי׳ ומדברי רבותי׳
ומסכימים בדעתם כלו׳ · וכת שנית תדמין ותחשוב כי הגמול הטוב אשר
יקוה האדם הוא ימות המשיח מהרה יגלה ובזמן ההוא יהיו בני אדם כו׳
כלם מלכים ויגבהו קומתם ויגדלו גופתם וישבו מאירים לימי עולם · וזה
האנשי׳ חלפי מחשבותם יהי׳ כרצון הבורא ית׳ וכי בזמן ההוא תוציא ה׳
הארץ בגדי ארוגי׳ ולחם אפוי · ועניינים רבים כאלה נמצאים מהיות
וכי העונש ההוא לא יהי׳ האדם שימצא בזמן ההוא ולא יזכה לזאת ה׳
הטובה · ויביאו ראיה מדברי אלה מדברי מצאו׳ רבותי׳ ז״ל ומפשוטי הכת
המסכימים לדעתם והמבהולים מחזון הכוכבים אשר כמוהו בעיניה׳
ומשכילין ופילוסופי׳ · ומה מאד הם מרוחקים מטבע בני אדם אצל
הפילוסופי׳ האמיתיים · וזאת הכת היא סכלות ואוילת מן הכת
הראשונה והיא כת ארוכה יען ולא יאם לכם לדבר על האמתים ונקל׳
ומפרי האלהים אשר נודע חכמתם אצל חכמי העולם ולא יגע אלו
הדיקים בלימוד אשר ידעו אין וצריך לדבר המדבר מעניני האלהים
ודומיהו אצל ההמון · והיחידים מהם וילמדו חלק הגב המעלה מחלק
הפילוסופי׳ · אז יתבאר להם מדבותי׳ ז״ל אם הם חטאים אם לאו ואז ידע
העיונין · והכת השלישית היא ויעזו מה רבה עד אשר אין צריך לד׳
לקרוא בה אלא כמו שיקרא לשמש מין והיא יחידה · ואנשי זאת
הכת נכנס כלם והאמינו מעלת רבותי׳ ז״ל וזכות רעיונותיהן כמו...
מבלי דברי דברים יגדו על עניינים אמיתי מאד ואעפ שהוא מע׳
מעטים ומפוזרי׳ במקומו׳ רבי׳ ומחברי הם אבל הן ראויה להם על׳
עלילותם והשגתם האמת על תכונה וכן יאמינו אנשי זאת הכת
כשמעתת הדבר הראוי וכן ידעו ויאמינו מדברי רבותי׳ ז״ל לא ידברו
ודבר ומתקיימים להם והתבאר להם דברי · רבותי׳ ז״ל יש להם פנים ג׳

דך

גלוי ונסתר וכל זה שאי זה הדברים שאי להן להיות הוא על דרך חידה
ומשלים כן ועת הגדולים ועל כן אמ' בתחילת ספרו ראש החכמה להבין
משל ומליצה וכבר ידעת כל מבין לשון הקדש כי חידה היא כל דבר אשר
ענינו סתום ולא פשוט כאשר אמ' אחותה עולים חידה כי דברי בעלי
החכמים כולם לפי שהם ערכו דבר כענינים יקרים ומופלאים ונכבדים
כתכלית הכבוד ידברו על דרך רמז ועל דרך חידה ומשל ומדוע נתן
על חכמי חכמתם אשר חכמו כדרך חידה ומשל ונדברים עבדים ומ
ומלים רידים · והנך רואה מחבר חטאי בני אדם הוא שלמה ע"ה
עשה כן ברוח הקדש כמשלי ושיר השירים וקהלת ומדוע ענינו
עלינו לפי דבריהם על דרך האמת ולהוציאו מפשוטיה כפי שיהי' הם
כל ויקבל אותו ויהי מסכים עם האמת ועם דברי התורה והנה הם
כמעט ים סברו סברות רבות בפסוקי' רבים והכת הוציאו אותם
מפשוטיהם ואמ' כי הם משלי' כזה שאין טעם שהוציאו אותם אז
כי הוא הכה את שני אריאל מואב כי הוא משל וכן הכה את הארי
תוך הבור ביום השלג וכן מי ישקיני מים הכל משל וכן ספר איוב
כלו יש מהן אומ' משל לא נאמר ומדוע היה זה משל וכן וייתי יחד
יחזק אל ויקיצת אור משל היה ורבי' טוב אולי · ואתה בן אדם אם
תהי' יוכ' כחכמת הראשונים אשר זכרנו אל תבהל מדברי כי איש ועני
מועיל לך ויזהירך ולא יועיל לך ותשכחם ואיך יאות ויועיל המעט
המזון בדרכות הדרך והישר כאכילתו למי שהגיע כמו אוכלים הרעים
והנפסים הלא ידיהו ולו ישנאהו · והנך רואה מה שאת המרכבה
ואכול המנולין והשווים והרסים ונמשיכו קינה כלחם הדלים ...
תהי' יען הכת הזו וכשתשוע רבך מדברי רבותי' ז"ל מזה שיכחק הו
השכל תתכל אותו ותדע כי הוא משל וחידה ותעמוד נבהלה רעיונים
ומשתוממים המחשבות לסבב כן סברה נכונה ולמצא דרך דרך האמת
והטובה כמו שאת לעינינו דברי חפיו וכתוב ישר דברי אמת חזי
יש לך להסתכל דברי ומשיג תועלת ותמצא חן ושכל טוב בעיני
ה' א' · והנני נהל לרבך מזה שהיה כוונתי רעני לא ישיג העיור מראות
המראות והמצוי והמורות וכאשר לא ישיג החרש שמע הקולות לא
פרים כח הנושא כו לא ישיגו הגויות לתענוג הנשמות · וכאשר לא
ידע הדק סוד האש ונוגע ויתכן שהוא כמתכה כן לא ידע מי שהוא
מעולם הגויות לתענוג עולם הנשמות אבל אין לנו כלום פנים תענוג אל
תענוג הגויות מלבד · ומה שישיגו הרגשי ומאכל ושתי' ומשגל אבל
זולתו מן התענוגי' העליוני' אינם נמצאי' אתנו ולא נרגם ולא נשיגם ב

בתחילת המחשבה אלא אחרי רוב חקירה וזה הדבר ידוע עבור היותנו בעולם גשמי ע"כ לא
נשיג כי אם תענוגי האברי' והפוסקי' אבל התענוגי' הרוחני' הם תמידי' ואינם פוסקי' ואין א'
בניהן נבון כי אם התעשי' חברה ולא קרובה ולא דמיון בשום פנים ולא יתכן לנו ולא לפילוסופים
האלהיים לזו כי המלאכי' והכוכבי' והגלגלי' אין להם תענוג אך יש להם תענוג ומופלא כזה שישכיל ו
וידעו ויסוד הבורא יתכן להם עוד מתענוג תמיד בלי פוסק ואין להם תענוג גשמי ולא ישיג
אותו כי אין להם חושי' ולא גויות להשיג כן וזה משיג אנחנו וכן יקרה לנו כשיוסר ממנו ומי
מי שיוסר ויגיע למעלה ההיא אחרי המות לא ישיג התענוגי' הגשמיי' ולא ירעם ולא יאהבם
אלא כמו שיאהב המלך גדול לחלוץ ומעלין יקר תפארת גדולת ולשחוק בשוקות עם הנערים
בכדור ואפשר כי זה המלך הגדול היה זמן שהיה וקטן תאות משחק עם הנערים בחוצות
על אהבת המלכות כל זה בקטנו שלא כשלא היה לו דעת לבחון בין שני הדברים כאשר נבחר הא'
אנחנו התענוג הגשמי על התענוג הרוחני כשתתבונן בשני אלה תכיר התענוג האחד
ויתרון התענוג השני · ואפילו בעניני העולם הזה תוכל לבחון אותו כי אנו רואים רוב בני
אדם או כולם יגעו נפשותם ועפותם להשיג מעלה גדולה או שיכבדו אותם בני אדם והנה
זה התענוג אינו לא כ' אכילה ולא שתייה וכן תמצא אנשים רבים יבחרו להנקם מאויביהם על
רוב התענוגה ותמצא ומן רבים מרחיקן המאכלי' הערבי' והתענוגי' הטובי' ליראתו פן יבואו
לידי ביזיון או להשמר פן תבא חכמתו ויצא לו שם רע והנה מה שיהי' בזה הגשמי' ק' ומעולם
הרוחני והוא עולם הבא אשר ישכילו נפשותינו ותמר הבורא כפי מה שישכילו בעולם הזה מסודו'
הכוכבי' והגלגלי' והתענוג ההוא לא יתחלק לחלקי' ולא ימצא לו לא סיפור ולא תואר להמשילו
אלא כמו שאמ' הנביא בהיותו תמה על יקר העולם הבא וזה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'
וכן אז"ל העולם הבא אין בו אכילה ולא שתייה ולא שינה אלא צדיקי' יושבי' ועטרותיהם
בראשיהם ונהני' מזיו השכינה ועניין עטרותם בראשיה' ר"ל קיום הנפש היודעת בקיום
הידוע לה והיותה היא והוא דבר כמו שזכרנו בקריאי הפילוסופים אשר יאריך סיפורו ומ'
ומה שאמ' ונהני' מזיו השכינה כי הנפשות הם נהנות במה שישכילו ממנו ה' אם כן הגמול
הטוב והתכלית הסופי הוא שיגיע האדם אל הגמול העליון ויהי' בכלל ההוא וקיום הנפש כמו שאמ' הכוונה
יהיה עד לאין תכלית כקיום הבו' ית' כי הוא סבת קיומה והמשיג אותו כמו שאמר הפילוסופים
הראשוני' והוא הטוב הגדול אשר אין על אליו ואין ידמה התמיד שאין לו תכלית לדבר פוסק ואומ'
והוא מה שאמ' הכת' למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך והעונש הגדול
הוא שתכרת הנפש ותאבד ולא תשאר והוא מה שנזכר בתורה הכרת תכרת ואז"ל הכרת בעולם
הזה תכרת בעולם הבא וא' הכת' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים וכל מי שיהי' נמשך אחר
לתענוגי' הגשמיי' וישליך האמת אחרי גוו ויבחר השקר על האמת יכרת ויאבד מן המעלה ההיא
וישאר הגוף אובד כלבד · וכבר הודיע הנביא כי העולם הבא לא יושג בחושי' הגשמי' והוא מה שא'
עין לא ראתה אלהים זולתך ואמ' ז"ל כל הנביאי' כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם
הבא עין לא ראתה אלהים זולתך והעולם הגמול הטוב ההוא והעונש הנזכר בתור' פי' כמו שאמ' אם
אם תעשה מצותי אעזרך להשלים עשייתם ואסיר ממך כל הה' הדברים המעכבי' אותך עשותם כי הא
האדם לא יוכל לעבוד הבו' בהיותו חולה או רעב או יבא במלחמה גדולה ועל כן יעזרהו השם
ויסיר ממנו כל אלו הצרות והיינו מראי' בשלוה ובהשקט למען תשלים להם עבודת הבו' ית' ויזכו

לחיי העוה"ב. אם כן אין תכלית הכוונה בעשיית המצוה כדי שירבו התבואות ויאריכו
שנות בני האדם ויבריאו גופותם אבל יסייעו אותם מן השוטים על עשייתם בכל אלה
הדברי' וכן אם יעברו על המצות יבאו עליהם שיזהירונו להם דברי' המעכבי' כדי שלא
יוכלו לקיים שום מצוה כאשר אמ' תחת אשר לא עבדת את יי' אלהיך וגו' וכאשר המכוון מן
בזה הסוד הנפלא תסכים בלבבך כאילו הכתו' אמ' לך אם תעשה קצת המצות בחיבה גדול
אעזרך לעשות הכל מי אעבר ממך הדברי' המעכבי' ואם תעזוב מהם קצתם בהשחת
בהתרשלות ויהיו עליך לטורח אסבב לך דברים מונעין שימנעוך מעשות הכל כדי שלא
תשיג השגת השלמות הגדולה ולא קיום לעולם הבא. וזהו עניין מה שאמ' ששכר מצוה
מצוה ושכר עבירה עבירה ואולם גן עדן הנזכר הוא מקום ט' רענן ודשן רחב ידים רב
מקורי מים ואילנות ומיני השלוחי' עתיד הבו' לגלותו לבני אדם ויורם דרכו ויומצאו בו ואפש' ר
שימצאו בו מאפיה ומפליאי' מאד אשר בם תועלת גדולה ורב התענוג זולת אלו התועלות
אשר אצלינו וכל זה אינו נמנע ולא רחוק אבל אפשר הוא שיהיה אפי' שלא נמסר בתורה
וכ"ש שנזכר. אבל גיה' גיהנם הוא כנוי לעונש הרשעים ולא נתבאר בתלמוד איך יהי' זה
אבל ומקצתם אומ' כי השמש תקרב אל הרשעים ותשרפם ויביאו מן הפסוק כי הנה יום בא
בוער כתנור ומקצתם אומ' כי היא חמימות ומפלאה בגופותם ותשרפם והראיה על רוחכם
אש תאכלכם. ותחיית המתים היא עיקר גדול ממעיקרי תורת משה רבי' ע"ה ואין לו
תורה ולא חכמה על דת היהודי' למי שלא יאמין בה אבל היא לחסידי'
והמאמינים בה. ואמ' בבר' גבורות גשמים לצדיקי' ולרשעים ותחיית המתי' לצדיקים לבד
ואיך יחיו הרשעי' והם מתים אפי' בחייהם וכן אחז"ל רשעי' אפי' בחייהם קרוים מתי' וצדיקי'
אפילו במותם קרוין חיים. ויודע כי האדם ימות בהכרח ויהיה נרקב ונפרד
אל היסודות אשר הורכב מהם. אך זמן ימות המשיח אשר תשובנה המלכות לישר' וישובו
לארצותם. והמלך ההוא יהי' כסא מלכותו בציון ויגדל השמועה אפסי ארץ יותר ממלכות
שלמה ויעבדוהו אומות העולם ויבואו בבריתו אנשי הארצות לרוב יושרו וצדקו והנפלאות
אשר בזמנו וכל מי שיקום יכחד ויאבד מלכותו וכל פסוקי המקרא יעידו כי נצחונו ומלחמ'
עמו ולא ישתנה דבר מעולם ממה שהוא עכשיו אלא שהמלכות תחזור לישר' וא"רז"ל אין בין
העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד וימצאו בימיו עשיר ורש וחזק וחלש
ואולם בזמן ההוא וכימים ההם יקל על האדם עסק מחייתו ולא ייגע בה כי אם מעט וישיג
לתועלת גדול לו ונמצא בגלל ירוויח הון עתק. וזה מה שאמ' חז"ל עתיד ארץ ישר' שתוציא
גלוסקאות וכלי מילת כי מנהג בני אדם לומ' כשימצא דבר מתוקן ומזומן מצא פלוני לחם
אפוי ומעודה מתוקנת. והראיה על זה מה שאמ' הכתו' ובני נכר אכריכם וכורמיכם זה יעיד
כי יהיה שם קציר וחריש ועל כן תעב החכם הזה האמ' זאת המלה אל התלמיד בשלא
הבין כוונתו וחשב התלמיד דבריו כפי פשוטן והשיב לו תשובה כפי הבנתו ולא כפי האמת
והראייה כי לא השיב לו תשובה ונכונה כראוי עליו אל תען כסיל כאולתו והתועלת הגדול
אשר תהי' בזמן ההוא כי נמצא מנוחה ונשקוט ממלכות הרשעה אשר יעכבונו מעשות רוב
המצות כולם ואז פנוי לעבוד לעבודת הש' ותרבה החכמה והדעת כמו שאמ' הכת' כי מי
ומלאה הארץ דעה את יי' ותשקוט הארץ וישמתו המלחמות כאשר אמ' ולא ישא גוי אל גוי

חרב ואז ישוב מי שיהיה בימי ההם שלוות גדול אשר יגיע בה לחיי העולם הבא ודע כי המשיח
ימות וימלוך אחריו בנו ובן בנו וכבר זכר זה הכת׳ לא יכהה ולא ירוץ עד שישים בארץ משפט
ותעמוד מלכותו שנים רבות ויאריכו חיי בני האדם כי בסור הדאגות והאנחות יאריכו החיים וא׳
ויאריכו ואל תתמה כי תתקיים מלכותו אלף שנים כי אמרו החכמי׳ הקדמוני׳ ז״ל כי כשיתחבר החבירי׳
כטובתן לא יתפרד ואין צריך לבאר ימות המשיח לא לרוב התבואות והפירות ולא העושר ולא לרכוב
הסוסים ולא להתענג במיני התענוגי׳ כמו שיחשבו מטורפי הדעת ואולם נכספו הנביאי׳ והחסידי׳
לימי ההם מפני שיהיה בהם מחבר החסידי׳ ומעשה היושר והחכמה וצדק המלך הגדול ורוב
חכמתו והדבקתו לעבודת הבו׳ ית׳ כמו שאו׳ אני היום ילדתיך ועשיית מצות תורת משה כלי
התרשלות ושגגות שהבטיח הכת׳ ולא ילמדו עוד איש את רעהו דעו את ה׳ כי כולם ידעו א׳
אותי למקטנם עד גדולם ונתתי תורתי בלבם והסירותי את לב האבן מבשרכם ובפסוק כמו אלה ונח
ובדברי׳ אלה יושג העולם הבא השגה שלימה ואין תכלית הכונה אלא העולם הבא ובעבורו אנו
יגיעה ומ״כ שם לבו ומגמתו זה החכם הנעזר בו כאשר לתכלית הכונה הגמורה ועזב כל מה
שהיה זולתה ואו׳ כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שהוא תכלית המבוקש ולא יתבונן אליה
שרוצה להיות עובד מאהבה שיעבוד הבו׳ על מנת להשיג העולם הבא כמו שביארנו כמה שאמר
שקדמנו אך צריך שיעבוד כפי מה שאו׳ כי כשיאמין אדם משכל שיש תורה ומן השמים ומ
והגיע אל נביאי׳ מאת הבו׳ והודיעם כי המצות הם כך והעבירות כן כן יתחייב מפני שהוא אדם
אשר לדבק במצות ולהרחיק מן העבירות ובעשותו כן ישלים בו ענין כחות האדם ויהי׳ כבעל
ומן הבהמות ובשיחתו בעולם איש שלם וישר במדותיו שלא ימנענו מונע מהיות
נפשו קיימת בפי קיום הדבר הידוע וזהו עולם הבא וזהו ענין הכת׳ אל תהיו כסוס כפרד
אשר אין הבין ר״ל כי מונע הבהמה מהיות משולח אינו אלא מבחוץ כמו המתג והרסן ואין
ואין האדם כן והדרך המונע מבפנים והיא נפשו ר״ל צורתו האנושית כשתהי׳ שלימה היא ה
המונע המונעו מכל דבר הכן השלימות והם נקראי׳ מדות גרועות תעוררהו על תיקון
המדות אשר בם יהיה שלם והמדות הנבחרו וזהו מה שיתחייב לפני מכל דבריה׳ בקב״ה
הענין הנכבד ועוד אחבר חבור אאסוף כל הדרשות המצואים בתלמוד וזולתו אבאר פ
ואפרוש מדרכיה ואחבר מן הדרשות איזהו כפי פשוטו ואיזהו משל ואיזהו בחלום וזכרו אותו
בהאמר פשוט כאילו היה בהקיץ ובחבור ההוא אבאר לך אמונות רבות וכן אודיעך כל הד׳
הדברי׳ אשר נתתי כלכך בחיבור הכללים מעט שתהי׳ סובר על זולתם ואין צריך להקשותי
מה שיתבאר בדברי׳ מהעליונים עיני כד [illegible] ומלא ענייני׳ אשר יוכלו לתפוס אותם אנשי
המעשה החנך; כי אני שותי כוונתי לזה הדבר שארגיל לכוונו למי שלא הייתה לו רגילות
הענין בזה הנכבד ׳׳ ואלה אפיקורוס היא ארמית ועניניה התרשלות ולבזות דברי תורה
ומקנזה ׀ ונ״כ זה השם יפל מי שלא יאמינו בעיקרי הדת ומי שיבזה החכמי׳ או תלמידי׳
אותו ׳ והספרים החיצוני׳ אמ׳ כי הם ספרי מינין וכן ספר בן סירא וזה היה
אשר חבר התלמוד בענייני [illegible] התורות אשר בהם חכמה ולא תועלת כי אם הזמן
בעסקי הבלי׳ וכגון הספרי׳ המצויים אצל חכמי ערב מדברי הימים ומדות הו
המלכים ויחוס המשפחות וספרי הנגינים וזולתם מן הספרי׳ אשר אין בהם חכמה ותועלת
גשמית כ״א איבוד הזמן בקריאתם לבד והלוחש על המכה וכלבד בדקיקה ארז״ל וכו׳

מפני שהוא מבזה את השם והוגה את השם באותיותיו כמו שיזכור יו״ד ה״א וו ה״א שהוא שם המפורש ״ וזכרו דברי אחרי׳ כמו אלה מלבד אלה אשר עושיהו אין להן חלק הוא המלבין פני חבירו ברבים אלהיו והקורא לחבירו בכינוי והמתכבד בקלון חבירו כי לא יבואו אילו המעשים אלא שהם עבירות דלות לפי מחשבת החושב אלו ובעל נפש חסיר בלב שלם ואינו ראוי לחיי העולם הבא ומן הראוי לזכור כאן והוא אשר הורה המקום ראוי לזכרו כשתדעם כי עיקרי דתינו ומוסרותיה יג עיקרים ״

העיקר הראשון להאמין כי הבורא ית׳ נמצא מציאה גמורה וכי הוא עלת מציאו׳ כל הנמצאין ובו קיום מציאותם וממנו יומשכו ומשכו המציאו׳ אם כן הקיום ואלו נעביר על לבינו ביטול כל הנמצאי׳ כולם זולתו זולתו לא בטלה מציאתו בעבורם ולא חסם חסרה כי שום נברא מסתפק אשר במציאותו אין לו צורך לזולתו וכל בלעדיו ונפשי הגלגלים ומה שיש בתוכם כולם יצטרכו במציאותן אליו ויזהו עיקר הראשון אשר נרמז אליו במלות בג אנכי יי׳ אלהיך ״

העיקר השני יחוד השם ית׳ ולדעת כי עילת הכל אחד ולא כאחד המין הכללי ולא כאחד המין הפרטי ולא כאחד המורכב הנחלק לאחרים הרבה ולא כגוף הפשוט אשר הוא אחד במספרו ויקבל החלוק עד לאין תכלית אבל הוא ית׳ אחד האחדות שאין אחד כמוהו בשום פנים וזהו העיקר השני הנרמז אליו במלת שמע ישר׳ יי׳ אלהינו יי׳ אחד.

והעיקר השלישי להרחיק ממנו מידת הגוף כי זה ר׳ האחד אשר זכרנו אינו גוף ולא כח גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ומקרים כגון תנועה והעמידה לא בעצם ולא במקרה ולכך הרחיקוהו ממנו חז״ל שם הב׳ התואר והפ׳ והפירוד ואמ׳ אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה ולא ערף ולא עיפוי וערף הוא פירוד ועפוי הוא חבור ממלת ועפו בכתף פלשתים ר״ל ירדפו אותם בכתף כהרכיבם בהם ואמ׳ הנביא אל מי תדמיוני ואשוה ואמ׳ קדוש ואלו היה גוף היה דומה לשאר גופות וכל מה שכתוב אשר ידמוהו בדרות הגופות כגון התנועה והעמידה והישיבה והדיבור וכל זה דרך העברה כמו שאמ׳ דיברה תורה כלשון בני אדם וכבר הרבו בני אדם לדבר על זה והוא עיקר הג׳ אשר הנרמז אליו במלת כי לא ראיתם כל תמונה ר״ל כי לא השגתם לו שום תמונה כמו שאמרנו אינו גוף ולא כח הגוף ״

העיקר החמישי הרביעי כי הבורא ית׳ הקדמות ירצה לו אומן כי זה האחד הוא הקדמון בהחלט ומוחלטת וכל נמצא זולתו אינו קדמון כשבעריכתו אליו והראיות על זה רבו בספרי׳ והוא עיקר הד׳ אשר נרמז אליו מלת מעונה אלהי קדם

והעיקר החמישי כי הבורא ית׳ ראוי לעבדו ולרוממו ולהודיע גדולתו ומ[...]תו ולעבודתו ואין צריך לעשות כן לזולתו כגון המלאכים כוכבים והגלגלים והיסודות ת הנרכבע וכל אשר הורכב מהם כי כולם הם מקבלים ומוכרחים על פעולתם ואין רשות להם ולא חפץ אלא רצונו ית׳ וכן לא ישימום בינם ובינו להתקרב אליו אלא ישימו הרעיונים מצדתם לעומתו ולא ישימו לזולתו וזהו העיקר הה׳ והוא אזהרה לרחוק מע״ז ורוב דברים התורה הם בזה העניין

העיקר הששי הוא הנבואה והוא שידע האדם כי זה המין האנושי ימצא בהן אישים שיש להן דיעות זכות מאוד ושלמות גדול ותשוב נפש זכה עד אשר שם אשר תקבל צורת השכל ואחריכן ידבקו השכל ההוא בשכל הפועל ויכון עליהם ממנו שכלו הכבוד ואלה הם הנביאי׳ וזאת היא הנבואה וזאת ענינה ופי׳ זה העיקר ארוך מאד

ואין כוונתינו להביא ראיה על כל עיקר והם ולבאר עיקרי הס(ו)ם ומציאות וכי הם כלל החכמות כולם אבל
מכור אותם על דרך סיפור בלבד ופסוקי התורה יעידו על נבואות נביאים רבים· והעיקר
השביעי נבואות משה רבינו ע"ה צריך להאמין כי הוא אביהם של הנביאים הקודמים
לפניו והבאים אחריו וכולם למטה ממעלתו והוא אדון מבואר בריאת הבו' ית' ויותר שהשיג מן השי"ת
ישיג כל אדם שנמצא או עתיד להמצא כי הוא ע"ה הגיע לתכלית רום מעלה האנושי עד אשר השיג
מעלה המלכות שוים ונכלל בכלל המלאכים ולא נשאר לו מסך ולא חסר סתר מסודות הבו' אשר לא
נודעו לו ולא מנעוהו מונע גשמי ולא דבק אליו דבר חסרון לא מעט ולא הרבה ובטלו כוחות הציורים
והרגשים בהשגתו ונבדלה כח המשתוקקת ולא נשאר בו מאום השכל לבד ולזה הענין נאמר עליו ולא הנפש
כי היה מדבר עם הש"י ית' בלי מלאך אמצעי וכמעט הייתי מבאר זה הענין המופלא ומסיר ספיקות
פסוקי התורה ונבאר ענין פה אל פה אדבר בו והפסוק כלו ודומה לו מן הענין הזה אשר ראיתי בו הע'
ויאד הענינים האלה דקים ועמוקים מאד צריכים להבנת הקדמות ומשלים ולבאר תחלה מציאות המלאכים
וסדר מעלתן ולבאר הנפש וכל כחותיה ויתרחבו הדברים עד אשר נדבר בצורות אשר ראוה הנביאים לכל
ולמלאכי ויתגלגל בתוך דברינו סיפור שיעור הקומה וכל ענינו לא יספיקו לזה הענין לבדו ואלו היו
בתכלית הקיצור מאה דפין ע"כ אניחהו עד בא עת ולמקומו הראוי לו או בספר פי' אשר יעדתי לחבר
או בספר סודות הנבואה אשר החלותי או בספר שלישי או אחבריהו בפי' אלה העיקרים אשר זכרתי וא'
ואשוב לזה העיקר ואומר כי נבואת משה יתרונה על כל נבואות כל הנביאים בד' ענינים הענין הא'
כי כל נביא לא דיבר עמו הבו' אלא על ידי מלאך ומשה לא היה בינו ובין הבו' כמו שנא' פה אל פה
אדבר בו הענין הב' כי כל נביא לא יתנבא אלא בחלום הלילה כמו שנא' בחלום והנה סולם ויתנב
נה או ביום תרדמה נופלת על הנביא או יתיאשנו ענין שיבטלו שהתבטלו רגשותיו וכל איבריו ותשאר המחש
כענין חולם וזה כדרך מחזה או מראה ועל זה נאמר במראות אלהים ומשה הייתה הנבואה שורה
עליו ביום והוא עומד בין שני הכרובים כמו שיעידהו הבו' שנא' ונועדתי לך שם· והענין הג' כי
כל נביא שיתנבא אף שיהיה במראה או על ידי מלאך יזדעזעו איבריו ויחלשו אבריו וינתק כחו גופו
ותפילהו חרדה גדולה כמעט שתצא נשמתו ומאימתה כמו שנא' בדניאל כשדיבר עמו אחר דני' לא
נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה ואמ'
במראה נהפכו צירי עלי ומשה לא היה כן עושה אבל הסרה עליו הנבואה ולא יזדעזע ולא יחרד כמו
שלא יחרד אדם בדברו עם רעהו כן משה ע"ה לא היה חרד בדברו אתו אעפ"י שהיה פנים אל פנים
וזה לרוב ה' הדבקו בשכל כמו שאמרנו· והענין הד' מכל הנביאים לא היו מתנבאים ברשותם אלא
ברשות המקו' ית' ואשר יעמוד שנים רבות שלא יתנבא ומבקש נבואה הבו' להודיעו הנבואה ויעמוד
ימים עד אשר תבואהו הנבואה אחרי ימים ואחרי חודש או לא תבא לעולם וכבר ראינו מהם
מי שיהיה משמח ומדבר דעתו ורעיונו כאשר עשה אלישע באומרו קחו לי מנגן והיה כנגן ה'
המנגן ואז תבואהו הנבואה ואינו מתחייב שיתנבא בכל עת שיתכוון לנבואה ויעמד לה ומשה
ע"ה היה מתנבא בכל עת שהיה רוצה כמו שנא' עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם ואמ' דבר אל
אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש ואר"ז"ל אהרן הוא בכל עת יבוא ומשה אינו בכל עת יבא
והעיקר השמיני היא התורה מן השמים שנאמין כי כל זאת התורה המצויה בידינו
עתה היא הנתונה למשה והיא מפי הגבורה ר"ל הגיעה אליו כולה מפי הגבורה
הגעה הנקראת דיבור ולא נדע איך הייתה ההגעה ההיא אלא הוא אשר הייתה הגעת אליו וה'

ודע זאת כי הוא היה כמו כותב שקראו באזניו ויכתוב מה שיאמרו לו ומדברי הימים ועניני הת
התורה · ובן נראה שזו מחודש ואין הפרש בין בני חם כוש ומצרים ושם אשתו מהיטבאל ובין אנכי
ה' אלהיך ושמע ישראל כי כל תורת ה' אמת · והיה מנשה אצלם כופר מכל הכופרים לחשוב כי יש
לתורה לבות וקליפות ושאלה הספרים הספורים והמעשיות אשר בתורה אין בם תועלת ושהם מאת ס"ח יסוד
משה וזהו עניין התורה מן השמים · אמ' כי היה מאמין שהתורה מפי הגבורה חוץ מזה הפסוק זה
כי דבר ה' בזה שאמ' משה מפי עצמו יתע' מדברי כופרי' על כל אות שיש בה יש בתורה חכמות גדולו'
וסודות גדולות למי שיבינהו השם ולא יושג תכלית חכמתה כמו שנא' ארכה מארץ מדה ורחבה מני
ים · ואין לאדם כי אם ללכת בעקבות משיח דוד אלהי יעקב אשר אמ' גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך
וכן פירושנו הוא אשר קבלנו מפי הגבורה וכל מה שנעשה היום צורות סוכה ולולב ושופרות תפלין
וציצית וזולתם כמו כן הוא כמשפט אשר אמ' השם למשה ומשה אמ' אלינו וג' ומגיע השליחות נאמן
בשליחותו והפסוק אשר מורה על זה העיקר הוא שנא' בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל
המעשים האלה כי לא מלבי ··· והעיקר התשיעי הנסיחה פי' החלוף והוא שתורת משה לא
תהיה נסוחה ולא נחלפת ולא נחלפת ולא תבא מאת השם ית' תורה זולתה ולא יהיה ס"ט הנסיחה
בה תוספת ולא גרעון לא בכתב ולא בפי' שנא' לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו וכבר ביארנו מה
שראוי לבאר בזה העיקר בפתיחתנו ··· והעיקר העשירי כי הבו' ית' יודע מעשה כל אדם
ולא יתרשל בהם ולא כמו שאומר עזב אלהים את הארץ אלא כמו שאמ'
גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על דרכי בני אדם ואמ' וירא ה' כי רבה רעת הא'
האדם ואמ' זעקת סדום ועמורה וזה רומז על עיקר העשירי ··· והעיקר האחד עשר
כי הבו' ית' גומל טוב למי שעושה מצות התורה ויענוש ל' כל מי שעובר · איס
איסוריהן וגמולו הוא הגדול העולם הבא וענשו הגדול הוא שתכרת נפשו ותאבד וכבר בארנו בזה
העניין מה שיש בידי והפסוק אשר הוא מורה לזה העיקר הוא שאמ' ועתה אם תשא חטאתם
ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת והיה תשובתו מי אשר חטא לי אמחנו · זה יורה שיש ג'
גמול לצדיק ולרשע לזה גמול טוב ולזה גמולו עונש ··· והעיקר שנים עשר זמן ימות
המשיח הוא להאמין בביאתו אם יתמהמה חכה לו ושלא ישים אדם
לו זמן ולא יוציא סברות מן הפסוקים לדעת עת בואו ואמרו ז"ל תפח רוחם של מחשבי קיצין ויאמ' ד
במשיח לאהבו ולרוממו ולהתפלל בעדו לפי מה על ידי כל נביא ממשה ועד מלאכי · וכל מי שיתגנה
בלבו ספיקה בזה הוא מכזיב את התורה אשר הבטיח בו בביאור בפרשת בלעם ואתם נצבים ומכלל זה
שלא יהיה כופר בו ובדברי בביאור נביאיו ··· והעיקר שלשה עשר הוא תחיית המתים
וכבר בארנו עניינו וכאשר ישלימו בלב האדם העיקרים כולם ויאמין בם הוא נ'
נכנס בכלל ישר' וצריך לאהוב אותו ולחמול עליו ולעשות עמו כל מה שציוה הבו' ית' לעשות אותו לא
לאחיו מן האהבה והאחוה והריעות ואפילו אם יעשה כל עברות שבעולם לתקן היצר והתאוה הג' עבירות
והגברת טבעו החסירים יהיה לו עונש כפי חטאתו אבל יש לו חלק לעולם הבא והוא מפושעי ישר'
וכשיאבד אדם עיקר מאלו העיקרים הוא יוצא מן הכלל וכפר בעיקר והוא מין ואפיקורוס וקוצץ מטע
בנטיעות וראוי לשנוא אותו ולאבדו ועליו נאמ' הלא משנאיך ה' אשנא וכבר הרמזתי לך לדבר בטן ויצאתי מזה משנאיך
מענין חבורי אבל עשיתי זה מפני שיש בו תועלת גדול בחזוק האמונה כי כללתי דברים המועילים
ומפוזרים בספרים רבים ונכברים על כן קנה אותם והצלח וקרא דברי פעמים רבות והתבונן בהם

50

היטב ׃ ואם תשיאך נפשך ותחשוב כי הבינות אותם מפעם אחת או מעשר פעמים דע לך חי יי׳ כי א
השיאך בשוא ועל כן תמתוק הדין כמו שיראה לך כי לא חברתיו כפי מה שהזדמן לי אלא אחר יגיעה
גדולה והתבוננות בספרים ומקירות בדיעות הנכונות ושיחות נכונות ובארתי לך רק הכלוה שראוי לי
לסמוך עליו ולהאמין בו ובכל מחזק בראיות וטענות ברורות על כל ענין וענין ומאת יי׳ אשאל אורח נכון
נכונה ולעזרני באסר מה נכון עמ׳ תהיה ידך לעזרני כי פקודיך בחרתי סליק
פרק חלק תם ונשלם ; שבח לאל מכל נעלם ; תם ונשלם פרק חלק · תהילה לאל ישראל לאיום חלק

אין כאלהינו נורא אתה אדיר ומע׳יז אתה האור הגדול ואתה הוא הרוצה נשוה לבהירות ומעון ׃
לכל נוה ; ראשון לכל ראשית היה יהיה והווה · לך דומיה תהילה ולך הכבוד נאוה ·
סכותה בענן לך מעבור תפילה נעוה · אתה משכיר ומשביע מורה ומרוה · ואין שנה שינה לפניך
ואין מות ומדוה · מינוי ויקרה ותפארה לאלך אין שוה · נכסף נכספה מאד נחוד נגיד ומצוה
ונתתה הכסף בכל אשר תאוה · אין כאדונינו גואל אור יקרות וקפאון ומפני אופל ··
המתנשא לכל לראש ונשא ומי) ונראה לרבא ושפל · דודך לכל כפופים
וסומך לכל נופל ומשלם לחוטאי שוה שכר תשלומי כפל · משפיל ומגביל ומפיל כל עיח תבל · סלעים
יפוצץ ירוצץ ומעתיק הרכופל והוא נאה יסר מוסר בוחן ושופל · וכל משוה לו חגר ומסוק וטפל ··
אמרותי עוזה ומזי הנפל ·· אין כמלכנו מלך גדול ונורא בכל משלה מלכותו · תמים בכל דרכיו לא
גדרו ענוותו · בו שרים ישורו זולתו · ומושלי רוזני ומעלה על פניהם יראתו · יה
בשרי אותיות עבות בגלותו · אותיור הודות הודיות ומפיות לחזותו · והם והכסא אף מתנשא ומה
ומתפאר בהוד ירייעתו · ואראלים וגלגלים נבהלים משאתו · והנערים ניגרים ונסערים מגערתו ··
והרקיעים מתנועעים ומכיעים גדולתו · וגדודים מתגודדים ומעידים אלהותו · יסירו כתריהם וישתחוו ומשתחוים
למראתו · והיכלי קדש מעשים · ומשלשים קדושתו · והשערים מפעמים ומעוררים אהבתו · וחדשים
לבקרים אומרים רבה אמונתו · מי ימלל גבורות ישועתו כל תחיתו ·· אין כמושיענו · מושיע
ישרי לב ונבחרים הוא זרועם · בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם ·· מלך אסור
בהטים בשיבות ומיד ויגעם והוא נתב בצרתם לשמוע ערך שועם · היו כתועם שרו אהבתו להודיעם
גלה עינים לבבל ופדים לחזות בנועם · וישו ומרו לו וישלחם ביד פשעם · בנות יוצאים ודומים כמדבר לו
לעיניהם · והוא עומד עליהם עתים לתורה בקבצם · ושובר מוטות עולם ומכניע את קובעם · לייחדו ולסודו
לבכרו ולעובדו בהיו עם · קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ··· מי כאלהינו נערץ בסוד
קדושים ונערץ ומתגבר · קרוב ישעו ליראיו רחוק מתר הצור ·· גבור ואיש
מלחמה על אויבו מתגבור · מגערת אלהי יעקב נרדם פור התפורר · בער כוכבים חותם ומים
בענן יצור להרוציר לפקור ושוקה פיסת בר לזרור · אבר אבני אלגביש לערוץ גאדור סורר
אמי ראה גם ראה עיון לנפשי שורר · כלאני הלאני נפת יצופי למרר · משול בנו אתה ותחלתך
נשור כי תשורר עלינו גם את השתרר ·· מי כאדונינו אדון עשר בפירות ארן ונריח ׃
ארן אגר מראשית אחרית ואשר ... בריות משגיח · בכוחו רגע הים
ונגליהם משכיח אשו הגדולה יצולה בפיר הרקיע · ומאורו הגדול הדר היקר הזריח ; חותם תבנית בתבנית
ובהב הדרת מוכיח ; לבנות אדום לנטוע לשוקה לבודק ולהצמיח ; אשר הוא עושה יי׳ ומצליח ··
מי כמלכנו עולם ומען כל · ומלא לכל שואל ·· הרוב למשגיר בבר ובאברתו יצואל · השב [illegible]